

AUTOREFERAT

- I.** Nazywam się Dominika Drózdź. Ukończyłam kierunek „prawo” w 2002 r. na Wydziale Prawa Uniwersytetu Łódzkiego i kierunek „stosunki międzynarodowe” w 2004 r. w Wyższej Szkole Studiów Międzynarodowych w Łodzi. Ukończyłam także Studia Podyplomowe na Wydziale Prawa i Administracji Uniwersytetu Łódzkiego w zakresie Funduszy Unii Europejskich i Szkołę Prawa Niemieckiego prowadzoną przez Uniwersytet Łódzki, Wydział Prawa i Administracji oraz Centrum für Europäisches Recht (CEP) na Wydziale Prawa Uniwersytetu im. Wilhelma w Münster.
- II.** Jestem absolwentką Salzburg Law School on International Criminal Law na Uniwersytecie w Salzburgu w latach 2010-2013 ukończoną z oceną bdb. Poznani poza granicami naszego państwa Prof. Roger Clark pracujący w Stanach Zjednoczonych i Prof. Rama RAO pochodzący z Indii (działający przy Zgromadzeniu Ogólnym Narodów Zjednoczonych, wykładający w Indiach), wskazali na tematykę związaną z terroryzmem i aktami terrorystycznymi. Skłoniło mnie to do przedstawienia własnych poglądów na temat zagadnień związanych z definicją aktu terroryzmu, w tym definicją komplementarnych, czyli komprehensywnych (comprehensive), aktów terroryzmu. Tematyka zbrodni międzynarodowych, terroryzmu, jurysdykcji statutów międzynarodowych trybunałów karnych, interwencji humanitarnych i suwerenności była przedmiotem moich publikacji (książek i artykułów). W ramach dorobku naukowego z 2018 r. została stworzona monografia w jęz. angielskim, *Terrorism and terrorist act in the world in the light of law* (rec. prof. Rama RAO),
- III.** Jestem doktorem nauk prawnych; praca doktorska przygotowana została pod kierunkiem prof. UŁ dr hab. Krzysztofa Indeckiego na temat zbrodni ludobójstwa w międzynarodowym prawie karnym i polskim prawie karnym, tytuł doktora otrzymałam w 2009 r.
- IV.** Pracuję jako adiunkt w Społecznej Akademii Nauk (Łódź, ul. Sienkiewicza 9), działam też w Polskiej Akademii Nauk (ul. Tylna 3, 90-364 Łódź) i w Polskiej Akademii Otwartej (praca on-line przez internet).
- V.** Skorzystałam z możliwości napisania szeregu publikacji dla Uniwersytetu im. I. Franki we Lwowie na Ukrainie z udziałem Uniwersytetu Warmińsko-Mazurskiego w Olsztynie. Był to szereg artykułów odnoszących się do terroryzmu i aktów terrorystycznych. Artykuły są

dorobkiem naukowym Społecznej Akademii Nauk bądź Polskiej Akademii Nauk. Wśród tych artykułów są:

I. 1. Sytuacja w Indiach i Pakistanie oraz zasady osądzania aktów terrorystycznych jako proponowane rozwiązanie dla takiego aktu prawnego przez Indie, [w:] Roman Kordonski, Rostyslav Romaniuk, Aleksandra Kordonska, Łukasz Muszyński (red.), Collection of the Scientific Materials, „Contemporary trends Shaping the Global World”, Lwów – Olsztyn 2020, ISBN 978-617-7835-58-4, pkt. 5, s. 144 – 154.

Streszczenie:

Do Wielkiej Brytanii należały w XVIII w. terytoria późniejszych Indii i Pakistanu. Brytyjczycy zgodzili się na oddanie władzy na subkontynencie brytyjskim w ręce Indusów, niemniej były także żądania Ligi Muzułmańskiej. Kiedy doszło do utworzenia Indii i Pakistanu, wykształcili się liderzy w Indiach (Gandhi i Nehru) i Pakistanie (Muhammad Ikbāl, związany z Ligą Muzułmańską). Istnieje do dnia dzisiejszego spór o Kaszmir, który jest zamieszkały przez ludność muzułmańską, a zarządzany przez Hindusów. Na terytorium tych krajów dochodziło do niezgodnych z prawem aktów. W 2014 r. w Indiach nastąpił koniec ery Gandhich. Modi jest obecnie premierem Indii. 14 marca 2019 r. zginęli policjanci z Indii na skutek działań również tracącego życie Pakistańczyka-samobójcy z JEM. Indie podjęły decyzję o podjęciu nalotów. Rząd z Indii zdawał sobie sprawę, że cele leżą w drugim państwie - w Pakistanie, w którym znajdowały się obozy JEM. Właściwą reakcją dla Pakistanu powinno być, zdaniem Indii, uwzględnienie i wprowadzenie w życie *Global Counter Terrorism Strategy* oraz wzięcie pod uwagę projektu komprehensywnego aktu terroryzmu.

Indie pozostające z myślą o międzynarodowej konwencji odnoszącej się do zakazu popełnienia międzynarodowego aktu terroryzmu adresowanego do wszystkich państw na świecie spotykają się z brakiem zainteresowania ze strony wielu państw. Państwo to dąży do stworzenia międzynarodowego aktu prawnego dotyczącego przestępstwa terroryzmu. Chce skłonić Pakistan do uwzględnienia projektu tego międzynarodowego aktu prawnego. Wygląda na to, że oba te państwa nie są skłonne uwzględnić Statutu Międzynarodowego Trybunału Karnego, którego sędziowie mogliby dojść do rozstrzygnięcia wspomnianej wyżej kwestii i osądzić potencjalnych sprawców. Nie musiałoby to jednak oznaczać rozwiązania sytuacji między oboma tymi państwami.

I. 2. The History of India Within the Context Of International Crimes, Security Council, International Criminal Court and Anti-Terrorism Law, [w:] Oleksandra

Kordonska, Rostyslav Romaniuk (red), *Modern Geopolitics as a Challenge for International Security*, International collective monograph, 2019 r., pkt. 5, s. 170-178.

Streszczenie: Indie jeszcze przed uzyskaniem niepodległości musiały próbować sobie poradzić z kwestią terroryzmu o charakterze politycznym. Nie udało się przekonać Wielkiej Brytanii do uwzględnienia antyterrorystycznych traktatów ratyfikowanych uprzednio przez kolonialny rząd brytyjski w Indiach. Gdy udało się dojść do niepodległości tego państwa, przemyślano potrzebę uwzględnienia w swoim ustawodawstwie przestępstwa terroryzmu. Oznaczało to przyjęcie ustaw TADA, potem ustawy POTA. Nie zdecydowano się na przystąpienie do Międzynarodowego Trybunału Karnego, przemyślano jednak potrzebę uwzględnienia zbrodni terroryzmu zaproponowanej przez Komitet ds. Aktu Terroryzmu w 2002 r., w której przewidziano definicję aktu terroryzmu. Nie znaleziono jednak w rezultacie do dnia dzisiejszego definicji aktu terroryzmu z uwagi na brak możliwości uzgodnienia sposobu przeprowadzania działań terrorystycznych przez państwa chcące przyjąć taką definicję komprehensywnego aktu terroryzmu. Taka definicja została zaproponowana w 2014 r. przez Indie, które wzięły pod uwagę kolejny projekt zbrodni terroryzmu w stworzonej przez siebie osobnej konwencji międzynarodowej, na którą nie zgodziły się jednak Stany Zjednoczone i państwa Ameryki Południowej; państwa te uważały, że należy uwzględnić pojęcie terroryzmu istniejące w czasie wojny, a nie w czasie pokoju. Skoro stworzono także możliwość przyjęcia przez państwa zbrodni agresji w Statucie Międzynarodowego Trybunału Karnego, to w podobny sposób można by doprowadzić do przyjęcia w Statucie MTK zbrodni terroryzmu. Definicja elementów terroryzmu mogłaby wyglądać w następujący sposób: Podmiotem tego przestępstwa jest sprawca tego czynu. Do strony podmiotowej tego czynu należy atak sprawcy z jego bezpośrednim skutkiem. Do strony przedmiotowej tego czynu należy pozbawienie kogoś życia, okaleczenie ofiary, zniszczenie publicznej lub prywatnej własności, publicznego transportu, infrastruktury lub środowiska, które skutkują poważnymi szkodami. Konsekwencje tego przestępstwa powinny mieć poważny charakter podobny do zbrodni agresji. Z drugiej strony przestępstwo to może nie wiązać się z definicją zbrodni agresji, a być związana ze zbrodnią ludobójstwa, zbrodnią przeciwko ludzkości, zbrodniami wojennymi, by w przyszłości zostać uwzględniona w Statucie MTK. Definicja terroryzmu powinna uwzględniać w swoich elementach elementy międzynarodowe, żeby móc stać się w razie takiej potrzeby częścią zbrodni wojennych, zbrodni przeciwko ludzkości czy ludobójstwa w Statucie Międzynarodowego Trybunału Karnego.

I. 3. Wybrane państwa zapobiegające terroryzmowi w Europie. Propozycja Komisji ds. Zapobiegania Terroryzmowi wchodzącej w skład Zgromadzenia Ogólnego Narodów Zjednoczonych dla aktu prawnego dotyczącego comprehensive terrorism.
[w:] Roman Kordonski, Aleksandra Kordonska, Łukasz Muszyński (red.), Kontynent Europejski wobec wyzwań współczesności, tom 5, Lwów-Olsztyn 2019 r., ISBN 978-617-7835-01-0, s. 105-114.

Streszczenie: Niemcy, Polska i Wielka Brytania dążą do zakazu aktu terroryzmu. W tym celu ratyfikowano konwencje ONZ dotyczące zakazu terroryzmu. Państwa europejskie kierują się własnymi aktami prawnymi związanymi z aktami terroryzmu. Dobrym rozwiązaniem dla tych państw mogłoby być przyjęcie konwencji o komplementarnej definicji terroryzmu. Opisane wspomniane wyżej państwa zostały przedstawione z punktu widzenia uwzględnienia aktu terroryzmu przewidzianego w swoim ustawodawstwie. W Niemczech już od 1871 r. przewidziano kodyfikację kodeksu karnego. W 1951 zrezygnowano z wymogu politycznie motywowanych dążeń. Nazwa związku terrorystyczne pojawiła się w kodeksie karnym niemieckim w 1976 r. Obawiano się w tym kraju ruchów anarchistyczno-terrorystycznych. W 2002 r. rozszerzano kryminalizację związków terrorystycznych. Ustanowiona została Decyzja Ramowa Rady Unii Europejskiej z 13 czerwca 2002 r. w sprawie zwalczania terroryzmu. Na mocy tego aktu należało dokonać implementacji w prawie krajowym. To efekt prac Piętnastki w ramach UE.

W 2011 r. stwierdzono, że to właśnie ten kraj jest centrum terroryzmu dla Europy. Niemcy muszą się zmierzyć z wieloma atakami terrorystycznymi.

Kolejny kraj - Polska zmierzyła się z atakami terrorystycznymi jeszcze przed II wojną światową. Już wtedy Rafał Lemkin podjął prace nad definicją terroru i terroryzmu w 1935 r. Druga definicja terroryzmu należy do T. R. Aleksandrowicza. K. Indecki zwraca uwagę na kolejną terminologię związaną z terroryzmem, jak „przestępstwa terrorystyczne”, akty terrorystyczne, czy działalność terrorystyczna. Wynika to z uwzględnienia prac nad terroryzmem w aktach prawnych, także międzynarodowych i europejskich, uwzględnionych w tej publikacji.

Kolejnym przedstawionym krajem europejskim jest Wielka Brytania, którą terroryzm dotknął w wieku XVI. W latach 70. ubiegłego wieku W wieku XX obowiązywały w Wielkiej Brytanii dwa akty prawne, należy bowiem uwzględnić akty prawny obowiązujące na terenie WB, a drugi na terenie Irlandii Północnej. Wielka Brytania opracowała akt prawny dotyczący ochrony przed terroryzmem globalnym w 2000 r., a w

2001 r. Parlament Brytyjski zajął się tematyką terroryzmu. Kolejne akty prawne dotyczące tematyki antyterroryzmu datuje się na 2001 r., 2005 r., 2006 r, 2008 r., 2009 r., 2010 r., 2013, 2015 r., 2019 r. Tym sposobem obrona Wielkiej Brytanii stoi na straży przeciwko wrogiej działalności innego państwa. Wielka Brytania była mocarstwem kolonialnym Indii, które to państwo pracuje obecnie nad traktatem związanym z kompleksywnym aktem terroryzmu. Inne państwa także powinny uwzględnić zagadnienia związane z kompleksywnym terroryzmem wywodzącym się z Komitetu ds. Kompleksywnych Aktów Terroryzmu.

I. 4. Opracowanie: DIFFERENT DEFINITIONS OF TERRORISM – ONE SOLUTION FOR THE CRIME OF TERRORISM (tłumaczenie: Różne definicje terroryzmu, jedno rozwiązanie dla zbrodni terroryzmu), [w:] Roman Kordonski, Aleksandra Kordonska, Łukasz Muszyński (red.), *Trendy przestrzeni międzynarodowej w wymiarze globalnym i regionalnym*, Tom 2, (Lwowski Uniwersytet Narodowy im. Iwana Franki), Lwów-Olsztyn 2018, ISBN 978-617-7624-37-9, pkt. 5. s. 47-59.

Streszczenie: Zaprezentowano projekty zbrodni terroryzmu od czasów Ligi Narodów przez lata funkcjonowania Zgromadzenia Ogólnego Narodów Zjednoczonych. Przedstawiono koncepcje przedstawicieli doktryny i nauki stosunków międzynarodowych stworzone na podstawie definicji terroryzmu funkcjonujących w Libanie, w Indiach, czy w Kuwejcie. Uwzględniono projekty definicji zbrodni terroryzmu popełniona na lądzie lub na morzu. Publikację kończy zaproponowana przez autorkę definicja terroryzmu uwzględniająca projekty popełnienia takiego aktu na lądach, morzach i w powietrzu.

I. 5. Publikacją w monografii na temat definicji terroryzmu jest także wspomniane wyżej opracowanie: **„Założenia pojęcia „terroryzm międzynarodowy” w ujęciu historycznym”**, Kontynent europejski wobec wyzwań współczesności, Tom 4, (Lwowski Uniwersytet Narodowy im. Iwana Franki), Lwów-Olsztyn 2018, ISBN 978-617-7624-36-2, pkt. 5, s. 174-185.

Streszczenie: Publikacja ta stanowi o kształtowaniu się pojęcia „terroryzm” od momentu jego powstania we Francji przez jakobinów w wieku XVIII do czasów dzisiejszych. W wieku XIX tworzone projekty koncepcji terroryzmu przez Międzynarodowe Stowarzyszenie Prawa Karnego, a potem przez Ligę Narodów. Zgromadzenie Ogólne Narodów Zjednoczonych „kontynuowało” prace nad terroryzmem. Zwrócić trzeba uwagę na brak precyzji w definiowaniu terroryzmu już od 1949 r. w prawie humanitarnym (w Konwencjach Genewskich z 1949 r. i Protokołach Dodatkowych do tych

Konwencji). W wieku XX, terroryzm został zdefiniowany m.in. w Konwencjach Międzynarodowych ONZ, przy czym doszło do rozłamu świata na wschód i zachód. Zachodnie państwa były skoncentrowane na przestępczych grupach terrorystycznych, państwa komunistyczne, socjalistyczne wspierały „walczących o wolność” na terytoriach kolonialnych. W jednej z przyjętych rezolucji odniesiono się do agresji, uznać też można, że dzięki art. 7 tej rezolucji można odwołać się także do terroryzmu.

Rada Bezpieczeństwa Narodów Zjednoczonych skłaniała regionalne organizacje do wzięcia udziału w walce przeciwko terroryzmowi. Regionalne konwencje definiują zatem terroryzm. W 1996 r. Rezolucja Zgromadzenia Ogólnego Narodów Zjednoczonych (51/210) utworzyła Komitet, który miał pracować nad międzynarodową Konwencją uzupełnioną międzynarodowymi instrumentami i skierować środki służące stworzeniu zrębów projektu międzynarodowego terroryzmu. Projekt definicji terroryzmu został włączony w 2002 r. do raportu wspomnianej Komisji. Powstawał zatem projekt definicji komprehensywnego terroryzmu utworzony za pośrednictwem tej Komisji. Terroryzm może być powiązany ze zbrodniami humanitarnymi (wojennymi) lub zbrodniami przeciwko ludzkości. Pamiętać trzeba o pracy przedstawicieli doktryny, Rady Bezpieczeństwa oraz międzynarodowych trybunałów karnych, które biorą pod uwagę terroryzm.

I. 6. Piotr Daranowski, Dominika Drózdź, Regulation of terrorism financing, [część 6]. [w:] Chapter 15, Poland, [w:] Comparative Counter-Terrorism Law, edited by Kent Roach, 2015, ISBN 9781107298002, <https://doi.org/10.1017/CBO9781107298002>, pkt. 2,5., s. 425-436,

Oświadczam, że napisałam we współpracy z prof. Daranowskim Regulation of terrorism financing, [w:] Chapter 15, Poland [w:] Comparative Counter-Terrorism Law, edited by Kent Roach, 2015. Moja merytoryczny wkład dotyczył tematyki związanej z dyrektywami europejskimi odnoszącymi się do zagadnień związanych z finansowaniem terroryzmu, a także w jaki sposób wprowadzano je w życie w polskim ustawodawstwie.

Streszczenie: Pierwszym aktem prawnym związanym z wymienioną tematyką zapobiegania finansowania terroryzmu jest akt prawny z 2000 r. zmieniony 27 września 2002 r., w wyniku czego akt ten, pierwotnie dotyczący „prania brudnych pieniędzy” został poszerzony o zagadnienia związane z zapobieganiem finansowania terroryzmu. Zwrócono uwagę na sformułowanie „akt terrorystyczny”, które zostało użyte przez ustawodawcę. Zdefiniował on także niezależnie od wspomnianego pojęcia „zapobieganie finansowania terroryzmu” pojęcie „terrorystycznego aktu” (terrorist act). 25 czerwca 2009 r. zmieniona

została nazwa ustawy na ustawę o zapobieganiu praniu brudnych pieniędzy i finansowaniu terroryzmu.

Ten akt prawny implementuje obowiązki naszego państwa jako członka ONZ i członka Unii Europejskiej (implementacja dyrektywy unijnej 2005/60/WE Parlamentu Europejskiego i Rady Unii Europejskiej (Directive 2005/60/EC of the European Parliament and of the Council of 26 October 2005 on the prevention of the use of the financial system for the purpose of money laundering and terrorist financing)). Najbardziej istotną konsekwencją było stworzenie przestępstwa finansowania terroryzmu w art. 165 a k.k. i art. 115 k.k. Przewidują one weryfikację pochodzenia pieniędzy na rachunku bankowym i zobowiązują szereg podmiotów takich jak banki, adwokaci, notariusze, do przedstawiania informacji o transakcjach, które przewyższają 15000 Euro. Głównym mechanizmem zapobiegającym tego typu czynom finansowania terroryzmu są procedury ujawniające akty prania brudnych pieniędzy. Wymieniono GIIF (Generalny Inspektor Informacji Finansowej), do którego kompetencji należy skierowanie prośby o ujawnienie informacji o otwartych postępowaniach związanych z finansowaniem terroryzmu. GIIF jest zobowiązany do przekazania tym organom informacji wyszczególnionych w aktach prawnych związanych z informacjami pozostającymi w ramach kompetencji tych organów.

Treść i funkcjonowanie wspomnianych wyżej aktów prawnych dobitnie świadczy o zgodności przepisów polskich ze stosownymi konwencjami międzynarodowymi i dyrektywami w Unii Europejskiej.

VI. Do mojego znaczącego dorobku należy opracowanie rozdziału w Komentarzu do Kodeksu karnego. Napisałam rozdział XVI. *Przestępstwa przeciwko pokojowi, ludzkości oraz przestępstwa wojenne*, Komentarz do prawa karnego, C.H. Beck 2013, pod. red. R. Zawłockiego i M. Królikowskiego, ISBN 978-83-255-4565-9, s. 3-57, pkt. 5, (Zacytowany w opinii SN 15.10.2015 r., s. 19). Napisałam także zmieniony i uaktualniony rozdział XVI w wyd. 4, Komentarz do prawa karnego, C.H. Beck 2017, pod. red. R. Zawłockiego i M. Królikowskiego, s. 3-65, ISBN 978-83-255-9138-0, pkt. 5.

Merytoryczny wykaz w komentarzu do prawa karnego dotyczy opisanie treści artykułów rozdziału XVI k.k. (są to artykuły od 117 do 126c kodeksu karnego). Rozdział XVI dotyczy: wstępu, odniesień systemowych, regulacji ustawowych, rodzajowego i indywidualnego przedmiotu ochrony, podmiotu typu czynu zabronionego, strony przedmiotowej typu czynu zabronionego, strony podmiotowej czynu zabronionego, form stadialnych, form zjawiskowych, typów szczególnych: typów

kwalifikowanych/uprzywilejowanych typu podstawowego, zbiegu przepisów, sankcji karnych, trybu ścigania, szczególnej problematyki cech przestępnych czynu zabronionego.

Treść rozdziału komentarza prezentuje się w streszczeniu następująco:

1. Przedstawione zostały przestępstwa z rozdziału XVI polskiego k.k. Pierwszym wymienionym w tym rozdziale jest zakaz prowadzenia wojny napastniczej, a pierwszym artykułem odnoszącym się do takiej tematyki w polskim kodeksie karnym jest art. 117 k.k., który stanowi o zakazie wojny napastniczej. Wzorcem konstytucyjnym jest art. 9 Konstytucji. Warto odnieść się do Konwencji o niestosowaniu przedawnienia wobec zbrodni wojennych i zbrodni przeciwko ludzkości (Dz.U. z 1970 r. nr 26 poz. 208 ze zm.). Agresję zdefiniowano w rezolucji Zgromadzenia Ogólnego z 14.12.1974 r. (Nr 3314/XXIX). Miałoby to być użycie przez państwo siły zbrojnej przeciwko suwerenności, integralności terytorialnej lub niepodległości politycznej innego państwa albo w jakikolwiek inny sposób niezgodny z Kartą Narodów Zjednoczonych. W ramach funkcjonowania Międzynarodowego Trybunału Karnego przyjęto projekt zbrodni agresji, który został następnie wprowadzony do Statutu Międzynarodowego Trybunału Karnego. Przyjęła go także Polska.

W Polsce zbrodnia wojny napastniczej przyjęta została w art. 117 k.k. (Dz.U. nr 88 poz. 553 ze zm.). Rodzajowym przedmiotem ochrony jest pokój międzynarodowy i prawo do życia w pokoju. Indywidualnym przedmiotem ochrony jest życie i zdrowie jednostki.

Teoretyczne sprawcą przestępstwa mógłby być każdy, kto jest uprawniony do wszczęcia lub prowadzenia napaści zbrojnej. Określenie „każdy” mogłoby wskazywać na osobę, która ma możliwość wszczęcia lub prowadzenia napaści zbrojnej, jak wynika z treści art. 117 k.k. Podmiotem mógłby być zatem każdy, kto ma możliwość wszczęcia lub prowadzenia wojny napastniczej.

Przestępstwo to jest przestępstwem formalnym, co prowadzi do wniosku, że zbrodnia jest prowadzona w chwili wszczęcia lub prowadzenia wojny napastniczej. Przestępstwa te mogą być popełnione z zamiarem bezpośrednim. Formą sprawczą zbrodni wojny napastniczej mogłoby być usiłowanie, przygotowanie i dokonanie. Do form zjawiskowych zalicza się sprawstwo kierownicze, polecające, sprawstwo, pomocnictwo i podżeganie. Przestępstwa z art. 117 k.k. powinny być popełniane z zamiarem bezpośrednim. Przestępstwo jest ścigane w trybie publiczno-skargowym.

Do form stadialnych z art. 117 k.k. należy usiłowanie, przygotowanie, dokonanie. Do form zjawiskowych zalicza się sprawstwo, sprawstwo kierownicze, sprawstwo polecające, pomocnictwo i podżeganie, namawianie.

Kara pozbawienia wolności została w tych przepisach określona w par. 1 na czas nie krótszy od 12 lat, karze 25 lat pozbawienia wolności albo karze dożywotniego pozbawienia wolności, w par. 2 na czas nie krótszy od lat 3, w par. 3 miesiący do lat 5.

Uwzględniono także zbieg przepisów, sankcje karne, tryb ścigania i szczególną problematykę cech przestępnych czynu zabronionego.

2. W art. 118 k.k. przewidziana została zbrodnia eksterminacji (ludobójstwa). Celem tego przepisu jest zapobieganie i karanie wyniszczenia w całości lub części grupy narodowej, etnicznej, rasowej, wyznaniowej, politycznej lub grupy osób o określonym światopoglądzie. Ratyfikacja Konwencji o zapobieganiu i karaniu zbrodni ludobójstwa nastąpiła w Polsce dopiero w roku 1950 r. W komentarzu odniesiono się do ratyfikacji konwencji o zapobieganiu i karaniu zbrodni ludobójstwa z 9.12.1948 r. Aktualnie zbrodnia ta w ogólnych założeniach została zamieszczona w art. 118 k.k.

Dyspozycja normy sankcjonowanej odnosi się do realizacji jednej z postaci ludobójstwa. Celem i istotą tego przepisu jest ściganie i karanie czynu polegającego na wyniszczeniu w całości lub części grupy narodowej, etnicznej, rasowej, wyznaniowej lub grupy o określonym światopoglądzie.

W ramach prawa międzynarodowego i międzynarodowego, można wyróżnić Statuty Międzynarodowych Trybunałów Wojskowych w Norymberdze i Tokio. Została ratyfikowana konwencja w sprawie zapobiegania i karania zbrodni ludobójstwa. Ratyfikowany przez nasz kraj został również Statut Międzynarodowego Trybunału Karnego.

Konwencja w sprawie zapobiegania i karania zbrodni ludobójstwa z 9.12.1948 r. (Dz. U. z 1952 r. nr 2, poz. 9) przewiduje zbrodnię ludobójstwa. Zgodnie z art. I tej Konwencji „Umawiające się strony potwierdzają, że ludobójstwo, popełniane zarówno w czasie pokoju jak i podczas wojny stanowi zbrodnię w obliczu prawa międzynarodowego”. Należałoby zwrócić uwagę na art. VI tej Konwencji, który obarczał obowiązkiem ukarania sprawców ludobójstwa, popełnionego na terytorium państwa, gdzie zbrodnia ta została popełniona. Wspomniany obowiązek państwa mógł się wydawać iluzoryczny, jako że nie przewidziano żadnych sankcji, mechanizmów kontrolnych sprawdzających, czy państwo, na którego terytorium popełniono taką zbrodnię, z takiego obowiązku się wywiązuje. Niemniej jednak, Artykuł I tej konwencji zobowiązuje z kolei wszystkie państwa do ścigania i karania za zbrodnię ludobójstwa. Konwencja zobowiązuje do ścigania wszystkich osób podejrzanych niezależnie od tego, czy są konstytucyjnie odpowiedzialnymi członkami rządu, funkcjonariuszami państwa czy też osobami prywatnymi (art. IV tej konwencji).

Polska ratyfikowała konwencję w sprawie zapobiegania i karania zbrodni ludobójstwa z 1948 r. w 1952 r. Pomimo tej ratyfikacji przeniesienie tej Konwencji do polskiego porządku prawnego nastąpiło dopiero w art. 118 k.k. z 1997 r.

W rozdziale tym zostały omówione akty prawa międzynarodowego, Unii Europejskiej i polskiego na temat zbrodni ludobójstwa, przedmiot ochrony, podmiot, strona podmiotowa i przedmiotowa, formy stadialne i zjawiskowe, typy szczególne, zbieg przepisów, tryb ścigania.

Rodzajowym przedmiotem ochrony jest grupa narodowa, etniczna, rasowa, polityczna lub grupa o określonym światopoglądzie i jednostki do niej należące. Indywidualnym przedmiotem ochrony jest życie i zdrowie osób należących do grupy narodowej, etnicznej, rasowej, politycznej lub grupy o określonym światopoglądzie.

Przestępstwo z art. 118 k.k. należy do przestępstw powszechnych.

Czynność sprawcza polega na wyniszczeniu w całości lub w części grupy narodowej, etnicznej, rasowej, politycznej lub grupy o określonym światopoglądzie.

Czynność sprawcza w art. 118 §2 polega na stwarzaniu dla osób należących do takiej grupy warunków życia grożących jej biologicznym wyniszczeniem, stosowaniu środków mających służyć do wstrzymania urodzin w obrębie grupy lub przymusowemu odbieraniu dzieci osobom należącym do grupy określonej w § 1 art. 118 k.k.

Czynność sprawcza w art. 118 §3 polega na przygotowaniu do przestępstwa określonego w § 1 lub 2.

W §1 art. 118 k.k. skutkiem karalnym jest zabójstwo lub spowodowanie ciężkiego uszczerbku na zdrowiu. W §1 wymieniono zabójstwo lub spowodowanie ciężkiego uszczerbku na zdrowiu osoby należącej do jednej z grup chronionych w art. 118 k.k. Przestępstwo to jest przestępstwem skutkowym (materialnym), jako że konieczne do wypełnienia znamion tej zbrodni jest dokonanie zabójstwa lub spowodowanie ciężkiego uszczerbku na zdrowiu.

Drugi skutek karalny to spowodowanie ciężkiego uszczerbku na zdrowiu.

Oba skutki karalne zbrodni ludobójstwa sformułowane w § 1 art. 118 k.k. mogą zostać popełnione zarówno przez działanie jak i przez zaniechanie.

Do karalnych skutków w §2 art. 118 k.k. należą stwarzanie dla osób należących do takiej grupy warunków życia grożących jej biologicznym wyniszczeniem, stosowanie środków mających służyć wstrzymaniu urodzin w obrębie grupy lub przymusowemu odbieraniu dzieci osobom do niej należącym.

Przestępstwo określone w art. 118 k.k. popełniane jest w czasie i miejscu realizacji jego znamion.

Czyny zdefiniowane w art. 118 k.k. mogą być popełnione umyślnie z zamiarem bezpośrednim, o czym świadczą znamiona takie jak: ciężki (uszczerbek na zdrowiu), przymusowe odebranie dzieci. Przepięstwo to należy do przestępstw kierunkowych.

Do form stadialnych tego typu przestępstwa należy dokonanie, przygotowanie do przestępstwa określonego w §1 lub 2 art. 118 k.k., usiłowanie.

Do form zjawiskowych należy sprawstwo, współsprawstwo, sprawstwo kierownicze, sprawstwo polecające, podżeganie i pomocnictwo.

Czyny zabójstwa i uszkodzenia ciała określone w art. 118 k.k. stanowią postaci kwalifikowane przestępstw przeciwko życiu lub zdrowiu.

Zbieg przepisów art. 118 § 1 i 2 k.k. z przepisami art. 117 § 1 k.k. i art. 120 k.k. jest możliwy. Należy również wziąć pod uwagę możliwy zbieg przepisu art. 118 § 2 k.k. z przepisami rozdziału XXII, dotyczącego przestępstw przeciwko środowisku.

Za popełnienie czynów zdefiniowanych w § 1 sprawca podlega karze pozbawienia wolności na czas nie krótszy od 12 lat, karą 25 lat pozbawienia wolności lub karą dożywotniego pozbawienia wolności. Zgodnie z art. 54 § 2 k.k. kary dożywotniego pozbawienia wolności nie można orzec w stosunku do sprawcy, który w chwili orzekania nie ukończył 18 lat.

Z uwagi na ciężar tej zbrodni trudno jest usprawiedliwić działania wypełniające jej znamiona. Szczególne okoliczności czynu mogłyby uzasadniać orzeczenie dotyczące obrony koniecznej uzasadniając regułę zezwalającą na zachowanie naruszające taką normę.

Do okoliczności wyłączających odpowiedzialność karną z powodu braku winy można zaliczyć w przypadku art. 118 k.k.: nieletniość, niepoczytalność, rozkaz, błąd co do faktu lub prawa, pozostawanie w nieświadomości bezprawności czynu.

3. Omówione zostało także przestępstwo w postaci zamachu przeciwko ludzkości z art. 118a. k.k.

Zbrodnia przeciwko ludzkości została po raz pierwszy zamieszczona w kodeksie karnym z 1997 r.

Norma sankcjonowana w swej dyspozycji odnosi się do realizacji jednego z czynów zbrodni przeciwko ludzkości, a z uwagi na ciężar zbrodni trudno jest „usprawiedliwić” działania realizujące jej znamiona

Zbrodnia przeciwko ludzkości należy do jurysdykcji przedmiotowej Międzynarodowego Trybunału Karnego w Norymberdze. Termin „zbrodnia przeciwko ludzkości” został ugruntowany w prawie karnym wraz z włączeniem definicji tej zbrodni do Statutu

Międzynarodowego Trybunału Wojskowego. Odniesiono się także do prawa międzynarodowego i europejskiego.

Przestępstwa przeciwko ludzkości nie podlegają biegowi przedawniania ścigania karnego zgodnie z konwencją z 1968 r. o niestosowaniu przedawnienia wobec zbrodni wojennych i zbrodni przeciw ludzkości (Dz. U. z 1970 r. Nr 26, poz. 208, załącznik).

Artykuł 118a został wprowadzony przez ustawę z 20 maja 2010 r. o zmianie ustawy – Kodeks karny, ustawy o Policji, ustawy – Przepisy wprowadzające Kodeks Karny oraz ustawy – Kodeks postępowania karnego (Dz. U. Nr 98, poz. 626).

Do zbrodni przeciwko ludzkości można odnieść wszystkie wymienione w poprzednim rozdziale akty prawne Unii Europejskiej dotyczące zbrodni międzynarodowych.

Generalnym przedmiotem ochrony zbrodni przeciwko ludzkości jest abstrakcyjnie ujęta ludzkość, jako że ta zbrodnia, uderzając w jednostkę, skierowana jest jednocześnie na ludzkość.

Indywidualny przedmiot ochrony jest związany z ochroną życia, zdrowia, wolności i innych praw człowieka potraktowanego tu za jednostkę będącą członkiem grupy, która składa się na ludzkość.

Podmiotem może być każdy, kto jest zdolny do poniesienia odpowiedzialności karnej. Na stronę przedmiotową tej zbrodni w paragrafie pierwszym składają się branie udziału w choćby jednym powtarzającym się zamachu, którego skutkiem ma być popełnienie wyliczonych w art. 118a k.k. czynów zabronionych. W przepisie tym następuje oddzielenie zachowania od skutku.

W par. 1 art. 118a k.k. czynność sprawcza polega na udziale w zamachu (zamachach), którego skutki zostały określone w tym paragrafie. W par. 2 art. 117 k.k. regulując czynność sprawczą posłużono się zwrotem: „lub innej formy przemocy seksualnej”. W par. 3 art. 118a k.k. czynność sprawcza powinna polegać na braniu udziału w masowym zamachu lub choćby w jednym z powtarzających się zamachów skierowanych przeciwko grupie ludności podjętych w celu wykonania lub wsparcia polityki państwa lub organizacji, wskutek czego sprawca 1) zmusza osoby do zmiany miejsca zamieszkania, 2) dopuszcza się poważnego prześladowania grupy ludności z powodów uznanych za niedopuszczalne na podstawie prawa międzynarodowego, w szczególności narodowych, etnicznych, kulturowych, politycznych, rasowych, wyznaniowych lub z powodu bezwyznaniowości, światopoglądu lub płci, powodując pozbawienie praw podstawowych.

Określenie „w celu wykonania lub wsparcia polityki państwa lub organizacji wskazywać ma na powtarzalność prowadzonych działań przez osoby chcące zrealizować ustalony

wspólny plan. Wskazuje także na treść zawartego porozumienia w sposób wyraźny lub dorozumiany.

Opisano także przedmiot ochrony, definicje grup ludzi, stronę podmiotową, formy stadialne i zjawiskowe, typy szczególne, zbieg przepisów, sankcję karną, tryb ścigania.

Czyny zdefiniowane w art. 118 k.k. mogą być popełnione jedynie z zamiarem bezpośrednim.

Strona podmiotowa obejmuje umyślność.

Sprawca ponosi odpowiedzialność karną za branie udziału w popełnianiu tej zbrodni z zamiarem bezpośrednim.

Do form stadialnych należy usiłowanie i dokonanie. Do form zjawiskowych należą: sprawstwo kierownicze, sprawstwom polecające sprawstwo, współsprawstwo, pomocnictwo i podżeganie.

Czyny określone w art. 118a k.k. stanowią postaci kwalifikowane przestępstw przeciwko życiu lub zdrowiu.

Zbrodnia przeciwko ludzkości określona w § 1 zagrożona jest karą pozbawienia wolności od 12 do 15 lat, karą 25 lat pozbawienia wolności lub karą dożywotniego pozbawienia wolności.

Zbrodnie z art. 118a § 1-3 k.k. ścigane są w trybie publicznoskargowym.

Z uwagi na ciężar zbrodni trudno jest „usprawiedliwić” działania realizujące jej znamiona. Można także stwierdzić okoliczność wyłączającą odpowiedzialność karną z powodu braku winy, jaką jest nieletniość czy niepoczytalność. Zachodzi także możliwość pozostawiania przez sprawcę w błędzie co do faktu, prawa bądź nieświadomości bezprawności czynu.

4. Kolejnym omówionym przestępstwem jest art. 119 k.k., który odnosi się do zakazu przemocy i groźby bezprawnej.

Związane z problematyką dotyczącą art. 119 k.k. jest inny przepis karny Wojska Polskiego z 23 września 1944 r.

Kolejny przepis związany ze zbliżoną tematyką został zamieszczony w dekreście z 13 czerwca 1946 r. o przestępstwach szczególnie niebezpiecznych w okresie odbudowy państwa.

Przepis o podobnej treści został zamieszczony w k.k. z 1969 r. Do regulacji ustawowych należy kodeks karny z dnia 6 czerwca 1997 r.

Rodzajowym przedmiotem ochrony art. 119 są prawa człowieka, niezależnie od jego przynależności do grupy. Indywidualnym przedmiotem ochrony jest ochrona przed stosowaniem określonej przemocy lub groźby.

Podmiotem przestępstwa może być każdy sprawca zdolny ponieść odpowiedzialność karną. Czynność sprawcza polega na stosowaniu przemocy lub groźby bezprawnej wobec grupy osób lub poszczególnej osoby z powodu jej przynależności narodowej, etnicznej, rasowej, politycznej, wyznaniowej lub z powodu jej bezwyznaniowości. Przedmiotem bezpośredniego działania jest człowiek.

Czas i miejsce popełnienia przestępstwa są wyznaczone przez zrealizowanie znamion tego przestępstwa.

Przestępstwo jest popełniane z zamiarem bezpośrednim. Podmiot kieruje się motywacją określoną w tym przepisie, to znaczy ukierunkowaną na stosowanie przemocy lub groźby bezprawnej wobec grupy osób lub poszczególnej osoby z powodu jej przynależności narodowej, etnicznej, rasowej, politycznej, wyznaniowej lub z powodu jej bezwyznaniowości.

Do form stadialnych tego przestępstwa należy dokonanie.

Do form zjawiskowych należy sprawstwo, współsprawstwo, sprawstwo kierownicze, sprawstwo polecające, podżeganie i pomocnictwo

Przestępstwo jest zagrożone karą od 3 miesięcy do 5 lat pozbawienia wolności.

Przestępstwa określone w art. 119 § 1 i 2 k.k. zagrożone są karą pozbawienia wolności od 3 miesięcy do lat 5.

Zbrodnie z art. 119 k.k. ścigane są w trybie publicznoskargowym.

Zagrożenie karą powyżej 3 miesięcy pozbawienia wolności wskazywałoby, że stopień społecznej szkodliwości jest wyższy niż znikomy.

W wyjątkowych okolicznościach - okolicznością wyłączającą odpowiedzialność karną z powodu braku bezprawności, którą można by wziąć pod rozwagę jest obrona konieczna, uregulowana w rozdziale III k.k. Można także stwierdzić okoliczność wyłączającą odpowiedzialność karną z powodu braku winy, jaką jest nieletniość czy niepoczytalność. Zachodzi także możliwość pozostawiania przez sprawcę w błędzie co do faktu, prawa bądź nieświadomości bezprawności czynu.

5. Art. 120 k.k. odnieść należy do zakazu użycia środków masowej zagłady.

Artykuł dotyczy odpowiedzialności karnej za stosowanie środka masowej zagłady zakazanego przez prawo międzynarodowe.

Norma sankcjonowana w swej dyspozycji odnosi się do realizacji znamion jednego z czynów przestępstwa z art. 120 k.k.

Zostały wymienione akty prawne dotyczące problematyki omawianego przepisu, który w prawie polskim został uregulowany w kodeksie karnym z dnia 6 czerwca 1997 r. (Dz.U. z 1997 r. Nr 88, poz. 553), ze zmianami.

Generalnym przedmiotem ochrony przepisu art. 120 k.k. jest ustalony przez ustalony w przepisach prawa międzynarodowego porządek prawny związany z działaniami wojennymi.

Indywidualny przedmiot ochrony jest związany z ochroną przed użyciem określonych środków masowej zagłady w sposób sprzeczny z prawem międzynarodowym.

Podmiotem przestępstwa określonego przez art. 120 k.k. może być każdy człowiek, stąd przestępstwo to należy do przestępstw powszechnych. Pomimo że decydowanie i dysponowanie środkami masowej zagłady należy do osób piastujących najwyższe stanowiska w państwie, to dostęp do nich nie ogranicza się wyłącznie do takich osób.

Czynność sprawcza polega na stosowaniu środków masowej zagłady zakazanych przez prawo międzynarodowe. Przestępstwo to jest przestępstwem formalnym.

Przedmiotem czynności sprawczej jest człowiek, przeciwko któremu stosowany jest środek masowej zagłady.

Przestępstwo jest popełniane umyślnie, z zamiarem bezpośrednim lub ewentualnym.

Do form stadialnych tego przestępstwa należy dokonanie, usiłowanie.

Do form zjawiskowych należy sprawstwo, współsprawstwo, sprawstwo kierownicze, sprawstwo polecające, podżeganie i pomocnictwo.

Zbrodnia z art. 120 jest zagrożona karą pozbawienia wolności na czas nie krótszy od lat 10, karą 25 lat pozbawienia wolności oraz karą dożywotniego pozbawienia wolności.

Zbrodnia z art. 120 ścigana jest w trybie publicznoskargowym.

W wyjątkowych okolicznościach - okolicznością wyłączającą odpowiedzialność karną z powodu braku bezprawności, którą można by wziąć pod rozwagę jest obrona konieczna, uregulowana w rozdziale III k.k. Można także stwierdzić okoliczność wyłączającą odpowiedzialność karną z powodu braku winy, jaką jest nieletniość czy niepoczytalność. Zachodzi także możliwość pozostawiania przez sprawcę w błędzie co do faktu, prawa bądź nieświadomości bezprawności czynu. Do okoliczności wyłączających odpowiedzialność karną z powodu braku winy należy zaliczyć stosownie do okoliczności czynu w przypadku art. 119 k.k. - rozkaz.

6. Art. 121 k.k.

Przestępstwo to dotyczy środków masowej zagłady, środków walki oraz badań mających na celu wytwarzanie lub stosowanie takich środków. Przepis charakteryzuje się podwójną bezprawnością.

Zostały przedstawione akty prawa międzynarodowego i europejskiego związane z powyższą tematyką.

Do regulacji ustawowych należy kodeks karny z dnia 6 czerwca 1997 r. (Dz.U. z 1997 r. Nr 88, poz. 553), ze zmianami.

Przedmiotem ochrony przestępstwa z art. 121 § 1 i 2 k.k. jest powszechne bezpieczeństwo i spokój publiczny, które mogłyby zostać zakłócone działalnością przestępczą określoną w tym artykule.

Indywidualny przedmiot ochrony polega na ochronie określonych osób przed działalnością przestępczą określoną w tym artykule, która pozostaje w sprzeczności z prawem międzynarodowym.

Podmiotem przestępstwa określonego przez art. 121 §1 k.k. może być każdy człowiek.

Przestępstwo z art. 121 § 1 k.k. to przestępstwo formalne z działania. Czynność sprawcza polega w § 1 art. 121 k.k. na:

- a) wytwarzaniu, gromadzeniu, nabywaniu, zbywaniu, przechowywaniu, przewożeniu, przesyłaniu środków masowej zagłady lub środków walki,
- b) prowadzeniu badań mających na celu wytwarzanie lub stosowanie takich środków.

Czynność sprawcza określona w § 2 polega na dopuszczeniu do popełnienia przestępstwa określonego w § 1, może więc polegać tak na działaniu, jak i na zaniechaniu.

Przedmiot ochrony to porządek międzynarodowy i ludzie, przeciwko którym mogą być stosowane środki walki.

Jest możliwy zbieg art. 121 k.k. z niektórymi przepisami rozdziału XX (przestępstwa przeciwko bezpieczeństwu powszechnemu), rozdziału XXII (przestępstwa przeciwko środowisku) oraz przestępstw przeciwko życiu i zdrowiu (rozdział XIX).

Przestępstwo z art. 121 § 1 i § 2 k.k. jest zagrożone karą pozbawienia wolności od roku do lat 10.

Zbrodnie z art. 121 § 1-2 k.k. ścigane są w trybie publicznoskargowym.

W wyjątkowych okolicznościach - okolicznością wyłączającą odpowiedzialność karną z powodu braku bezprawności, którą można by wziąć pod rozwagę jest obrona konieczna, uregulowana w rozdziale III k.k. Można także stwierdzić okoliczność wyłączającą odpowiedzialność karną z powodu braku winy, jaką jest nieletniość czy niepoczytalność. Zachodzi także możliwość pozostawiania przez sprawcę w błędzie co do faktu, prawa bądź nieświadomości bezprawności czynu. Do okoliczności wyłączających odpowiedzialność

karną z powodu braku winy należy zaliczyć stosownie do okoliczności czynu w przypadku art. 119 k.k. - rozkaz.

7. Art. 122 k.k.

Artykuł 122 k.k. składa się z dwóch paragrafów, regulujących 2 odrębne przestępstwa. Pierwszy odnosi się do zachowania z § 1 art. 122 k.k. związanego ze stosowaniem zakazanych sposobów ataków lub innych niedozwolonych sposobów walki. § 2 odnieść należy do stosowania środków walki zakazanych przez prawo międzynarodowe w czasie działań zbrojnych. Art. 122 k.k. dotyczy zrealizowania zobowiązań RP. 20 maja 2010 r. przepis ten został znowelizowany przez dodanie pojęcia „strefa zdemilitaryzowana”. W zmienionej wersji przepis ten zaczął obowiązywać 8 września 2010 r.

Norma sankcjonowana w swej dyspozycji odnosi się do realizacji jednego z czynów zbrodni z art. 122 k.k., należących do zbrodni wojennych, a polegających na atakowaniu zgodnie z § 1 art. 122 k.k. miejscowości lub obiektu niebronionego, strefy sanitarnej, zdemilitaryzowanej lub zneutralizowanej albo stosuje inny sposób walki zakazany przez prawo międzynarodowe a w § 2 art. 122 k.k. stosowania środków walki zakazanych przez prawo międzynarodowe w czasie działań zbrojnych. Poniżej przedstawione zostaną wzorce konstytucyjne i akty prawa międzynarodowego oraz akty prawne Unii Europejskiej, które można odnieść do powyższej normy, jak i o regulacje ustawowe.

Wprowadzona w 2010 r. zmiana do k.k. dotyczyła zamieszczenia w k.k. pojęcia „strefy zdemilitaryzowane”, stosowanie do postanowień Protokołu dodatkowego do Konwencji Genewskich z 12 sierpnia 1949 r. dotyczącego ochrony ofiar międzynarodowych konfliktów zbrojnych z 8.06.1977 r. (Dz. U. z 1992 r., nr 41, poz. 175).

Do regulacji ustawowych należy kodeks karny z dnia 6 czerwca 1997 r. (Dz.U. z 1997 r. Nr 88, poz. 553), ze zmianami.

Generalnym przedmiotem ochrony jest porządek prawny ustalony przez zasady prawa międzynarodowego, dotyczące prawa wojennego

Indywidualnym przedmiotem ochrony jest mienie ruchome i nieruchome.

Podmiotem przestępstwa określonego przez art. 122 k.k. może być każdy człowiek; przestępstwo to należy do przestępstw powszechnych.

Czynność sprawcza, polega w § 1 art. 122 k.k., polega na ataku (agresji) na obiekty, lub na stosowaniu innego sposobu walki zakazanego przez prawo międzynarodowe. Czynność sprawcza przestępstwa z § 2 art. 122 § 2 k.k. polega na stosowaniu środka walki zakazanego przez prawo międzynarodowe.

Przedmiotem ochrony jest człowiek, przeciwko któremu dopuszcza się ataku lub sposobu walki.

Strona podmiotowa. Sprawca może popełnić przestępstwo z art. 122 umyślnie, zarówno w zamiarze bezpośrednim, jak i ewentualnym.

Do form stadialnych tego przestępstwa należy dokonanie, usiłowanie.

Do form zjawiskowych należy sprawstwo, współsprawstwo, sprawstwo kierownicze, sprawstwo polecające, podżeganie i pomocnictwo.

Przestępstwo z art. 122 jest zagrożone karą pozbawienia wolności na czas nie krótszy od lat 5, karą 25 lat pozbawienia wolności.

Zbrodnie z art. 122 § 1-2 k.k. ścigane są w trybie publicznoskargowym.

W wyjątkowych okolicznościach - okolicznością wyłączającą odpowiedzialność karną z powodu braku bezprawności, którą można by wziąć pod rozwagę jest obrona konieczna, uregulowana w rozdziale III k.k. Można także stwierdzić okoliczność wyłączającą odpowiedzialność karną z powodu braku winy, jaką jest nieletniość czy niepoczytalność. Zachodzi także możliwość pozostawania przez sprawcę w błędzie co do faktu, prawa bądź nieświadomości bezprawności czynu. Do okoliczności wyłączających odpowiedzialność karną z powodu braku winy należy zaliczyć stosownie do okoliczności czynu w przypadku art. 119 k.k. - rozkaz.

8. Art. 123 k.k.

Art. 123 k.k. odnosi się do zbrodni wojennych i określa dwie zbrodnie polegające na zabronionym zachowaniu w stosunku do osób będących ofiarami wojennymi. Przestępstwo to dotyczy ochrony ludności cywilnej, zarówno w czasie wojny jak i pokoju. Zostały wymienione akty prawne dotyczące problematyki omawianego przepisu, który w prawie polskim został uregulowany w kodeksie karnym z dnia 6 czerwca 1997 r. (Dz.U. z 1997 r. Nr 88, poz. 553), ze zmianami.

Gdy chodzi o generalny przedmiot ochrony to jest nim ustalony przez normy prawa międzynarodowego porządek prawny. Chodzi tu głównie o zasady prawa humanitarnego, mającego na celu ochronę ludności cywilnej. Indywidualnym przedmiotem ochrony przestępstwa z art. 123 § 1 i 2 k.k. jest życie, zdrowie i wolność człowieka.

Podmiotem przestępstwa określonego przez art. 123 k.k. może być każdy człowiek; przestępstwo to należy do przestępstw powszechnych.

Art. 123 k.k. jest przestępstwem formalnym. Czynność sprawcza polega § 1 na spowodowaniu śmierci a w §2 na spowodowaniu u osób wymienionych w § 1: ciężkiego uszczerbku na zdrowiu, poddaniu ich torturom lub nieludzkiemu traktowaniu, dokonywaniu na nich, nawet za ich zgodą, eksperymentów poznawczych, użyciu osób, o których mowa, do ochraniań swojną obecnością terenu lub obiektu przed działaniami

zbrojnymi, albo własnych oddziałów oraz zatrzymywaniu ich jako zakładników. Jest to przestępstwo skutkowe i polega na działaniu i zaniechaniu.

Skutek karalny z art. 123 k.k. §1 odnieść należy do spowodowania śmierci osób, o których w tym przepisie mowa. Skutek karalny określony w § 2 polega na spowodowaniu u osób wymienionych w § 1: ciężkiego uszczerbku na zdrowiu, poddaniu ich torturom lub nieludzkiemu traktowaniu, dokonywaniu na nich, nawet za ich zgodą, eksperymentów poznawczych, użyciu osób, o których mowa, do ochraniań swoją obecnością terenu lub obiektu przed działaniami zbrojnymi, albo własnych oddziałów oraz zatrzymywaniu ich jako zakładników.

Przedmiotem ochrony jest człowiek, osoba cywilna lub żołnierz.

Przestępstwo musi być popełnione w czasie i miejscu prowadzenia działań zbrojnych.

Strona podmiotowa przestępstwa określonego w art. 123 k.k. polega na zamiarze bezpośrednim lub ewentualnym

Do form stadialnych tego przestępstwa należy dokonanie, usiłowanie. Do form zjawiskowych należy sprawstwo, współsprawstwo, sprawstwo kierownicze, sprawstwo polecające, podżeganie i pomocnictwo.

Artykuł 123 § 1 przewiduje kwalifikowaną formę zabójstwa.

Do generalnych przedmiotów ochrony należy ustalony przez normy prawa międzynarodowego porządek prawny przez zasady prawa humanitarne, mającego na celu ochronę ludności cywilnej.

Indywidualnym przedmiotem ochrony przestępstwa z art. 123 § 1 i 2 k.k. jest życie, zdrowie i wolność człowieka

Podmiotem przestępstwa określonego przez art. 123 k.k. może być każdy człowiek; przestępstwo to należy do przestępstw powszechnych.

Art. 123 k.k. jest przestępstwem formalnym. Czynność sprawcza polega § 1 na spowodowaniu śmierci a w §2 na spowodowaniu u osób wymienionych w § 1: ciężkiego uszczerbku na zdrowiu, poddaniu ich torturom lub nieludzkiemu traktowaniu, dokonywaniu na nich, nawet za ich zgodą, eksperymentów poznawczych, użyciu osób, o których mowa, do ochraniań swoją obecnością terenu lub obiektu przed działaniami zbrojnymi, albo własnych oddziałów oraz zatrzymywaniu ich jako zakładników. Jest to przestępstwo skutkowe i polega na działaniu i zaniechaniu.

Skutek karalny z art. 123 k.k. §1 odnieść należy do spowodowania śmierci osób, o których w tym przepisie mowa. Skutek karalny określony w § 2 polega na spowodowaniu u osób wymienionych w § 1: ciężkiego uszczerbku na zdrowiu, poddaniu ich torturom lub nieludzkiemu traktowaniu, dokonywaniu na nich, nawet za ich zgodą, eksperymentów

poznawczych, użyciu osób, o których mowa, do ochraniań swoj ą obecnośc ą terenu lub obiektu przed działaniami zbrojnymi, albo własnych oddział ów oraz. zatrzymywaniu ich jako zakładników.

Przedmiotem ochrony jest człowiek, osoba cywilna lub żołnierz.

Przestępstwo musi być popełnione w czasie i miejscu prowadzenia działań zbrojnych.

Strona podmiotowa przestępstwa określonego w art. 123 k.k. polega na zamiarze bezpośrednim lub ewentualnym

Do form stadialnych tego przestępstwa należy dokonanie, usiłowanie. Do form zjawiskowych należy sprawstwo, współsprawstwo, sprawstwo kierownicze, sprawstwo polecające, podżeganie i pomocnictwo.

Artykuł 123 § 1 przewiduje kwalifikowaną formę zabójstwa.

Możliwy jest zbieg przepis ów art. 123 k.k. z art. 120, 122 i 125 k.k.

Zbrodnia określona w § 1 zagrożona jest kar ą pozbawienia wolności na czas nie kr ót szy od 12 lat, kar ą 25 lat pozbawienia wolności albo kar ą dożywotniego pozbawienia wolności.

Zbrodnie z art. 123 § 1-2 k.k. ścigane s ą w trybie publicznoskargowym.

W wyjątkowych okolicznośc iach - okolicznośc ą wyłąc zając ą odpowiedzialnośc karn ą z powodu braku bezprawnośc i, któr ą można by wzi ąć pod rozwag ę jest obrona konieczna, uregulowana w rozdziale III k.k. Można takż e stwierdzić okolicznośc wyłąc zając ą odpowiedzialnośc karn ą z powodu braku winy, jak ą jest nieletniośc czy niepoczytalnośc.

Zachodzi takż e moźliwośc pozostawiania przez sprawc ę w b łą dzie co do faktu, prawa b ą dź nieświadomośc i bezprawnośc i czynu. Do okolicznośc i wyłąc zając ych odpowiedzialnośc karn ą z powodu braku winy należy zaliczy ć stosownie do okolicznośc i czynu w przypadku art. 119 k.k. - rozkaz.

9. Art. 124

Przedmiotem zainteresowania art. 124 k.k. s ą zbrodnie wojenne.

Zostały wymienione akty prawne dotyczące problematyki omawianego przepisu, który w prawie polskim został uregulowany w kodeksie karnym z dnia 6 czerwca 1997 r. (Dz.U. z 1997 r. Nr 88, poz. 553), ze zmianami.

Generalnym przedmiotem ochrony jest porządek prawny.

Indywidualnym przedmiotem ochrony przepisu art. 124 k.k. jest zdrowie i wolnośc człowieka.

Podmiotem przestępstwa określonego przez art. 124 k.k. moźe być kaźdy człowiek zdolny do ponoszenia odpowiedzialnośc i karnej; przestępstwo to należy do przestępstw powszechnych

Przestępstwo określone w artykule 124 k.k. jest przestępstwem formalnym.

Czynność może być popełniona przez działanie lub zaniechanie.

Czynność przedmiotowa polega na zmuszaniu osób wymienionych w art. 123 §1 k.k. do służby w nieprzyjacielskich siłach zbrojnych lub do uczestnictwa w działaniach zbrojnych skierowanych przeciwko własnemu krajowi, doprowadzeniu ich do obcowania płciowego stosując kary cielesne, przemocą, groźbą bezprawną lub podstępem, do poddania się innej czynności seksualnej albo do wykonania takiej czynności, dopuszczaniu się zamachu na godność osobistą, w szczególności poniżającego i upokarzającego traktowania, pozbawiania wolności, pozbawianiu prawa do niezawisłego i bezstronnego sądu albo ograniczaniu prawa tych osób do obrony w postępowaniu karnym, ogłaszanie prawa lub roszczenia obywateli strony przeciwnej za wygasłe, zawieszono lub niedopuszczalne do dochodzenia przed sądem.

W § 2 art. 124 kodeksu karnego odniesiono się do czynności sprawczej polegającej na opóźnianiu repatriacji jeńców wojennych lub osób cywilnych, dokonuje przemieszczenia, przesiedlenia lub deportacji ludności cywilnej, wcielaniu, werbowaniu do sił zbrojnych osoby poniżej 18 roku życia lub faktycznie używa takich osób w działaniach zbrojnych.

Przedmiotem czynności sprawczej jest osoba cywilna lub żołnierz.

Przestępstwo musi być popełnione w czasie i miejscu prowadzenia działań zbrojnych.

Strona podmiotowa przestępstwa określonego w art. 124 k.k. polega na zamiarze bezpośrednim lub ewentualnym.

Formy stadialne i zjawiskowe stanowi się, jak poprzednio.

Zbrodnia z art. 124 k.k. zagrożona jest w §1 karą pozbawienia wolności na czas nie krótszy od lat 3. W §2 art., 124 k.k., zbrodnia zagrożona jest tą samą karą.

Przestępstwo z art. 124 k.k. ścigane jest w trybie publicznoskargowym.

W wyjątkowych okolicznościach - okolicznością wyłączającą odpowiedzialność karną z powodu braku bezprawności, którą można by wziąć pod rozwagę jest obrona konieczna, uregulowana w rozdziale III k.k. Można także stwierdzić okoliczność wyłączającą odpowiedzialność karną z powodu braku winy, jaką jest nieletniość czy niepoczytalność. Zachodzi także możliwość pozostawiania przez sprawcę w błędzie co do faktu, prawa bądź nieświadomości bezprawności czynu. Do okoliczności wyłączających odpowiedzialność karną z powodu braku winy należy zaliczyć stosownie do okoliczności czynu w przypadku art. 119 k.k. - rozkaz.

10. Art. 125 k.k.

Przestępstwo określone w art. 125 k.k. związane jest z ochroną dóbr kultury. Istotą tego przepisu są dobra kultury i ich ochrona.

Z uwagi na ciężar tej zbrodni trudno jest usprawiedliwić działania wypełniające znamiona tego przestępstwa naruszającego prawo krajowe i międzynarodowe jednocześnie.

Zostały wymienione akty prawne dotyczące problematyki omawianego przepisu, który w prawie polskim został uregulowany w kodeksie karnym z dnia 6 czerwca 1997 r. (Dz.U. z 1997 r. Nr 88, poz. 553), ze zmianami.

Generalnym przedmiotem ochrony jest ustalony przez prawo międzynarodowe porządek prawny, w skład którego wchodzi mienie oraz dziedzictwo kulturowe ludzkości, które zwłaszcza w czasie konfliktów zbrojnych może doznać uszczuplenia.

Indywidualnym przedmiotem ochrony zgodnie z art. 125 k.k. jest ochrona mienia lub dobra ludzkości przed zniszczeniem, uszkodzeniem, zaborem lub przywłaszczeniem w czasie działań zbrojnych.

Podmiotem może być każdy człowiek, który jest zdolny do ponoszenia odpowiedzialności karnej. Typ kwalifikowany wynikający z § 2, dotyczy mienia znacznej wartości albo dobra o szczególnym znaczeniu dla kultury

Czynnością sprawczą jest dokonanie przestępstwa zdefiniowanego w art. 125 k.k., w momencie, w którym osoba niszczy, uszkodza, zabiera lub przywłaszcza mienie albo dobro kultury.

Przedmiotem bezpośredniego działania przestępstwa określonego w § 1 i 2 jest przedmiot stanowiący dobro kultury.

Przestępstwo jest popełniane w czasie okupowania, zajmowania danego terytorium albo w czasie prowadzenia działań zbrojnych.

Przestępstwo to ma charakter skutkowy i może być popełnione jedynie przez działanie.

Przestępstwo może być popełnione umyślnie, z zamiarem bezpośrednim lub ewentualnym.

Formy stadialne i zjawiskowe stanowi się, jak poprzednio.

W § 1 art. 125 k.k. przewidziano występki zagrożony karą od roku do lat 10.

W § 2 przewidziana jest zbrodnia zagrożona karą pozbawienia wolności na czas nie krótszy od lat 3.

Zbrodnie z art. 125 § 1-2 k.k. ścigane są w trybie publicznoskargowym.

W wyjątkowych okolicznościach - okolicznością wyłączającą odpowiedzialność karną z powodu braku bezprawności, którą można by wziąć pod rozwagę jest obrona konieczna, uregulowana w rozdziale III k.k. Można także stwierdzić okoliczność wyłączającą odpowiedzialność karną z powodu braku winy, jaką jest nieletniość czy niepoczytalność.

Zachodzi także możliwość pozostawiania przez sprawcę w błędzie co do faktu, prawa bądź

nieświadomości bezprawności czynu. Do okoliczności wyłączających odpowiedzialność karną z powodu braku winy należy zaliczyć stosownie do okoliczności czynu w przypadku art. 119 k.k. - rozkaz.

11. Art. 126 k.k.

Artykuł 126 k.k. odnosi się do 2 typów czynów: używania niezgodnie z prawem międzynarodowym znaku Czerwonego Krzyża lub Czerwonego Półksiężycy **oraz** używa niezgodnie z prawem międzynarodowym znaku ochronnego dla dóbr kultury lub innego znaku chronionego przez prawo międzynarodowe albo posługuje się flagą państwową lub odznaką wojskową nieprzyjaciela, państwa neutralnego albo organizacji lub komisji międzynarodowej. Przepis ten może być wyłączone w trakcie działań zbrojnych.

Zostały wymienione akty prawne dotyczące problematyki omawianego przepisu, który w prawie polskim został uregulowany w kodeksie karnym z dnia 6 czerwca 1997 r. (Dz.U. z 1997 r. Nr 88, poz. 553), ze zmianami.

Generalnym przedmiotem ochrony jest ustalony przez prawo międzynarodowe porządek prawny, w skład którego wchodzi mienie oraz dziedzictwo kulturowe ludzkości, które zwłaszcza w czasie konfliktów zbrojnych może doznać uszczerbienia.

Indywidualnym przedmiotem ochrony zgodnie z art. 126 k.k. jest mienie lub dobra ludzkości, które przepis ten ma chronić przed zniszczeniem, uszkodzeniem, zaborem lub przywłaszczeniem w czasie działań zbrojnych przez osoby fizyczne.

Podmiotem może być każdy człowiek, który jest zdolny do ponoszenia odpowiedzialności karnej. Przepis ten należy do przestępstw powszechnych.

Czynnością sprawczą w §1 jest dokonanie używania niezgodnie z prawem międzynarodowym znaku Czerwonego Krzyża lub Czerwonego Półksiężycy. Czynność sprawczą w §2 dotyczy posługiwania się flagą państwową lub odznaką wojskową nieprzyjaciela, państwa neutralnego albo organizacji lub komisji międzynarodowej. Zarówno w przypadku §1 jak i § 2 tego przepisu przestępstwo to należy do przestępstw formalnych.

Przedmiotem bezpośredniego działania wskazanego w § 1 art. 126 k.k. jest przedmiot, na którym umieszczony jest znak Czerwonego Krzyża lub Czerwonego Półksiężycy. Przedmiot ten jest objęty szczególną ochroną, jako że jest związany z celami wyłącznie humanitarnymi, co potwierdzone zostało przez Ligę Towarzystw Czerwonego Krzyża, powołaną do życia w 1919 r., a która zrzesza krajowe organizacje Czerwonego Krzyża i Czerwonego Półksiężycy (kraje muzułmańskie). Przedmiotem bezpośredniego działania

wymienionego w § 2 art. 126 k.k. jest znak ochronny dla dobra kultury lub inny znak chroniony przez prawo międzynarodowe, flaga państwowa i odznaka wojskowa nieprzyjaciela.

Przestępstwo popełniane jest w czasie i miejscu prowadzenia działań zbrojnych.

Strona podmiotowa obejmuje przestępstwo umyślne popełniane zarówno z zamiarem bezpośrednim jak i ewentualnym.

Formy stadialne i zjawiskowe stanowi się, jak poprzednio.

Przestępstwo z art. 126 § 1 i 2 k.k. zagrożone jest karą pozbawienia wolności od miesiąca do lat 3.

Zbrodnie z art. 126 § 1-2 k.k. ścigane są w trybie publicznoskargowym

W wyjątkowych okolicznościach - okolicznością wyłączającą odpowiedzialność karną z powodu braku bezprawności, którą można by wziąć pod rozwagę jest obrona konieczna, uregulowana w rozdziale III k.k. Można także stwierdzić okoliczność wyłączającą odpowiedzialność karną z powodu braku winy, jaką jest nieletniość czy niepoczytalność. Zachodzi także możliwość pozostawiania przez sprawcę w błędzie co do faktu, prawa bądź nieświadomości bezprawności czynu. Do okoliczności wyłączających odpowiedzialność karną z powodu braku winy należy zaliczyć stosownie do okoliczności czynu w przypadku art. 119 k.k. - rozkaz.

12. Art. 126a k.k.

Przepis został wprowadzony przez ustawę z 20 maja 2010 r. o zmianie ustawy – Kodeks karny, ustawy o Policji, ustawy – Przepisy wprowadzające Kodeks Karny oraz ustawy – Kodeks postępowania karnego (Dz. U. Nr 98, poz. 626). Norma sankcjonowana w swej dyspozycji odnosi się do zakazu publicznego nawoływania do popełnienia czynu określonego w art. 118, 118a, 119 § 1, art. 120-125 lub publicznego pochwalania popełnienia czynu określonego w tych przepisach.

Aktem prawnym międzynarodowym związanym z art. 126a k.k. jest Statut MTK. Do regulacji ustawowych należy kodeks karny z dnia 6 czerwca 1997 r. (Dz.U. z 1997 r. Nr 88, poz. 553), ze zmianami.

Generalny przedmiot można by sprowadzić do zapobiegania popełnienia zbrodni i występków wymienionych w tym przepisie.

Indywidualnym przedmiotem ochrony jest nienawoływanie lub niepochwalanie publiczne przez osoby fizyczne do czynu określonego w art. 118, 118a, 119 § 1, art. 120-125.

Podmiotem może być każdy człowiek, zdolny do poniesienia odpowiedzialności karnej.

Czynność sprawcza polega na nawoływaniu do popełnienia czynu lub publicznym

pochwalaniu popełnienia czynu. Przedmiotem czynności sprawczej jest człowiek, przeciwko któremu sprawca inna osoba popełnia czyn z art. 126a k.k.

Okoliczność karalna została określona za pomocą przysłówka „publicznie”. Skutki karalne nie zostały w tym artykule przewidziane. Czas i miejsce popełnienia przestępstwa mogą zostać wyznaczone zarówno przez stan pokoju jak i działania zbrojne, w zależności od charakteru przestępstwa, do którego sprawca nawołuje, bądź które pochwała.

Przestępstwo może być popełnione umyślnie z zamiarem bezpośrednim.

Formy stadialne i zjawiskowe stanowi się, jak poprzednio.

Jednostkowo podżeganie do tych czynów będzie podlegało odpowiedzialności na podstawie wymienionych przepisów (art. 118, 118a, 119 §1, art. 120-125 k.k.).

Może zachodzić zbieg przestępstw art. 118, 118a, 119 § 1 k.k., art. 120-125 k.k.

Przestępstwo jest zagrożone karą pozbawienia wolności od 3 miesięcy do lat 5.

Przestępstwo z art. 126a k.k. ścigane jest w trybie publicznoskargowym.

W wyjątkowych okolicznościach - okolicznością wyłączającą odpowiedzialność karną z powodu braku bezprawności, którą można by wziąć pod rozwagę jest obrona konieczna, uregulowana w rozdziale III k.k. Można także stwierdzić okoliczność wyłączającą odpowiedzialność karną z powodu braku winy, jaką jest nieletniość czy niepoczytalność. Zachodzi także możliwość pozostawiania przez sprawcę w błędzie co do faktu, prawa bądź nieświadomości bezprawności czynu. Do okoliczności wyłączających odpowiedzialność karną z powodu braku winy należy zaliczyć stosownie do okoliczności czynu w przypadku art. 119 k.k. - rozkaz.

13. Art. 126b k.k.

Przepis został wprowadzony przez ustawę z 20 maja 2010 r. o zmianie ustawy. Za jego istotę można by uznać indywidualny przedmiot ochrony związany z ochroną przed niedopełnieniem obowiązku kontroli przez osoby, pod których władzą lub opieką pozostają inne osoby popełniające przestępstwa zdefiniowane w art.126b k.k. działających umyślnie lub nieumyślnie.

W porównaniu z art. 28 Statutu MTK, odpowiedzialność przełożonego jest w przepisie polskiego k.k. szersza.

Artykuł 126b k.k. można odnieść do art. 28 Statutu MTK. Zwrócić jednak należy, że artykuł 126b k.k. nie przewiduje odpowiedzialności dowódcy lub przełożonego za brak egzekucji odpowiedzialności karnej wobec sprawców zbrodni międzynarodowych.

Dowódca/przełożony nie może się zatem uwolnić od odpowiedzialności karnej powstrzymując się od popełnienia takiej zbrodni za pomocą niezbędnych i rozsądnych

środków będących w jego mocy podejmowanych przez niego w celu zapobieżenia lub powstrzymania od popełnienia takiej zbrodni, po tym jak została ona popełniona wskutek niedochowania przez niego kontroli, bądź kiedy dowódca/przełożony skieruje sprawę do sądu, gdy przestępstwo zostanie popełnione przez jego podwładnego.

Odpowiedzialność dowódcy/przełożonego została uregulowana szeroko, szerzej od odpowiedzialności przewidzianej w Statucie MTK. Z drugiej jednak strony, implementacja Statutu MTK do polskiego porządku prawnego nie zawiera wszystkich elementów art. 28 Statutu MTK.

Omawiany przepis został wprowadzony przez ustawę z 20 maja 2010 r. o zmianie ustawy – Kodeks karny, ustawy o Policji, ustawy – Przepisy wprowadzające Kodeks karny oraz ustawy – Kodeks postępowania karnego (Dz.U. Nr 98, poz. 626).

Generalnym przedmiotem ochrony jest ludzkość, która powinna być chroniona przed zachowaniami ludzi, które prowadzą do popełnienia przestępstw zdefiniowanych w rozdziale XVI (z wyłączeniem art. 117 §1-2 k.k.).

Generalny przedmiot ochrony sprowadza się do zachowania należytej kontroli nad postępowaniem człowieka w społeczeństwie, które powinno prowadzić do zapobieżenia popełnienia zbrodni i występków wymierzonych w pokój i porządek na świecie.

Indywidualny przedmiot ochrony to niedopełnienie obowiązku przez określoną osobę (brak kontroli lub nadzoru tej osoby nad podwładnymi).

Podmiotem może być każdy człowiek, który może posiadać kontrolę nad innymi osobami i ma zdolność ponoszenia odpowiedzialności karnej. Przepis jest adresowany do podmiotów, którzy są przełożonymi lub dowódcami.

Czynność sprawcza polega na niedochowaniu kontroli nad podwładnym.

Strona podmiotowa obejmuje umyślność (§1) i nieumyślność (§2).

Ustawodawca zachował podział na dwie formy winy nieumyślnej (lekkomyślności i niedbalstwa).

Formy stadialne i zjawiskowe stanowi się, jak poprzednio.

Możliwy jest zbieg przepisów art. 126b z art. 117 § 3, art. 118, 118a, 119 § 1, art. 120-126a.

Sprawca podlega karze określonej w tych przepisach art. 117 § 3, art. 118, 118a, 119 § 1, art. 120-126a k.k. Przestępstwo z art. 126b k.k. ścigane jest w trybie publicznoskargowym.

Okoliczności popełnienia tego przestępstwa, by społeczna szkodliwość czynu była znikoma, wydają się być jednak mało prawdopodobne.

W wyjątkowych okolicznościach - okolicznością wyłączającą odpowiedzialność karną z powodu braku bezprawności, którą można by wziąć pod rozwagę jest obrona konieczna,

uregulowana w rozdziale III k.k. Można także stwierdzić okoliczność wyłączającą odpowiedzialność karną z powodu braku winy, jaką jest nieletniość czy niepoczytalność. Zachodzi także możliwość pozostawania przez sprawcę w błędzie co do faktu, prawa bądź nieświadomości bezprawności czynu. Do okoliczności wyłączających odpowiedzialność karną z powodu braku winy należy zaliczyć stosownie do okoliczności czynu w przypadku art. 119 k.k. - rozkaz.

14. Artykuł 126c k.k., który jest ostatnim artykułem tego rozdziału kodeksu karnego, został wprowadzony do kodeksu karnego przez przepisy ustawy z 2016 r. o działaniach antyterrorystycznych, (Dz.U. 2016, poz. 904).

Norma sankcjonowana w swej dyspozycji odnosi się do zakazu przygotowania czynu zgodnie z art. 16 KK w połączeniu z art. 117, 118, 118a, 119 § 1 lub art. 120-125 KK. Przepis ten oparty jest na tych samych wzorcach konstytucyjnych, co wymienione przepisy z rozdziału XVI KK. Odnosząc się do Statutu Międzynarodowego Trybunału Karnego należy zwrócić uwagę na art. 25 związany z przygotowaniem do przestępstw objętych jurysdykcją przedmiotową tego Trybunału, podobnie jak uczyniono to w art. 16 KK.

Generalnym przedmiotem ochrony jest porządek publiczny. Podmiot jest uzależniony od adresata przestępstwa. Strona przedmiotowa typu czynu zabronionego jest związana z przygotowaniem do popełnienia czynu, przedmiotem czynności sprawczej, okolicznościami czynności sprawczej, karalnym skutkiem czynności sprawczej, czasem i miejscem popełnienia czynności sprawczej. Strona podmiotowa typu czynu zabronionego jest związana z treścią znamion strony podmiotowej, relacją między znamionami strony podmiotowej i przedmiotowej, konkretyzacją strony podmiotowej, wypełnieniem strony podmiotowej.

Omówione zostały ponadto formy stadialne i zjawiskowe, typy szczególne: typ kwalifikowany/uprzywilejowany typu podstawowego, zbieg przepisów.

Sankcje karne są związane z popełnieniem przestępstwa z art. 126c KK, czyniąc przygotowania do przestępstwa z art. 117, 118 lub art. 120, by podlegać karze pozbawienia wolności na czas nie krótszy od lat 3.

Tryb ścigania jest trybem publicznoskargowym. Szczególna problematyka cech przestępnych czynu zabronionego wskazuje na podobne uregulowania okoliczności wyłączających odpowiedzialność karną z powodu braku bezprawności lub winy w zbieżny sposób do innych przestępstw Rozdziału III i XVI KK.

VII. Prócz opisanego wyżej Rozdziału XVI do Komentarza Kodeksu Karnego, punktem wspólnym dla opracowań wydanych w formie książkowej oraz artykułów w czasopiśmie,

które ponadto napisałam, jest tematyka odnosząca się do agresji, zbrodni agresji i innych zbrodni międzynarodowych wymienionych w Statucie MTK, bądź projektów kolejnych definicji zbrodni, a zwłaszcza terroryzmu.

Publikowałam w czasopiśmie Łódzkiego Towarzystwa Naukowego o zasięgu ponadregionalnym – „**Studia Prawno-Ekonomiczne**”. Z publikacji tych chciałabym wymienić następujące opracowania.

1. W sprawie koncepcji art. 30 i art. 25 Statutu MTK, Studia Prawno-Ekonomiczne, tom XCVI, 2015, s. 65-59, ISSN 0081-6841.pkt. 12.

Prace nad utworzeniem Międzynarodowego Trybunału Karnego doprowadziły do przekonania, że należałoby zrezygnować z dotychczasowego podejścia Trybunałów w byłej Jugosławii, i Trybunału w Rwandzie, które traktowały na tych samych zasadach odpowiedzialność sprawców i pomocników zgodnie z koncepcją *joint criminal enterprise* (wspólnego kryminalnego przedsięwzięcia). Międzynarodowy Trybunał Karny dokonał podziału na odpowiedzialność karną sprawców, sprawców kierowniczych i polecających, pomocników i podżegaczy, by jednostki odpowiadały za swoje mens rea (w przybliżeniu – za stronę podmiotową swojego przestępstwa).

Wątpliwości budziła zwłaszcza koncepcja trzeciej rozszerzonej postaci wspólnego kryminalnego przedsięwzięcia. Odpowiedzialność karną poniósłby każdy współdziałający, bez dowodu, że popełnił czyn, który stanowi przewidywalną konsekwencję wspólnego planu. Osoba będąca częścią JCE poniosłaby odpowiedzialność, gdyby brakowało dowodów na zrealizowanie przez nią znamion czynu przestępnego stanowiącego przewidywalną konsekwencję wspólnego planu. Kryteria przewidywalności powinny być precyzyjniej określone. Koncepcja ta była sprzeczna z ustawodawstwem wielu państw, w którym nie przewidziano odpowiedzialności za przewidywalne konsekwencje czynu, jeśli wychodzą one poza wspólne ustalenia osób-członków wspólnego kryminalnego planu.

Przedstawiono także wybrane sprawy Izby Przedprocesowej Międzynarodowego Trybunału Karnego. Międzynarodowy Trybunał Karny dokonał rozróżnienia między sprawcami głównymi i uczestnikami postępowania. Tak stało się przykładowo w sprawie Lubanga. W sprawie tej wyróżniono kategorię sprawców fizycznie popełniających czyny zabronione i kategorię osób kontrolujących wolę innych osób oraz kategorię osób, które kontrolują popełnienie przestępstwa z racji zajmowanego stanowiska. Musiałoby istnieć porozumienie lub plan między stronami. Tylko ci, którym przypisano realizację poszczególnych zadań oraz ci, którzy odmówili ich wykonania, mogliby zostać uznani za

członków joint criminal plan. Trzecim elementem wypełniającym elementy subiektywne czynu jest zamiar popełnienia takiego czynu.

W sprawie Bemba do rodzajów zamiaru został włączony także zamiar ewentualny obok zamiaru bezpośredniego. Związane jest to z różnicami terminologicznymi w ustawodawstwach. W sprawie Katanga z kolei Izba Procesowa wysnuła wniosek, że usiłowanie zbrodni popełniane jest z tym samym zamiarem, co dokonanie.

W powyższych sytuacjach byłyby brany pod uwagę jedynie zamiar bezpośredni. Uwzględniony został artykuł 30 Statutu Międzynarodowego Trybunału Karnego, jeżeli inny przepis nie stanowi inaczej, a odmienne (zróżnicowane) są koncepcje na jego temat, które są przedstawiane przez przedstawicieli doktryny różnych krajów. W prawie polskim osoba może podejmować czyn zabroniony w celu osiągnięcia określonego skutku, który chce osiągnąć nie ma jednak pewności, czy ten cel zostanie osiągnięty. Sprawca będzie popełniał czyn z zamiarem bezpośrednim, jeżeli będzie miał wolę i świadomość niepełną popełnienia czynu.

Można by się zastanowić nad zmianą art. 30 Statutu Międzynarodowego Trybunału Karnego, który jest postrzegany inaczej w każdym kraju. Chodzi o wyeliminowanie sformułowań z art. 30 Statutu Międzynarodowego Trybunału Karnego, które wpływałyby na odmienne stanowiska, bądź przeciwnie, rozszerzyć ten przepis w dodanych kolejnych paragrafach, wyjaśniających znaczenie użytych pojęć, czy też wyjaśniających ewentualne wątpliwości w interpretowaniu art. 30 Statutu Międzynarodowego Trybunału Karnego.

Jeżeli osoby działają w grupie, powinny mieć świadomość konsekwencji popełnionych przez nich czynów. Sprawca miałby popełnić czyn z *dolus directus*.

Podniesiona została też kwestia współdziałania (the concept of cooperation). Trybunał zaakceptował też koncepcję pośredniego współdziałania. Została uwzględniona teoria kontroli nad organizacją autorstwa C. Roxina. Dzięki temu, Międzynarodowy Trybunał Karny wyjaśnił, na czym polega koncepcja kontroli nad przestępstwem w oparciu o kontrolę nad organizacjami (control over the crime based on the control over an organization).

Doszłam do wniosku, że trudno jest przypisywać wolę osobie, która nie uzgodniła swoich zamiarów popełnienia czynu zabronionego ze stroną trzecią, a była członkiem czy dowódcą porozumienia. W podobnej sytuacji mógłby się znaleźć dowódca oraz wykonawca czynu zabronionego. Jeżeli zdarzenie odnieść można do konsekwencji należących do normalnych następstw zdarzeń czynu zabronionego, odpowiedzialność karna zostałaby przypisana sprawcy tego przestępstwa, który zrealizował znamiona tego przestępstwa. Inaczej gdy osoba trzecia dokona ekscesu, wtedy do odpowiedzialności nie powinna zostać pociągnięta osoba, która takiego czynu nie przewidywała ani go nie uzgodniła.

Sytuacja wydaje się być zbliżona z rozważaniami doktryny polskiej na temat współsprawstwa. Przykładem niech będzie stanie na czatach przed sklepem i świadomość u takiej osoby tego, co dzieje się w sklepie. Kolejna osoba wydała takie polecenia: stania na czatach i kradzieży w sklepie w tym czasie.

Przywódca mógłby zostać pociągnięty do odpowiedzialności z art. 28 Statutu Międzynarodowego Trybunału Karnego. Jeżeli jedna osoba wyszłaby ponad uzgodnione porozumienie i popełniła dodatkowy czyn zabroniony, to czyn ten nie może zostać przypisany innym współsprawcom, którzy nie zaakceptowali zamiaru popełnienia tego czynu. Wynika to z koncepcji teorii kontroli nad przestępstwem.

Kolejny rozdział opracowania dotyczy koncepcji przestępstw (control over crime). Przeważają w nim przesłanki koncepcji pośredniego współdziałania. Międzynarodowy Trybunał Karny. Trybunał ten bierze pod uwagę koncepcję pośredniego współdziałania (indirect co-perpetration), która dotyczy osób, którym można przypisać odpowiedzialność karną, zgodnie z art. 25 (3) (a) Statutu Międzynarodowego Trybunału Karnego. Brana jest w związku z tym koncepcja kontroli nad przestępstwem, oparta na koncepcji kontroli nad organizacją. Rozkazy są wykonywane przez podwładnych albo inne osoby. Wykonywanie rozkazów, wypełnianie poleceń jest na tym szczeblu anonimowe, jak stwierdził Trybunał. Przywódca powinien wykonywać swoją władzę; sprawować kontrolę nad podwładnymi, którzy są anonimowi i mogą zostać zastąpieni przez inną jednostkę.

Każdy ze współsprawców wypełnia inną rolę i jest zależny od zrealizowania znamion przez drugą osobę. Jedno zachowanie jest zależne od drugiego, bo żadna z tych osób nie wypełnia znamion przestępstwa samodzielnie. Pierwszą przesłanką jest porozumienie między stronami popełniającymi zbrodnię. Drugim elementem jest wspólny wkład w zrealizowanie znamion tej zbrodni. Za sprawców mogą zostać uznani tylko ci, którzy zrealizowali istotne z do zadania. Trzecią przesłanką jest realizacja strony podmiotowej. W sprawie Bemba odrzucono zamiar ewentualny przestępstwa. Zgodnie ze wspomnianą koncepcją indirect cooperation, sprawcy mogą ponieść odpowiedzialność na mocy art. 25 (3) Statutu Międzynarodowego Trybunału Karnego. Zgodnie z tym przepisem, sprawca powinien wiedzieć, z jakim zamiarem ma popełnić przestępstwo. To, że sprawcą było dziecko, nie jest wystarczającą przesłanką, by nie uznać go za ofiarę. Została wyłączona możliwość przewidzenia ekscesu członka porozumienia w odniesieniu do tego, co zostało ustalone przez członka porozumienia.

Można też rozważyć kwestię włączenia zdania, które stanowiłoby, że „Sprawca popełnia czyn z wolą i świadomością jego popełnienia, niezależnie od tego, czy sprawca uświadamiał sobie konieczność czy jedynie możliwość realizacji elementów zbrodni”.

Pozwoliłoby to rozwiązać kwestię świadomości popełnienia czynu, przy woli jego popełnienia przez sprawcę. Pozostałe przypadki mogłyby być odsyłane do przepisów stanowiących inaczej, na przykład definicji zbrodni międzynarodowych. Przyjęta w Międzynarodowym Trybunale Karnym koncepcja współdziałania zgodnie z art. 25(3) Statutu Międzynarodowego Trybunału Karnego pozwala na przypisanie sprawcy formy sprawczej i zamiaru. Należałoby zmierzać do respektowania zasady, że sprawca odpowiada za własny czyn i za ten czyn ponosi karę.

2. Zagadnienia strony podmiotowej w Statucie Międzynarodowego Trybunału Karnego w świetle poglądów przedstawicieli doktryny prawa i praktyki, Studia Prawno-Ekonomiczne, Tom XCIII, Łódź 2014, ISSN 0081-6841, s. 57-69, pkt. 12.

Opracowanie odnosi się do art. 30 Statutu Międzynarodowego Trybunału Karnego stanowiącego o stronie podmiotowej zbrodni zamieszczanych w tym Statucie. Artykuł ten niesie za sobą chaos terminologiczny, stąd jego różne interpretacje. Prowadzić do tego może chociażby odmienna interpretacja mental element, które to pojęcie można przetłumaczyć w naszym ustawodawstwie jako stronę podmiotową. Przedmiotem zainteresowania jest też pojęcie Tatbestand, które jest odmiennie rozumiane w różnych ustawodawstwach, tłumaczone na język polski jako pojęcie opisowego znaczenia czynu. Samo tłumaczenie tych pojęć może prowadzić do rozbieżności między ustawodawstwami różnych krajów. Prawodawstwa poszczególnych krajów opierają się na swoich rozwiązaniach prawnych oraz swoich tłumaczeniach art. 30 Statutu Międzynarodowego Trybunału Karnego.

Różnice zdań między przedstawicielami doktryny mogłyby wynikać z odmiennego potraktowania Tatbestand i mens rea. Przedstawiciele doktryny nieuznający potrzeby takiego rozróżnienia, dostrzegają konieczność przypisania zamiaru innemu niż wymieniony w art. 30 Statutu Międzynarodowego Prawa Karnego. Jeżeli zostaną uwzględnione dodatkowe, to świadczyć to będzie o zastosowaniu innego przepisu niż art. 30 Statutu Międzynarodowego Trybunału Karnego.

Otto Triffterer nie wyłączył *dolus specialis* z rodzajów zamiarów, z jakimi mogą być popełnione przestępstwa objęte jurysdykcją. Autor uznał, że sprawca może zrealizować pierwszy subiektywny element podmiotowy zbrodni ludobójstwa, zarówno, gdy zabija on grupę albo jej część kierując się sadystycznymi motywami, mając świadomość, że popełniając ten czyn niszczy grupę, jak i w przypadku, gdy jedynie godzi się na dodatkowe skutki. Zgodnie z art. 30 (2) (b) StMTK, wymagania, by osoba miała świadomość, że skutki nastąpią w normalnym następstwie zdarzeń, bądź że zamierzała ona spowodować skutki (czyli zmierzała do spowodowania skutków), wyłączają obie formy subiektywnej odpowiedzialności *recklessness* lub *dolus eventualis*. O. Triffterer stwierdził ponadto, iż w Statucie Międzynarodowego Trybunału

Karnego żaden z przepisów nie przewiduje inaczej niż art. 30 Statut Międzynarodowego Trybunału Karnego, a żadna definicja zbrodni objętej jurysdykcją przedmiotową Międzynarodowego Trybunału Karnego nie stanowi o nieumyślnym jej popełnianiu.

Inni przywoływani w tym artykule przedstawiciele doktryny wychodzą z założenia, że niektóre przepisy mogą stanowić inaczej niż artykuł 30 StMTK. W ustawodawstwach tych państw legislator powinien natomiast wskazać na specjalne (*special*) albo szczególne formy zamiaru. W prawie polskim przewidziano w art. 8 k.k. dwa zamiary: zamiar bezpośredni i zamiar ewentualny. W par. 2 tego artykułu uwzględniono nieumyślność. Doktryna polska przewiduje też pozakodeksowe postaci zamiaru: zamiar ogólny, zamiar przemyślany, zamiar nagły, zamiar quasi-ewentualny, zamiar kierunkowy. Ale prawnikowi polskiemu nie będzie też obce pojęcie *Tatbestand*, które należy jednak do najbardziej kontrowersyjnych w nauce prawa polskiego. Przedstawione zostały rozwiązania przyjęte w innych ustawodawstwach, czyli brytyjskim i niemieckim. Komisja Prawa Międzynarodowego zwróciła także uwagę na potrzebę uwzględnienia dodatkowego elementu podmiotowego odzwierciedlającego stan umysłu sprawcy. Przypomniani również, że projektodawcom nie udało się znaleźć wspólnego stanowiska co do *mens rea*.

Świadczyć by to mogło o przyjęciu innej koncepcji definicji zbrodni międzynarodowych, co wynikać może z uznawania innego kierunku w definiowaniu zbrodni międzynarodowych. Chęć popełnienia czynu nie zmieniałaby konstatacji, że czyn powinien być popełniony z zamiarem bezpośrednim, może jednak wpłynąć na realizację dodatkowych znamion podmiotowych czynu, na zamiar i ciężar czynu.

Koncepcja O. Triffterera nie zdobyła szerokiego uznania na świecie wśród zwolenników nieuznających różnicy między *Tatbestand* a *mens rea*. Odróżniono zasady od definicji. Można też dojść do wniosku, że art. 30 Statutu Międzynarodowego Trybunału Karnego będzie miał zastosowanie, gdy nie ma innych przepisów szczególnych odnoszących się do *mental element* w przepisach StMTK, EDZ albo w prawie zwyczajowym, jak stanowi Statut Międzynarodowego Trybunału Karnego.

Opracowania moje publikowano również w **Wydawnictwie Uniwersytetu Łódzkiego**. Wymienić z nich chciałabym prace następujące.

1. Interwencja humanitarna NATO w Kosowie na drodze do wykształcenia normy prawnej, Wydawnictwo Uniwersytetu Łódzkiego, [w:] (red.) Paweł Chmielewski, Sławomir Lucjan Szczesio, Bałkany między przeszłością i przyszłością, 2013, s. 317- 326, ISBN 978-83-7525-969-8, pkt. 5.

Samodzielnie napisane opracowanie przyjęło za cel zawartych w nim rozważań przedstawienie różnych stanowisk na temat interwencji humanitarnych, do których należała także interwencja NATO w Kosowie w 1999 r., by móc dojść do wniosku o roli interwencji humanitarnych na świecie przynoszących odpowiedzi co do roli i charakteru. Opublikowana przez Uniwersytet Łódzki na kierunku Stosunki międzynarodowe publikacja ta pod red. niezującego już Prof. Pawła Chmielewskiego i Sławomira Szczesia. została przedstawiona także na konferencji międzynarodowej związana z problematyką Bałkan między przeszłością a przyszłością.

Streszczenie:

Przedstawione zostały stanowiska różnych przedstawicieli nauk społecznych. Sama interwencja mogłaby zostać potraktowana jako zbrodnia agresji. Przedstawione zostały koncepcje przedstawicieli nauk społecznych takich jak: Yoram Dinstein, Elise Leclerc- Gagne i Michael Byers, Marie - Jose Domestici-Met, Christine Gray, Tom Franck, R. B. Builder. Istotni są także politycy, tacy jak np. Tony Blair.

Zdania na temat interwencji humanitarnych w Kosowie były podzielone. NATO rozpoczęła bombardowania po nieudanych rozmowach pokojowych i nie szukała zgody na swe działania w Radzie Bezpieczeństwa; ta organizacja wojskowa zdawała sobie sprawę, że zgody na takie działania ze strony Chin czy Rosji nie będzie.

Tony Blair przedstawił zatem swoją koncepcję międzynarodowej społeczności. Potencjalną wojnę w Kosowie uznał bowiem za wojnę sprawiedliwą, wychodząc z założenia, że prowadzone przez NATO działania, pomimo wspomnianego braku zgody ze strony Chin i Rosji – stałych członków Rady Bezpieczeństwa, są dla niego sprawiedliwe.

Elise Leclerc- Gagne i Michael Byers, określili działania na terytorium Kosowa w 1999 r. oraz w Bośni i Hercegowinie w 1995 r. jako agresje. Marie - Jose Domestici-Met uważał, że była to interwencja humanitarna, ale bez autoryzacji ze strony Rady Bezpieczeństwa.

Anthea Roberts zwróciła uwagę, że w wyjątkowych przypadkach należałoby zezwolić na interwencje humanitarne. A. Roberts nie dostrzegła w interwencji precedensu. Nie można jednak dopuścić do stanu zimnej wojny, gdy nie da się reagować na sytuacje kryzysowe ze względu na brak poparcia ze strony wielkiej piątki, a interesy państw wielkiej piątki są sobie przeciwstawne. T. Frank uważał, że działania NATO można uznać za nielegalne, acz legitymizowane. W teorii decyzje, co do podjęcia interwencji humanitarnych podejmowałyby RB.

Bez autoryzowania poprzednich działań NATO, Rada Bezpieczeństwa autoryzowała kolejne działania na terytorium Kosowa, upoważniając NATO do współodpowiedzialności za zarządzane terytorium. C. Gray przemilczała kwestie nieautoryzowanych interwencji

humanitarnych, odnosząc się do następnego etapu związanego z administrowaniem tym terytorium. Przedstawiciele NATO z kolei mogliby się tłumaczyć niemożnością uzyskania jednomyślności w RB, bo sytuacja, zdaniem przywódców NATO, wymagała takiego rozwiązania. Z dużą ostrożnością do tej tematyki podszedł R. Builder. Można się bowiem zastanawiać, czy NATO mogło zaingerować, a grupy etniczne mogą mieć ba tym terytorium prawo do autonomii.

Krzysztof Czubocha stwierdził, że NATO doprowadziło do naruszenia integralności terytorialnej Serbii.

Upływ czasu nie zaowocował rozwojem prac nad konsekwencjami prawnymi takich nieautoryzowanych interwencji, a skierował myśli przedstawicieli nauk społecznych na odpowiedzialność za ochronę. Prowadzono także prace nad zbrodnia agresji.

Zdano sobie sprawę, że należy podjąć zbiorowe działania zapobiegające katastrofom, co wymaga mobilizacji za strony Rady Bezpieczeństwa i wydania bezzwłocznie rezolucji umożliwiającej ratowanie życia mieszkańcom. Wpadałoby też zwrócić uwagę, że w trakcie prowadzenia interwencji humanitarnych mogą być popełniane zbrodnie międzynarodowe. Należałoby podjąć zbiorowe działania zapobiegające katastrofom. Sama interwencja też mogłaby zostać potraktowana nie za interwencje humanitarną, a zbrodnie agresji. Należałoby przestrzegać zasady proporcjonalności i konieczności, z której wynikałoby, że interwencje humanitarne należałoby przeprowadzać w ostateczności, gdy nie da się w inny sposób zapobiec popełnianiu zbrodni międzynarodowych. W pierwszej kolejności należałoby zapobiegać zbrodniom międzynarodowym, czyli podejmować działania zapobiegawcze, potem dopiero leczyć zaistniałą sytuację.

W XXI wieku przepływ informacji na świecie utrzymuje się na tak wysokim poziomie, że katastrofy humanitarne związane dodatkowo ze słabością państwa, mogłyby pozostać niezauważone. Interwencje humanitarne nie należą do zagadnień prawnych, niemniej jednak można się zastanawiać za Kofi Annanem, czy norma ta nie mogłaby stać się normą prawną. Interwencje będą podlegać indywidualnemu osadowi przed właściwymi podmiotami, które być może dokonają dopracowania zasad, według jakich interwencje humanitarne miałyby być podejmowane.

19 listopada 2019 r. NATO wciąż pamiętało o Kosowie kontynuując działania pokojowe i stabilizacyjne w tym miejscu.

2. Trybunał dla Bośni i Hercegowiny jako możliwość odciążenia Międzynarodowego Trybunału dla byłej Jugosławii, [w:] (red.) Paweł Chmielewski, Sławomir Lucjan

Szczesio, Bałkany Zachodnie, Bośnia i Hercegowina 15 lat po Dayton, Wydawnictwo Uniwersytetu Łódzkiego 2010, s. 441-447, ISBN 987-83-7525-598-0, pkt. 5.

Autorka przedstawia, w jaki sposób zdecydowano się odciążyć Międzynarodowy Trybunał Karny dla byłej Jugosławii. Rolę tę powinien odgrywać Trybunał dla Bośni i Hercegowiny, który miał osądzać lżejsze sprawy w porównaniu z tymi, które rozpatrywał MTKJ. Potrzebny był trybunał krajowy odnoszący się do spraw karnych; należało także zadbać o zrekonstruowanie wymiaru sprawiedliwości w tym kraju.

Streszczenie:

Sposobem na odciążenie Międzynarodowego Trybunału Karnego dla byłej Jugosławii miał być Trybunał dla Bośni i Hercegowiny. Wstępem do dalszych rozważań może być stwierdzenie, że niektóre sądy krajowe nie zawsze wywiązywały się ze swoich obowiązków, stąd powołanie do życia Międzynarodowego Trybunału dla byłej Jugosławii i Międzynarodowego Trybunału dla Rwandy.

Działania związane z powołaniem nowego trybunału wymagały współpracy z Radą Bezpieczeństwa i nakładów finansowych ze strony społeczności międzynarodowej. Najprawdopodobniej wymienione trybunały będą jedynymi trybunałami ad hoc powstałymi na mocy rezolucji Rady Bezpieczeństwa. Za takim wnioskiem przemawiało też rozpoczęcie funkcjonowania przez Międzynarodowy Trybunał Karny. Ważne są także względy polemiki procesowej i ochrona suwerenności państwa oraz własnej kultury prawnej.

Z tego też powodu powstał pomysł utworzenie trybunałów z elementem międzynarodowym w związku z konfliktami z lat 90. ubiegłego wieku.. Ponieważ w sadzie dla Bośni i Hercegowiny zasiadali także sędziowie spoza BiH, można było zaliczyć ten sąd do sądów z elementem międzynarodowym. Trzecim modelem są sądy krajowe.

W 2005 r. powstał w Bośni i Hercegowinie sąd krajowy określany jako Izba ds. Zbrodni Wojennych. Sąd ten miał pomóc rozładować Międzynarodowy Trybunał Karny dla byłej Jugosławii przez przejęcie lżejszych spraw. Kolejnym celem było zrekonstruowanie wymiaru sprawiedliwości.

MTKJ miał przekazywać temu sądowi 3 rodzaje spraw:

- 1) Sprawy rozpatrywane pod auspicjami postanowień „Zasad drogi” utworzonych w 2006 r., które dotyczyły reguł współpracy z Międzynarodowym Trybunałem Karnym a lokalnymi sądami. Sprawa musiała najpierw zaakceptowana przez Międzynarodowy Trybunał Karny ds. byłej Jugosławii, zanim lokalny sąd wystawił nakaz aresztowania osoby w danej sprawie. Zanim stworzono procedurę

dotyczącą przenoszenia spraw z MTKJ do sądów krajowych, musiały upłynąć 3 lata.

- 2) Sprawy przekazywane zgodnie z zasadą 11 bis, zgodnie z którą osoby wskazywane przez MTKJ mogły być przekazane do innego sądu po spełnieniu przesłanek art. 11A Reguł Procesowych i Dowodowych dla MTKJ.
- 3) Sprawy, w których dochodzenie było prowadzone początkowo przez MTKJ, jednak oskarżeni nie spełniali kryteriów pozwalających na osadzenie ich przez MTKJ, tzn. sprawy ich dotyczące nie należały do najważniejszych.

W końcu 2009 r. miał wygasnąć mandat dla sędziów międzynarodowych i prokuratorów międzynarodowych.

W Bośni i Hercegowinie przyjęto prawo pozwalające Izbie ds. Zbrodni Wojennych na przekazanie oskarżonych z MTKJ do Trybunału dla Bośni i Hercegowiny (BiH). Przekazanie następowało przy zastosowaniu art. 11A Reguł Procesowych i Dowodowych. Zasada 11a umożliwia przekazanie do np. sądu w BiH, niezależnie czy osoba znajduje się w areszcie, czy nie. MTKJ rozważał ciężar popełnionej zbrodni i sprawdzał, czy w miejscu, do którego kierowany jest oskarżony, jest wykonywana kara śmierci, czy też nie.

Na terenie Bośni i Hercegowiny powołano lżejszy sąd krajowy dla osadzania lżejszych spraw, ponieważ MTKJ nie był w stanie rozpoznać wszystkich spraw objętych jego jurysdykcją przedmiotową.

Przygotowano podręczniki, by pomóc w pracy trybunałowi dla Bośni i Hercegowiny. Dzięki takim wskazówkom sądy powinny były pracować zgodnie z międzynarodowymi standardami.

Funkcjonowanie Międzynarodowego Trybunału Karnego MTK jest oparte na zasadzie komplementarności, z której wynika zasada osądzania najcięższych zbrodni jedynie, gdy sądy krajowe nie mogą lub nie chcą tego zrobić. Stąd co do zasady, do sądów krajowych może należeć osądzanie za zbrodnie, które są objęte też jurysdykcją przedmiotową MTK. Sądy krajowe powinny z tym Trybunałem współpracować, jeżeli zostało to uzgodnione między państwem a Międzynarodowym Trybunałem Karnym ds. byłej Jugosławii.

Publikowałam też w czasopiśmie „Edukacja Prawnicza” (Wydawnictwo C.H. Beck). Za najważniejsze publikacje z tego zakresu uważam:

1. Odpowiedzialność za zbrodnie wieloosobowe przed międzynarodowymi trybunałami karnym, Edukacja Prawnicza 2010, s. 15-19. ISBN 978-83-255-2006-9.

Streszczenie:

Opracowanie przedstawia tematykę odpowiedzialności za zbrodnie wieloosobowe objęte jurysdykcją przedmiotową międzynarodowych trybunałów karnych. Stanowi przegląd koncepcji zmowy i wspólnego przestępnego przedsięwzięcia, na których opiera się odpowiedzialność za przestępstwa wieloosobowe. Uwzględnia stosowne przepisy statutów międzynarodowych trybunałów karnych. Zbrodnie wieloosobowe polegają na braniu udziału we wspólnym działaniu. Sprawcą takiej zbrodni byłaby grupa. Przydatne były koncepcje zmowy bądź koncepcje wspólnego przestępnego współdziałania.

Koncepcja zmowy powstała w Stanach Zjednoczonych. Po raz pierwszy została połączona z międzynarodowym prawem publicznym przez Międzynarodowy Trybunał Wojskowy w Norymberdze. Uznano ją za przestępstwo, a agresje za przestępstwo wieloosobowe z definicji. Po II wojnie światowej wyróżniono 3 kryteria międzynarodowego prawa dotyczącego, które zależą od spełnienia 3 warunków zmowy istnienia planu dotyczącego uczestnictwa co najmniej 2 osób, zarysowanie kryminalnego celu i sformułowanie planu nie może być zbyt odległe w czasie. Doszło do wyróżnienia zmowy w wąskim i szerokim tego słowa znaczeniu. Zmową w wąskim tego słowa znaczeniu byłaby zмова w celu popełnienia zbrodni przeciwko pokojowi. Zмова w szerokim tego słowa znaczeniu jest połączona ze zbrodniami przeciwko ludzkości i zbrodniami wojennymi – nazwano ją współdziałaniem-zmową. W międzynarodowym prawie karnym przestępstwa nieukończone mogłyby zostać przypisane jedynie sprawcom zbrodni ludobójstwa w szerokim znaczeniu.

Termin „zmowa” został włączony do przepisów konwencji w sprawie zapobiegania i karania za zbrodnię ludobójstwa. Zмова może być potraktowana za czyn karalny obok współdziałania. Termin ten został wprowadzony do statutów Międzynarodowego Trybunału dla byłej Jugosławii i Międzynarodowego Trybunału Karnego dla Rwandy. Występuje w tych Statutach dwukrotnie – w jednym miejscu jako czyn karalny w celu popełnienia ludobójstwa a w drugim miejscu jako forma odpowiedzialności karnej. Trybunały rozważały także możliwości jednoczesnego skazania za zmovę i zbrodnię ludobójstwa, zabrakło jednak jednolitego stanowiska na ten temat.

Zмова nie była traktowana przez te trybunały traktowana jako rodzaj odpowiedzialności. Za który uznaje się natomiast wspólne przestępne przedsięwzięcie (koncepcja została stworzona przez Międzynarodowy Trybunał Karny dla byłej Jugosławii w sprawie Tadicia).

Rozważania na temat wspólnego kryminalnego przedsięwzięcia prowadzą do następujących konkluzji związanych z jego elementami. Są to:

- a) wielość sprawców tej zbrodni,
- b) istnienie między współsprawcami porozumienia,
- c) świadomość sprawców tej zbrodni przynależności do porozumienia,

- d) współsprawcy przyczyniają się do popełnienia tej zbrodni,
- e) każdemu współsprawcy można przypisać konkretne przestępstwo oraz istotny udział w jego popełnieniu (zdanie odrębne sędziego Hunta),
- f) współsprawcy mogą ponieść odpowiedzialność karną za pomocnictwo, ułatwianie popełniania czynu, sprawstwo,
- g) sprawcy nie muszą znać wszystkich współsprawców, mają jednak świadomość ich istnienia czy wsparcia, które można wywieść z okoliczności sprawy,
- h) wszystkim współsprawcom mającym wspólny cel i pozostającym w porozumieniu można przypisać odpowiedzialność karną za czyn jednego z nich wychodzący poza zakres wspólnych uzgodnień, jeżeli czyn ten był świadomą i przewidywalną konsekwencją działania tego współsprawcy (trzecia postać joint criminal enterprise).

Rozważania prowadzone przez Międzynarodowy Trybunał Karny dla byłej Jugosławii miały swój wpływ na tworzący się w tym czasie Międzynarodowy Trybunał Karny. Można było to dostrzec w orzeczeniu Hadzihasanovicia i Kubury, gdzie odpowiedzialność przełożonego została potraktowana odrębnie od odpowiedzialności podwładnych i łagodniej od odpowiedzialności podwładnych wykonujących rozkazy przełożonych. Orzeczenie to spotkało się z negatywną krytyką. Przełożony może zostać skazany za udział w kryminalnym przedsięwzięciu, ale może ponieść przed Międzynarodowym Trybunałem Karnym odpowiedzialność, za zaniechanie obowiązku kontroli nad swoimi podwładnymi

W konkluzji należy podkreślić, że zmowa mogła być traktowana jako rodzaj odpowiedzialności, forma sprawcza przestępstwa, przestępstwo nieukończone. Aktualnie Międzynarodowy Trybunał Karny zrezygnował z postrzegania zмовы jako przestępstwa nieukończonego, w zamian wprowadzając formę odpowiedzialności zbliżoną do wspólnego kryminalnego przedsięwzięcia.

2. Okoliczności wyłączające odpowiedzialność karną z powodu braku winy lub braku bezprawności w międzynarodowym prawie karnym, Edukacja Prawnicza nr 05 (161), 2014, ISSN 1231-0336, s. 13-15.

Streszczenie: Ustawodawstwa poszczególnych krajów wprowadzają okoliczności wyłączające odpowiedzialność karną z powodu braku bezprawności lub braku winy. Zagadnieniem przedstawionym w tym opracowaniu jest kwestia uwzględnienia tych okoliczności w orzecznictwie Międzynarodowych Trybunałów Karnych.

Statut MTW nie wprowadzał powyższego rozróżnienia. Inaczej można by też interpretować pojęcia używane w ustawodawstwach krajowych, jak zagrożenie, rzeczywista, nieunikniona groźba, przymus, konieczność niż przyjęte w orzecznictwie Międzynarodowych Trybunałów

Wojskowych w Norymberdze czy w Tokio. Można sformułować ogólne uwagi dotyczące przymusu. Zgodnie z nimi przymus musi być nagły, rzeczywisty, nie do uniknięcia. Orzecznictwo MTW w Tokio stanowiło też o przymusie jako o „hybrydowej konstrukcji z cechami wyboru zła, jak również przymusu”.

W Statucie MTK również nie dokonano podziału na okoliczności wyłączające odpowiedzialność ze względu na brak bezprawności albo winy. Mimo to można się w tej materii oprzeć na ustawodawstwach krajowych państw na świecie. Zestawienie takich okoliczności opiera się w tej sytuacji na prawie krajowym i pokrywa się z rozważaniami przedstawicieli doktryny.

Wśród okoliczności nieprzywołanych w art. 31 Statutu MTK można wymienić *belligerent reprisals, tu quoque, military necessity* (konieczność wojskową). Do okoliczności wyłączających odpowiedzialność ze względu na brak bezprawności zalicza się obronę konieczną, stan wyższej konieczności, o których stanowi Statut Międzynarodowego Trybunału Karnego.

Do okoliczności wyłączających odpowiedzialność ze względu na brak winy należą nieletniość, stan nietrzeźwości, niepoczytalność, rozkaz, błąd, co do faktu, pozostawanie w nieświadomości bezprawności czynu (błąd co do prawa). Można by się oprzeć na ustawodawstwach krajowych państw na świecie, jako że takiego rozróżnienia nie dokonano we wspomnianym Statucie.

Przedstawiciele doktryny wychodzą z założenia, że pojęcia związane z okolicznościami wyłączającymi odpowiedzialność karną z powodu braku winy lub braku bezprawności pokrywają się z rozwiązaniami krajowymi. Określenie czy okoliczność wyłączająca odpowiedzialność karną wyłącza winę, czy też bezprawność, nie ma dla działalności międzynarodowych trybunałów karnych pierwszoplanowego znaczenia. Popęlnienie zbrodni międzynarodowej może być powodowane np. koniecznością, przymusem nieodpartym, a sprawca może nie widzieć innego wyjścia z sytuacji z obawy o własne życie. Dlatego też okoliczności wyłączające bezprawność lub winę powinny być oceniane przez MTK odrębnie w każdej sprawie. Należy zwrócić uwagę, że niektóre rozwiązania wywodzą się z prawa międzynarodowego, np. działanie na rozkaz przełożonego, jako podstawa do wyłączenia odpowiedzialności karnej zgodnie z warunkami sprecyzowanymi w międzynarodowym prawie zwyczajowym.

3. Wspólne kryminalne przedsięwzięcie (joint criminal enterprise) w doktrynie, statucie i orzecznictwie międzynarodowych trybunałów karnych, Edukacja Prawnicza, nr 5 (161), maj 2015, ISSN 1231-0336, s. 20-22, pkt. 5.

W opracowaniu tym są rozważane konstrukcje czynów popełnianych systematycznie i na szeroką skalę przeciwko ludności cywilnej. Za takie przestępstwa sprawcy zostaną (lub zostali) ukarani w ramach koncepcji zmowy, kierowania przestępstwem lub wspólnego kryminalnego przedsięwzięcia, konstrukcją znaną sądom od czasów II wojny światowej. Jak stwierdził H. Olasolo, najlepiej koncepcję odpowiedzialności oddaje koncepcja kontroli nad przestępstwami.

Prawo karne rozróżnia między indywidualną winą (*fault*) a osobistą winą (*przewinienie, guilt*). W Międzynarodowym Trybunale Wojskowym należało przypisać winę grupie jednostek. Trybunał ten rozważał 2 koncepcje: zmowy oraz udziału w urbanizacji przestępczej. Koncepcja zmowy jako przestępstwa nieukończonego była jednak dla sędziów niezwiązanych z systemem *common law*, wysoce kontrowersyjna. W wyroku Trybunału Norymberskiego stwierdzono, że zgodnie z prawem zwyczajowym, zmowa w celu wszczęcia wojny napastniczej jest przestępstwem; uznano przy tym, że zmowa wymaga porozumienia między stronami, stąd agresja należy do przestępstw wieloosobowych. Strony porozumienia nie muszą się spotykać osobiście, wymagane jest jedynie wzajemne porozumienie, co do tego, co ma być zrobione.

W okresie funkcjonowania MTW, pojęcie to było używane w wąskim znaczeniu tego słowa, odnosząc się tylko do zbrodni przeciwko pokojowi za: T. Cyprian, J. Sawicki, *Materiały Norymberskie*, Spółdzielnia Wydawnicza „Książka”, 1948, s. 157-158

Pojęcie zmowa uzyskało szersze znaczenie, nie ograniczając się jedynie do pojedynczych porozumień, by stać się ekwiwalentnym do pomocnictwa (*aiding and abetting*). Tym samym, pojęcie to dotyczyło indywidualnej odpowiedzialności wielu osób, jedynie luźno związanych z sobą, pośrednio powiązanych z popełnionym przestępstwem.

Wspólne kryminalne przedsięwzięcie lub wspólny cel polega na tym, że przestępstwo zostało popełnione przez wiele osób działających wspólnie w tym samym celu, każdy członek, który wniósł ważny wkład jest odpowiedzialny karnie. MTKJ stwierdził w tym orzeczeniu, że doktryna JCE nie jest adekwatna do pojęcia „zmowa” ani do udziału w przestępnej kryminalnej organizacji.

W opracowaniu przedstawione zostały także: strona podmiotowa (*mens rea*) i strona przedmiotowa (*actus reus*) *joint criminal enterprise*, wypracowane przez orzecznictwo MTKJ. Przeanalizowano także orzeczenie sędziów Izby Przedprocesowej w sprawie Lubanga przed Międzynarodowym Trybunałem Karnym.

Podniesiono także sprawę kontrowersji wokół wspólnego kryminalnego przedsięwzięcia. Prześladowane zostały wybrane sprawy Międzynarodowego Trybunału w Norymberdze, oparte o międzynarodowe prawo zwyczajowe, które to stwierdzenie budzi w doktrynie wątpliwości.

Zastosowanie JCE może budzić wątpliwości w sytuacji, gdy członkowie uznani zostaną winnych zabójstwa, podczas gdy byli tylko narzędziami w rękach swych przywódców. Zarówno osoby na poziomie dowódczym (principal – główny sprawca bezpośredni), jak i wykonawczym są wtedy objęci tym samym *mens rea* (stroną podmiotową). Wszyscy członkowie odpowiadają za te same czyny, gdy rozważana jest *actus reus* wspólnego przestępnego przedsięwzięcia. Podniesiono również w doktrynie, że wszyscy członkowie odpowiadają za te same czyny, gdy rozważana jest *actus reus* wspólnego przestępnego przedsięwzięcia. Można mieć wątpliwości co do potrzeby skorzystania z koncepcji wspólnego przestępnego przedsięwzięcia, gdy niektórzy sprawcy nie dzielą wspólnego zamiaru, a ich rola nie jest związana z wzorcem realizowanym przez uczestników popełnionej zbrodni.

Normalnym trybem realizowania projektowanej zbrodni agresji mogłoby być działanie w ramach JCE, choć nie wszyscy podzielają takie stanowisko, w zamian podnosząc, że branie udziału w „zmowie” nie jest już brane pod uwagę. Osobno powinna być traktowana odpowiedzialność sprawcy, osobno pomocnika do zbrodni agresji. Odpowiedzią mogłoby być rozwiązanie przyjęte w prawie polskim, gdzie obok sprawstwa. Pomocnictwa i podżegania, wyróżnia się także współsprawstwo w przypadku wspólnego działania kilku osób przy spełnieniu warunku, że chodzi o podmioty, które piastują ważne stanowiska (persons in a position), ale zbrodnia ta nie będzie rozstrzygana przez sądy polskie, a jedynie Międzynarodowy Trybunał Karny, jeżeli jej projekt wejdzie w życie..

Podsumowując opracowanie można by stwierdzić, że zaprezentowana przez sędziów MTK koncepcja może być odpowiedzią na przedstawione wątpliwości co do stosowania koncepcji wspólnego kryminalnego przedsięwzięcia, choć jest zaledwie jej modyfikacją.

Publikowałam również w Wydawnictwie SAN (Społecznej Akademii Nauk) w opracowaniach zbiorowych. Są to następujące publikacje:

1. Zapobieganie finansowaniu terroryzmu w prawie międzynarodowym publicznym, europejskim i polskim [w:] W. Szymański (red.), *Finansowe i ekonomiczne uwarunkowania funkcjonowania podmiotów gospodarczych*, Wydawnictwo SAN, 2014, ISSN 1733-2486, s. 179 – 187.

W opracowaniu przedstawiono najważniejsze akty prawne prawa międzynarodowego publicznego, prawa Unii Europejskiej i prawa polskiego odnoszące się do tematyki związanej z finansowaniem terroryzmu.

Tematyka związana z finansowaniem terroryzmu poruszana była w kilku międzynarodowych aktach pranych. Podano też konwencje ratyfikowane przez Polskę oraz akty prawa Unii Europejskiej.

Zostały przyjęte ustawy i zmiany do nich. Chodzi np. o Kodeks karny, Ustawę Prawo bankowe, Ustawa o obrocie instrumentami pieniężnymi, Ustawa o przeciwdziałaniu prania brudnych pieniędzy oraz finansowaniu terroryzmu, Ustawa o odpowiedzialności podmiotów zbiorowych, Ustawa o Policji.

Doszło do rozbudowy rozdz. 62 kodeksu postępowania karnego. Dodano 2 rozdziały 65a i 65b kpk. W kodeksie karnym zdefiniowano przestępstwo o charakterze terrorystycznym w art. 115 par. 20 k.k. Nastąpiła także nowelizacja tego artykułu. Przestępstwa zdefiniowane w poszczególnych rozdziałach kodeksu karnego nie odwołują się bezpośrednio do aktów terrorystycznych, a konkretną sprawę należałoby zestawić z określonym typem czynu zabronionego, biorąc pod uwagę jej okoliczności. Pojęcie finansowania terroryzmu powstało stosunkowo niedawno, bo w 2009 r.

Na gruncie polskiego k.k. zastosowane mogą być następujące zasady: terytorialności, obywatelstwa, ochronnej względnej, ochronnej bezwzględnej, represji wszechświatowej. W 2009 r., w art. 165a kodeksu karnego został zamieszczony przepis penalizujący akt finansowania terroryzmu. Kryminalizacja może być dokonana na przedpolu czynu o charakterze terrorystycznym. Chodziłoby o wprowadzenie środków, które uniemożliwiłyby realizację znamion tego czynu o charakterze terrorystycznym.

Przydatne jest przywołane ustawy o policji z 6 kwietnia 1990 r. Wspomnieć należy o powołaniu agend rządowych, czyli Agencji Bezpieczeństwa Wewnętrznego i Agencji Wywiadu.

Wadą polskich rozwiązań jest posługiwanie się pojęciami bliskoznacznymi, które znaczeniowo odbiegają od siebie. Stwierdzić jednak można, że Polska ratyfikowała umowy międzynarodowe, dotyczące zagadnienia finansowania terroryzmu, przyjęła i implementowała akty prawa unijnego, dlatego też uznać można, że Polska dostosowuje w tym zakresie swoje prawo do prawa międzynarodowego, europejskiego, Unijnego.

2. Zarys zasad odpowiedzialności w Statucie MTK w kontekście zbrodni agresji, [w:] A.

Koperek (red.), *Polityka międzynarodowa a globalizacja*, Wydawnictwo SAN, Łódź 2012, ISSN 987-83-7525-598-0, s. 87-103. ISSN 1733-2486.

Streszczenie:

Dopiero w XX wieku naszej ery zdefiniowana została zbrodnia przeciwko pokojowi na potrzeby Międzynarodowego Trybunału Karnego w Norymberdze. Aktualnie dysponować można projektem zbrodni agresji, który miałby być zamieszczony w Statucie

Międzynarodowego Trybunału Karnego. Zasady prawa określone w Statucie Międzynarodowego Trybunału Karnego powinny być stosowane do wszystkich zbrodni objętych jego jurysdykcją przedmiotową. Zasady te powinno się uwzględniać także w przypadku zbrodni agresji. Zachowana zostanie zasada legalizmu wyrażone w preambule tego Statutu. Karnego. Artykuł 25 Statutu Międzynarodowego Trybunału Karnego odnosi się do form popełnienia przestępstwa. W art. 25 Statutu Międzynarodowego Trybunału nie przewidziano przestępstw nieukończonych.

Artykuł 28 Statutu Międzynarodowego Trybunału Karnego stosowany jest wyłącznie w sprawach o zbrodnie wojenne lub zbrodnie przeciwko ludzkości. Przepis stosuje się do wojskowych i niewojskowych przełożonych, którzy dopuścili się zaniechania za niezachowanie nadzoru nad podwładnymi. Wobec przywódców niewojskowych wprowadzone są modyfikacje odróżniające tę odpowiedzialność od odpowiedzialności ponoszonej przez przywódców wojskowych. Nie można wykluczyć, że przełożeni nie mogliby nie ponieść odpowiedzialności z art. 8bis w połączeniu z art. 28 Statutu Międzynarodowego Trybunału Karnego, jednak ta odpowiedzialność odnosiłaby się wyłącznie do osób na najwyższych stanowiskach, nad którymi wspomniany przełożony ma nadzór. By pociągnąć do odpowiedzialności za czyn podwładnego. Muszą zostać zrealizowane elementy z art. 28 Statutu Międzynarodowego Trybunału Karnego.

Powinien podjąć środki zapobiegawcze, zanim zbrodnia została popełniona. Po jej popełnieniu, przywódca powinien podjąć środki represyjne. Przywódca musi mieć rzeczywistą możliwość zapobieżenia zbrodni.

Przywódca nie poniesie odpowiedzialności karnej, jeśli nie mógł zapobiec zbrodni bądź, gdy podjął wszystkie niezbędne środki a zbrodnia i tak została popełniona. Należy zatem wykazać, że przełożony nie podjął wszystkich niezbędnych, racjonalnych środków mogących zapobiec przestępstwu.

Grupa Robocza nie była przychylna uznaniu, że art. 28 także mógłby być stosowany w stosunku do przywódcy, przełożonego przełożonych. Grupa ta doszła do wniosku, że kwestia odpowiedzialności przełożonego nie powinna być brana pod uwagę.

Artykuł 30 Statutu Międzynarodowego Trybunału Karnego jest nieodzowny przy rozpatrywaniu zamiaru i świadomości osoby oskarżonej. Nie ma przepisów stanowiących inaczej niż 30 tego Statutu. Art. 30 Statutu Międzynarodowego Trybunału Karnego stanowi zamiarze i świadomości popełnienia zbrodni, w paragrafie 2 stanowi o sytuacji, w której osoba nie godzi się na dodatkowe skutki, lecz ma świadomość konieczności lub chce ich popełnienia, a w paragrafie 3 tego artykułu definiuje pojęcie świadomości. Czyn z artykułu 8bis powinien

zostać popełniony z zamiarem i świadomością. Brak jest elementów, świadczących o tym, że istnieją przepisy stanowiące inaczej niż art. 30 Statutu Międzynarodowego Trybunału Karnego. Artykuł 31 Statutu Międzynarodowego Trybunału Karnego stanowi o okolicznościach wyłączających bezprawność lub winę. Przepis ten mógłby znaleźć zastosowanie w wyjątkowych przypadkach.

Artykuł 33 Statutu Międzynarodowego Trybunału Karnego ten nie powinien być stosowany w przypadku zbrodni agresji.

Elementy Definicji Zbrodni mają stanowić pomoc przy stosowaniu art. 8 bis Statutu Międzynarodowego Trybunału Karnego. W Elementcie ostatnim wprowadzono zapis wprowadzający konieczność udowodnienia u sprawcy świadomości okoliczności popełnienia aktu agresji, co może zostać zinterpretowane jako potrzebę udowodnienia błędu co do prawa.

Podsumowując, w praktyce art. 28 czy art. 33 Statutu Międzynarodowego Trybunału Karnego mogą nie być stosowane w związku z art. 8bis Statutu MTK. Zamieszczenie tego przepisu w Elementach Definicji Zbrodni skutkowało korespondującymi w tym akcie zmianami, podobnie jak w przypadku art. 25 Statutu Międzynarodowego Trybunału Karnego, a pozostałe zasady mogą być stosowane do zbrodni agresji bez konieczności modyfikacji tych przepisów czy też zmian dostosowujących ten przepis do możliwości stosowania przepisu art. 8bis Statutu Międzynarodowego Trybunału Karnego.

3. W sprawie art. 30 Statutu MTK [w:] A. Koperek (red.), Polityka międzynarodowa a globalizacja, Wydawnictwo SAN, Łódź 2012, s. 117-138, ISSN 1733-2486.

Streszczenie:

Przepisy art. 22-33 Statutu Międzynarodowego Trybunału Karnego odnieść można do zasad w Statucie Międzynarodowego Trybunału Karnego. Artykuł 30 tego Statutu dotyczy strony podmiotowej zbrodni objętych jurysdykcją Międzynarodowego Trybunału Karnego. Opracowanie to odnosi się do sformułowania „jeżeli nie postanowiono inaczej niż w Statucie Międzynarodowego Trybunału Karnego” oraz dotyczy postaci zamiaru zbrodni objętych jurysdykcją przedmiotową Statutu Międzynarodowego Trybunału Karnego wraz ze stosunkiem art. 30 Statutu Międzynarodowego Trybunału Karnego do Elementów Definicji Zbrodni. Przedstawione zostały poglądy wybranych przedstawicieli doktryny prawa międzynarodowego karnego, by móc pokazać wzajemny wpływ rozwiązań prawa krajowego na prawo karne międzynarodowe.

O. Triffterer stwierdził, że żaden z przepisów nie stanowi inaczej niż art. 30 Statutu Międzynarodowego Trybunału Karnego. Jego zdaniem, zasady odpowiedzialności karnej należy odróżnić od definicji zbrodni objętych jurysdykcją Statutu Międzynarodowego

Trybunału Karnego. Ponadto autor ten doszedł do wniosku, że zamiar i świadomość są wspólnym elementem wszystkich zbrodni i stąd powinny być zgodne z art. 22 par. 2 Statutu Międzynarodowego Trybunału Karnego. Inni przedstawiciele doktryny wychodzili z założenia, że niektóre przepisy mogą stanowić inaczej niż art. 30 Statutu Międzynarodowego Trybunału Karnego. Może to być wyjaśnione jako przyjęcie innego kierunku w definiowaniu zbrodni międzynarodowych (Królikowski, Wiliński, Izydorzyc), bądź stwierdzenie, że nie udało się zrealizować pozostawienia elementów dotyczących strony podmiotowej w jednym przepisie (Piragroff, Robinson). Wprowadzanie do przepisów Statutu Międzynarodowego Trybunału Karnego pojęć takich jak: zamiar, z zamiarem, umyślny, umyślnie itp. wprowadza elementy podmiotowe do Statutu Międzynarodowego Trybunału Karnego jak i do Elementów Definicji Zbrodni. Stanowiąc inaczej może być także prawo zwyczajowe. Warto zwrócić uwagę na odmienne zdefiniowanie strony podmiotowej w Elementach Definicji Zbrodni, jako że w Elementach Definicji Zbrodni nie użyto sformułowania „zamiar i świadomość”, a „zamiar lub świadomość”. W. A. Schabas odniósł się w swoich rozważaniach do art.28 Statutu Międzynarodowego Trybunału Karnego, który to przepis stanowi o łagodniejszej postaci zamiaru dla przełożonych odpowiadających za czyny swoich podwładnych, jeżeli nie miał on rzeczywistej wiedzy o popełnionej przez podwładnych zbrodni.

Dalsza część opracowania odnosi się do koncepcji przedstawicieli doktryny na temat strony podmiotowej poszczególnych zbrodni (zbrodni ludobójstwa, zbrodni przeciwko ludzkości, zbrodni wojennych) i popełnianych w ich ramach czynów przestępnych zdefiniowanych w Statucie Międzynarodowego Trybunału Karnego i Elementach Definicji Zbrodni.

Zdaniem C. Byron, art. 30 Statutu Międzynarodowego Trybunału Karnego został wprowadzony na potrzeby zbrodni, których strona podmiotowa nie została zdefiniowana w traktatach międzynarodowych. Dotyczyłoby to jej zdaniem niektórych zbrodni wojennych, zbrodni przeciwko ludzkości i projektu zbrodni agresji.

Wprowadzenie art. 30 do Statutu Międzynarodowego Trybunału Karnego należy uznać za sukces. Dostrzec można wpływ prawa krajowego w rozważaniach O. Triffterera i innych przedstawicieli doktryny prawa. Dojść można jednak do wniosku, że elementy definicji zbrodni międzynarodowych powinny być rozważane odrębnie od art. 30 Statutu Międzynarodowego Trybunału Karnego, który to przepis może stanowić inaczej w przypadku niektórych zbrodni, co wyjaśni praktyka stosowania tego prawa.

4. The Caroline Case, [w:] A. Koperek (red.) *Polityka międzynarodowa a globalizacja, Przedsiębiorczość i Zarządzanie*, Wydawnictwo SAN, Łódź 2012. ISSN 1733-2486, s. 139-146.

Streszczenie: Przedmiotem opracowania jest sprawa „Caroline”. „Caroline” był statkiem prywatnym. Zatonął w 1837 r. Jeden Amerykanin zginął, pozostali członkowie załogi przeżyli. Wydarzenie to wpłynęło na relacje między Kanadą a Stanami Zjednoczonymi.

Wymiana korespondencji dyplomatycznej trwała latami i pozwoliła w rezultacie na wysunięcie kilku wniosków, co do tworzącego się prawa międzynarodowego publicznego. Można było dojść bowiem do wniosku, jakie elementy powinny być spełnione jako zgodne z prawem, kiedy jedno państwo atakuje drugie. Na potrzeby wyjaśnienia sprawy Caroline, powstało pojęcie samoobrony. Należy wziąć pod rozwagę czy sprawę Caroline należy uznać za samoobronę, samopomoc czy może samoodparcie (*self-preservation*), uznane w praktyce za pojęcie zbieżne z pojęciem „samoobrony”. Warunki, które powinny być spełnione, by móc uznać, że doszło do wypełnienia znamion samoobrony, miały nie zostać zdaniem Webstera, spełnione. W liście z 24 kwietnia 1841 sekretarz stanu Daniel Webster uznał, że powinny zostać spełnione między innymi następujące warunki: konieczność samoobrony, stała (*instant*), przygniatająca (*overwhelming*), niepozostawiająca wyboru środków i czasu na zastanowienie (*leaving no choice of means and no moment for deliberation*). Postępowanie zgodne z tymi zasadami oznaczałoby zachowanie zgodne z prawem, w przypadku, gdy państwo zostało zaatakowane zbrojnie.

W okresie późniejszym, w czasach nam współczesnych pojawiła się koncepcja, zgodnie z którą wydarzenie to można by określić jako samopomoc (*self-help*). Pojęcia te są zbliżone do siebie, a istotą tego opracowania byłoby znalezienie pomiędzy nimi znaczących różnic. Istotnym jest w związku z tym stwierdzenie, że samopomoc wydaje się mieć charakter subsydiarny – oprócz działań dyplomatycznych możliwe jest podjęcie ataku odwetowego. Zasadne byłoby potraktować wspólnie sprawę Caroline jako przykład samopomocy, jako że celem, jaki przyświecał Brytyjczykom mieszkającym w Kanadzie, była ochrona interesów tego państwa. Wywody na temat prawa do samoobrony zostały rozwinięte w rozważaniach dotyczących prawa do interwencji, stąd ich znaczenie w obecnych czasach. W obu przypadkach chodzi o ochronę państwa, różnica tkwi w metodach, dzięki którym da się osiągnąć tak postawiony cel. W przypadku samoobrony chodzi o ochronę terytorium przed atakiem zbrojnym, w przypadku samopomocy – skłonienie innego państwa do określonego zachowania w ochronie tego państwa, którego prawa zostały naruszone. Samopomoc wydaje się mieć charakter subsydiarny – oprócz działań dyplomatycznych możliwe jest podjęcie ataku odwetowego.

Brak reakcji ze strony państwa niereagującego na ostrzeżenia ze strony drugiego państwa, także stanowi jedną z przesłanek samopomocy. Jest zatem dopuszczalna subsydiarność działań - w zamian za brak reakcji, niemożność dojścia do porozumienia z państwem, spotkać się może z

samopomocą ze strony innego państwa, czyli próbą zmuszenia go do określonego zachowania. W praktyce nie jest łatwo dokonać takiej oceny, nawet przy znajomości stanu faktycznego.

Opracowanie zostało przedstawione w jęz. angielskim.

W Wydawnictwie SAN powstała także część moich samodzielnych, monograficznych publikacji książkowych, w tym:

1. Interwencje humanitarne a suwerenność państwa. Realizowanie utopii – usprawiedliwianie użycia siły zbrojnej poprzez prowadzenie interwencji humanitarnych, Wydawnictwo SAN, Łódź 2014, rec. Prof. UŁ dr hab. Piotr Daranowski, wyd. I, ISBN 978-83-62916-93-1, s. 1-148.

Przedstawione zostały: interwencja humanitarna, suwerenność państwa i zbrodnie międzynarodowe oraz zachodzące między nimi zależności w teorii i praktyce.

Rozdział pierwszy wprowadza do tematyki interwencji humanitarnych ukazując, jak doszło do wykształcenia się tego pojęcia. W rozdziale II opracowanie odnosi się do sytuacji w kilku państwach, w których zbrodnie międzynarodowe miały miejsce. By zapobiec większym stratom przede wszystkim w życiu ludzkim podejmowano się interwencji humanitarnych.

Po przedstawieniu pojęcia i znaczenia nadawanych interwencji humanitarnej a stworzonych przez przedstawicieli nauk społecznych, zwrócono uwagę na wydarzenia na świecie, które zobrazowały problemy zwalczania przestępczości z użyciem broni. Zwrócono zatem uwagę na zbrodnie międzynarodowe (zbrodni ludobójstwa, zbrodni przeciwko ludzkości, zbrodni wojennych i projekcie zbrodni agresji), do jakich już doszło (np. w Somalii, państwach byłej Jugosławii). Jednocześnie zwrócono uwagę na interwencje humanitarne, do których może dojść na świecie i koncepcji odpowiedzialności za ochronę, w ramach której prowadzone są działania zbrojne na prośbę (za zgodą) innego państwa teoretycznie przy uwzględnieniu zgody Rady Bezpieczeństwa. Kwestia prewencji przed zbrodniami międzynarodowymi jest w tym kontekście bardzo istotna. Przedstawiono zbrodnie, o których stanowi Statut MTK w zestawieniu z możliwością prowadzenia na wspomnianych terytoriach interwencji humanitarnych.

2. Responsibility for the Crime of Aggression. Kampala - before and after, Studia i Monografie, red. Prof. dr hab. Piotr Daranowski, Wydawnictwo SAN, Łódź 2014, ISBN 978-83-62916-98-6, s. 1- 129, pkt. 25.

Opracowanie przedstawia genezę, jurysdykcję, postępowanie przed sądami międzynarodowymi w sprawie agresji i zbrodni agresji. W rozdziale I zwrócono uwagę, iż

pojęcie agresji powstało na gruncie międzynarodowego prawa publicznego. To państwo było traktowane, jako pierwotny podmiot prawa międzynarodowego, to jemu przyznawano prawa i obowiązki, to ono ponosiło odpowiedzialność. Jednostka to także podmiot prawa międzynarodowego, ale wtórny. Posiada nie tylko prawa wynikające z prawa międzynarodowego, lecz i obowiązki; odpowiedzialność związana jest między innymi z międzynarodowym prawem karnym. Indywidualna odpowiedzialność karna wywodzi się z końca II wojny światowej, jako część transformacji prawa międzynarodowego publicznego. Tematyka odpowiedzialności za agresję jest wiązana zazwyczaj z odpowiedzialnością państwa, jako że pierwsza została zdefiniowana agresja przeciwko państwu, a nie przeciwko jednostce. Zbrodnie przeciwko pokojowi weszła do międzynarodowego systemu prawa karnego, jako przestępstwo, z którego wywodzą się wszystkie inne.

W rozdziale II zwrócono uwagę na prace nad definicją agresji i zbrodni agresji między latami 1946 a 2011. Po 1951 r. nie było na świecie żadnego postępowania w sprawie o zbrodnię agresji, z wyjątkiem sprawy R. versus Jones z 2006 r. Włączenie zbrodni agresji do jurysdykcji przedmiotowej MTK nie było nowatorską koncepcją. Prace nad tak definicją trwały od 1946 r. do 2011 r.. Przedstawiono prace aż od lat 90. ubiegłego wieku do 2010 r., czyli do zaproponowania w 2011 r. projektu zbrodni agresji na potrzeby Statutu MTK, której znamiona stały się przedmiotem zainteresowania kolejnego rozdziału pracy. Zagadnienia mawiane były w następującej kolejności podmiot, znamiona podmiotowe, przedmiotowe, elementy przedmiotu ochrony, okoliczności wyłączające bezprawność lub winę.

Przedmiotem rozdziału III są elementy projektu zbrodni agresji: podmiot, znamiona strony podmiotowej, przedmiot, elementy przedmiotu ochrony, okoliczności wyłączające bezprawność lub winę.

W rozdziale IV opisano formy aktu zbrodni agresji, w rozdziale V warunki wykonywania zbrodni agresji i zmiany do wprowadzenia w Statucie Międzynarodowego Trybunału Karnego. Przedmiotem rozdziału VI jest definicja zbrodni agresji w zestawieniu z zasadami odpowiedzialności karnej w Statucie Międzynarodowego Trybunału Karnego.

W zakończeniu podkreślono, że zbrodnie agresji uważana jest za najpoważniejsza na świecie, jeżeli tak zadecyduje Międzynarodowy Trybunał Karny. Co najmniej 30 państw powinno ratyfikować przedmiotowe zmiany do Statutu, żeby mogła wejść w życie w 2017 r. Zostały wymienione państwa, w których prace są były w toku. Podkreślono wagę pracy Rady Bezpieczeństwa przy ocenie, czy zbrodnie agresji zostałyby popełnione, a także rolę Międzynarodowego Trybunału Karnego w tej procedurze stwierdzenia popełnienia zbrodni agresji, który top trybunał może przy braku zainteresowania w przeciągu 6 miesięcy ze strony RB, samodzielnie przystąpić do rozpatrzenia takiej sprawy.

Podkreślono, jakie są podstawowe elementy tej zbrodni. Zwrócono uwagę na wątpliwości, które budziły rozwiązania związane ze stroną podmiotową takiego czynu, a które powinny być zgodne z art. 30 Statutu Międzynarodowego Trybunału Karnego, lub stroną przedmiotową Statutu Międzynarodowego Trybunału Karnego związaną z rezolucją 3314 Karty NZ..

Zadano pytanie, czy cel stawiany przed zainteresowanymi przyjęciem zbrodni agresji, zostanie spełniony, gdy sprawy terytorialne między państwami nadal budzą wątpliwości i jeśli najbardziej wpływowe państwa na świecie nie będą zainteresowane jej ratyfikacją w swoich krajowych porządkach prawnych. Jedynie państwa strony zbrodni agresji mogą przystąpić do zmian dotyczących projektu zbrodni agresji w Statucie Międzynarodowego Trybunału Karnego.

Praca została napisana w języku angielskim. Opracowanie zamieszczone zostało także na stronie internetowej Salzburg International School of International Criminal Law.

3. „Od ograniczenia do zakazu użycia siły. Odpowiedzialność za użycie siły (zbrojnej)”,

rec. Prof. UŁ dr hab. Piotr Daranowski, Wydawnictwo Społecznej Akademii Nauk, Łódź-Warszawa 2016, ISBN 978 – 83- 64971-23-5, s. 497.

Okazała praca podejmuje problematykę ewolucji, jaka nastąpiła w dziedzinie tworzenia projektu definicji zbrodni agresji jako kolejnej zbrodni obok już zamieszczonych w Statucie Międzynarodowego Trybunału Karnego zbrodni ludobójstwa, zbrodni przeciwko ludzkości i zbrodni wojennych. Wskazuje ona, w jaki sposób nastąpiło przejście od agresji (czyli zagadnienia z zakresu prawa międzynarodowego publicznego) do zbrodni agresji (zagadnienia z zakresu prawa międzynarodowego karnego lub karno-międzynarodowego); oznaczałoby to przejście od zagadnień dotyczących państwa do spraw związanych z jednostką związanych z państwem, którego jednostka jest obywatelem.

Opracowanie poświęcone jest problematyce związanej z użyciem siły na świecie od starożytności po czasy dzisiejsze. Pierwsze zagadnienia mają charakter wprowadzający następnie przechodzi w rozdziale I do spraw wprowadzających do tematu użycia siły na świecie podczas wojen sprawiedliwych do XXI wieku z politologicznego i prawnego punktu widzenia. Po przedstawieniu rysu historycznego, omówione zostało pojęcie samoobrony. Następnie w pracy omówione zostały elementy prawno-międzynarodowe związane z użyciem siły lub zagrożeniem użycia siły przewidziane w dwustronnych bądź wielostronnych aktach prawnych. W pracy przewidziano także pojęcie samoobrony, w tym warunków, na jakich może być wykonywana (bezpośredniość, proporcjonalność, konieczność). Podjęta została tematyka interwencji humanitarnych, by zakończyć w rozdziale ostatnim pracami nad projektem zbrodni agresji. Przytoczono problematykę przestępstwa terroryzmu jako kolejnego przestępstwa, które

w przyszłości także może zostać objęte jurysdykcją tego trybunału.. W rozdziale III przedstawia i rozważa problematykę samoobrony, w tym jej poszczególnych warunków zastosowania i wykonania. W rozdziale IV przechodzi do tematyki innych sposobów użycia siły zwłaszcza podczas konfliktów międzynarodowych i międzynarodowych, omawia koncepcję prawa do interwencji i koncepcję odpowiedzialności za ochronę; omawia koncepcję prawa do interwencji i koncepcję odpowiedzialności za ochronę. Następnie przechodzi w rozdziale V do zagadnień prawno-karno-międzynarodowych zajmując się tematyką międzynarodowych trybunałów karnych, które obejmują swą jurysdykcją przedmiotową zbrodnię agresji w Trybunałach Wojskowych po II wojnie światowej w Norymberdze i Tokio bądź współcześnie jej projekt załączony do Statutu Międzynarodowego Trybunału Karnego w Hadze, który ma być częścią Międzynarodowego Trybunału Karnego w Hadze. Rozdział VI omawia tematykę zbrodni agresji w prawie polskim, czyli problematykę zbrodni wojny napastniczej z art. 117 k.k.

Podsumowując, postuluje się przyjęcie konwencji w sprawie usprawiedliwionych interwencji humanitarnych. Określa się warunki, które należy spełnić, by wyeliminować niebezpieczeństwo prowadzenia interwencji stanowiących lub prowadzących (mogących prowadzić) do agresji, a prowadzone działania powinno dać się usprawiedliwić z punktu widzenia prawa karnego. Powinno to korelować ze złożoną propozycją warunków i definicji zbrodni agresji.

Projekt artykułu 8bis Statutu MTK przewiduje aspekt aktu agresji prowadzący do jej kryminalizacji jako czynu agresji, budując w oparciu o nie definicję zbrodni agresji. Projekt przepisu zbrodni agresji nie bierze pod uwagę kontrowersyjnych zagadnień, które poszerzałyby granice agresji w porównaniu z obecnym rozumieniem tego pojęcia, a nawet zawęża, jako że w odróżnieniu od definicji agresji z rezolucji Rady Bezpieczeństwa (w skróci: RB), której katalog czynów ma charakter otwarty, katalog czynów zbrodni agresji jest zamknięty z uwagi na zasadę *nullum crimen sine lege*. Projekt ten nie uwzględnia zachodzących zmian w funkcjonowaniu państw i ludzi, np. nie wprowadza podmiotów niepaństwowych z uwagi na brak definicji prawnych dotyczących tych zagadnień w większości krajów na świecie.

Rozsądnym byłoby egzekwowanie tego prawa i wprowadzanie nowych rozwiązań, by móc zapewnić pokój i bezpieczeństwo mieszkańcom. Ewentualna bezczynność RB nie mogłaby trwać dłużej niż 6 miesięcy, nie daje to jednak pewności co do przeprowadzenia postępowania przed MTK z uwagi na możliwość zgłoszenia veta przez stałego członka RB i tym samym - niemożność podjęcia przez ten organ decyzji w sprawie agresji.

Stosowanie definicji zbrodni agresji także może budzić wątpliwości z uwagi na niedoprecyzowanie użytych w definicji pojęć i warunków ich stosowania (np. ciężar, skala

prowadzonych działań). W konsekwencji należałoby oczekiwać od prokuratury i składu sędziowskiego możliwości przypisywanych legislatorom. Jednostka miałaby świadomość agresywnych celów wojny, co oceniłaby już RB. Od jednostki nie wymagałoby się znajomości KNZ, osoba mogłaby natomiast próbować przypisać odpowiedzialność np. swojemu doradcy lub powołać się na okoliczności wyłączające odpowiedzialność karną z powodu braku winy.

Ocena, czy doszło do popełnienia zbrodni agresji, zapewne będzie niejednoznaczna. RB nie odgrywałaby specjalnej roli w postępowaniu przed MTK, ale to od RB zależy ewentualne rozpoczęcie postępowania. Priorytety RB mogą ulec zmianie. Brak współpracy ze strony RB mógłby doprowadzić do uzależnienia MTK od politycznych decyzji RB. Nie wszystkie terytoria na świecie uznać należy za suwerenne, nie wszystkie państwa są członkami MTK; takim terytoriom powinno zależeć na „opiece”, jaką zapewnia MTK przed ingerencją innych państw w ich sprawy, naruszeniem nienaruszalności i niezależności, o ile stały członek RB nie jest dla takiego państwa agresorem.

Zakończyć można by, podkreślając nieustanną pracę nad niedookreślonymi pojęciami jak samoobrona, agresja, interwencje humanitarne i zasady ich stosowania. Nie można przy tym oczekiwać szybkiego rozwiązania tych wielowiekowych dylematów, a - jak wskazuje praktyka - trudno rozwiązywać każdą sprawę *ad hoc* w stale zmieniającym się świecie za zgodą społeczności międzynarodowej, zwłaszcza, gdy zachodzą rozbieżności w rozumieniu, interpretowaniu i stosowaniu prawa międzynarodowego między państwami. Po konferencji w Kampali wraz z przyjęciem zbrodni agresji do Statutu Międzynarodowego Trybunału Karnego, co do zasady interwencje humanitarne miałyby już nie być traktowane za zbrodnię agresji. Obecnie 23 Państwa ratyfikowały, a 4 zaakceptowało zbrodnię agresji (stan na 31 stycznia 2016 r.). Przepis w polskim kodeksie karnym powinien być dostosowany do projektu zbrodni agresji w Statucie Międzynarodowego Trybunału Karnego.

4. Międzynarodowe Trybunały Karne (geneza, jurysdykcja, postępowanie, działalność),

rec. Piotr Daranowski, Wydawnictwo SAN, Łódź 2011, s. 280, ISBN 978-83-62916-16-0.

Omówiony w opracowaniu został okres do utworzenia międzynarodowego trybunału karnego. W jego ramach omówione zostały zagadnienia dotyczące przedmiotu opracowania do I wojny światowej, międzynarodowych trybunałów wojskowych w Norymberdze i Tokio, lata „zimnej wojny”.

Pierwsze rozdziały wprowadzają do zagadnień związanych z rozwiązaniami niezbędnymi, by osądzić najpoważniejszych zbrodniarzy, niezależnie od pełnionych przez nich funkcji w państwie. W rozdziale pierwszym omówiona została historia tworzenia międzynarodowych

trybunałów karnych wraz z utworzeniem międzynarodowego trybunału karnego włącznie. W dalszej kolejności zostało wymienione postępowanie przed trybunałami w byłej Jugosławii i trybunał w Rwandzie. Po przedstawieniu historii, genezy przedmiotowych i podmiotowych zagadnień, omówione zostały poszczególne międzynarodowe trybunały karne, ich geneza, skład, jurysdykcja, postępowanie i działalność. W drodze ewolucji międzynarodowe trybunały karne ad hoc zostały „zastąpione” przez Międzynarodowy Trybunał Karny, który osądza zbrodniarzy, z tych państw, w których nie chciano lub nie było możliwości ich osądzenia, a sprawa jest tak poważna, że oskarżony nie może podlegać jurysdykcji sądów powszechnych tego państwa. Przedstawione zostały jurysdykcja przedmiotowa, podmiotowa, miejscowa, czasowa. Jurysdykcję przedmiotową odnieść należy do zbrodni, które zostały wymienione w Statucie tego Trybunału. Jurysdykcja podmiotowa odnosi się do osób, które mogą zostać osądzone przez Trybunał. Jurysdykcja czasowa (temporalna) wskazuje na czas, w którym powinna była zostać popełniona zbrodnia. Jurysdykcja miejscowa odnosi się do miejsca (terenu), na którym doszło do popełnienia takich zbrodni. Przedstawiono także problematykę procedury tych trybunałów i współpracy z innymi sądami.

W drugiej części opracowania przedstawione zostały trybunały karne z elementem międzynarodowym, uwzględniając informacje o Komisjach Prawdy i Pojednania, które zajmowały się sprawami nie tak poważnymi, jak te, rozpatrywane przez trybunały międzynarodowe lub z elementem międzynarodowym.

W pierwszym punkcie przedstawiona została geneza trybunałów karnych z elementem międzynarodowym (trybunału dla Bośni i Hercegowiny, trybunału międzynarodowego z elementem międzynarodowym w Kambodży, składów sądzących w Kosowie, Specjalnego Trybunału dla Sierra Leone, Składów Sędzących ds. Poważnych Przestępstw na Timorze Wschodnim. Następnie przedstawiona została organizacja i skład trybunałów z elementem międzynarodowym. Funkcjonuje także trybunał z elementem międzynarodowym w Libanie. Przedstawione zostały podstawowe elementy tego sądu, jego jurysdykcję podmiotową, przedmiotową, terytorialną i czasową. Stworzono także definicję terroryzmu na potrzeby tego sądu. Miały to być akt podjęty z zamiarem szerzenia terroru

W dalszej kolejności, przedstawiona została organizacja i skład trybunałów z elementem międzynarodowym, ich jurysdykcja, zarys postępowania przed tymi sądami i ich działalność. Trybunały karne z elementem międzynarodowym były rozwiązaniem doraźnym w odpowiedzi na potrzebę rozliczeń po konfliktach zbrojnych, zapewnienia sprawiedliwości żyjącym ofiarom tych zbrodni. Komisje do spraw Prawdy i Pojednania miały zapewnić sprawiedliwość i pojednanie osobom biorącym udział w konflikcie. Długofalowym rozwiązaniem służącym

pomocą przy osądzaniu za popełnione zbrodnie jest Międzynarodowy Trybunał Karny, potrzebny, gdy państwo nie chce lub nie może zapewnić sprawiedliwości, a jak wspomniano wyżej, sytuacja w kraju jest poważna, co powinno zostać potwierdzone przez prokuraturę Międzynarodowego Trybunału Karnego.

Po przedstawieniu historii, genezy przedmiotowych zagadnień, omówione zostały poszczególne międzynarodowe trybunały karne, ich geneza, skład, jurysdykcja, postępowanie i działalność.

Zwrócono uwagę na szereg problemów, przed jakimi musiały i muszą stanąć takie trybunały. Zaprezentowanie tych trybunałów prowadzi do pytania, czy mogły one zastąpić zwłaszcza międzynarodowy trybunał karny, który brany jest pod uwagę, gdy z różnych powodów sądy krajowe nie mogą lub nie chcą prowadzić i osądzać spraw karnych.

W innych wydawnictwach, polskich i zagranicznych, opublikowałam szereg swoich opracowań o szerokim spektrum tematycznym, odnoszącym się jednak do zbrodni wymienionych w międzynarodowym prawie karnym, czyli do ludobójstwa, agresji, zbrodni agresji i innych zbrodni międzynarodowych wymienionych w Statucie MTK, bądź projektów kolejnych definicji zbrodni, a zwłaszcza terroryzmu.

1. Zbrodnie ludobójstwa w międzynarodowym prawie karnym (Crime of genocide in international criminal law), Wydanie I, rec. M. Mozgawa, Wydawnictwo Wolters Kluwer, 2010 r.

W rozdziale 1. przedstawiono genezę pojęcia ludobójstwo, proces tworzenia się zakazu zbrodni ludobójstwa do lat 40. ubiegłego wieku, stworzenie przez Rafała Lemkina pojęcia ludobójstwa. Rozdział II dotyczy aktów prawnych, które przewidują pojęcie ludobójstwa. Chodzi o Statut Międzynarodowego Trybunału Wojskowego, Rezolucję 96 (1) w sprawie zbrodni ludobójstwa, i Konwencji z 9 grudnia 1948 r. w sprawie zapobiegania i karania zbrodni ludobójstwa (w jej ramach opisane zostały prace przygotowawcze i treść przepisów tej konwencji); przedstawiono także konwencję z 26 listopada 1968 r. o niestosowaniu przedawnienia wobec zbrodni wojennych i zbrodni przeciwko ludzkości i projekt kodeksu przestępstw przeciwko pokojowi i bezpieczeństwu ludzkości. Ostatnimi aktami prawnymi przedstawionymi w tym rozdziale są statuty międzynarodowych trybunałów karnych, statuty trybunałów z elementem międzynarodowym i akty prawne związane ze zbrodnią ludobójstwa w Unii Europejskiej. Rozdział III dotyczy rozważań o ludobójstwie w naukach społecznych. Przedstawia rozważania przedstawicieli nauk społecznych na temat pierwszego ludobójstwa. Ponadto uwzględnia znaczenie pojęcia ludobójstwa w naukach społecznych.

Rozdział IV przedstawia elementy zbrodni ludobójstwa, zgodnie z terminologią przyjętą dla międzynarodowych trybunałów karnych. Do elementów (znamion) należą elementy dotyczące osoby sprawcy, elementy (znamiona) związane z rodzajami grup. Ponadto przedstawiono postaci ludobójstwa. Rozdział kończą rozważania na temat zamiaru zniszczenia grupy narodowej, etnicznej, rasowej lub wyznaniowej. Omawia się w ramach tego podpunktu pojęcie zamiaru, motywacji, zniszczenia, zniszczenia grupy w całości lub części, sporządzenia planu działania jako fakultatywnego elementu podmiotowego zbrodni ludobójstwa. Uwzględniono zestawienie zamiaru a postaci ludobójstwa.

Rozdział V jest związany z formami popełnienia przestępstwa oraz formami udziału w zbrodni ludobójstwa na przykładzie orzecznictwa międzynarodowych trybunałów ad hoc. W kolejnym rozdziale przedstawione zostały okoliczności wyłączające odpowiedzialność karną.

Rozdział VII dotyczy zapobieganiu zbrodni ludobójstwa.

W rozdziale VIII wymienione i opisane zostały orzeczenia międzynarodowych trybunałów karnych. W pierwszej kolejności wspomniane zostały wydarzenia w lesie katyńskim i związana z nimi śmierć żołnierzy polskich. Przedstawione zostały pierwsze procesy w sprawach o ludobójstwo lub zbrodnię ludobójstwa przed wojskowymi trybunałami wojskowymi w Norymberdze i Tokio, Międzynarodowym Trybunałem Sprawiedliwości i Międzynarodowymi Trybunałami Karnymi dla byłej Jugosławii, w Rwandzie i permanentnym Trybunałem w Hadze.

W konkluzji, zmiany, jakie nastąpiły w sformułowaniu terminu „ludobójstwo” nie przesłaniają faktu, że najistotniejsze jest zapobieganie i karanie za zbrodnię ludobójstwa.

2. Zbrodnia ludobójstwa w międzynarodowym prawie karnym (Crime of genocide in international criminal law), Wydanie II, rec. Piotr Daranowski, Marek Mozgawa s. 1-423, Wydawnictwo My book, 2016, ISBN 978-83-7564-511-8.

W wydaniu II z 2016 r. opracowania „Zbrodnia ludobójstwa” zwrócono uwagę na pierwsze próby stworzenia definicji zbrodni agresji, jako właśnie zbrodni ludobójstwa, i na to, co się stało w lesie katyńskim, a nie zostało osądzone do dzisiejszego dnia. Uwzględniono najnowsze orzecznictwo międzynarodowych trybunałów karnych. W tym wydaniu odniesiono się również do spraw osądzonych przez sądy i trybunały do czasów obecnych. W ramach rozdziału VII wspomniane zostały wydarzenia w lesie katyńskim i związana z nimi śmierć żołnierzy polskich, które jednak nie zostały uwzględnione przez Międzynarodowy Trybunał Wojskowy. Zbrodnię tę należy zaliczyć do nieosądzonych do dnia dzisiejszego. Pierwsze procesy w sprawach o zbrodnię ludobójstwa przed wojskowymi trybunałami wojskowymi w Norymberdze i Tokio, Międzynarodowym Trybunałem Sprawiedliwości. Orzecznictwo

Międzynarodowych Trybunału Sprawiedliwości, Międzynarodowych Trybunałów Karnych ad hoc i Międzynarodowego Trybunału Karnego, jak również tych z elementem międzynarodowym, zostało przedstawione do 2016 r.

3. Interwencje humanitarne, suwerenność a agresja i zbrodnia agresji, rec. Prof. UŁ dr hab. Piotr Daranowski, ISBN: 978-613-8-24334-2, Wydawnictwo GlobeEdit, 2019, 1-113.

Opracowanie mające w założeniu przedstawienie poglądów autorki na szerszym niż tylko krajowe forum czytelniczym,

Pojęcie wojny wydaje się być dalekie od jednoznacznego zdefiniowania. Konstatacja, że wojna jest chorobą ludzkości, wynika z przyczyn prowadzących do niej. Wcześniej mogła być postrzegana jako możliwość wyrażenia swojej przewagi albo sposób utrzymania terytoriów, bogactwa, żywności albo bliskości rzek. Później zdano sobie sprawę, że zasięg terytorialny jest ograniczony. Wojna stała się naturalnym stanem pozwalającym społeczeństwom przetrwać; pokój był stanem przejściowym pozwalającym się przygotować do kolejnej wojny. Wzajemne zaufanie społeczności międzynarodowej stało się niezbędne. Podejmowane są starania, by do zbrodni agresji nigdy nie doszło. Państwa powinny przewidywać zakaz zbrodni agresji w swoim ustawodawstwie i ratyfikować taką zbrodnię w Statucie Międzynarodowego Trybunału Karnego, by zniechęcić inne państwa przed jej popełnianiem. Interwencje humanitarne czy samoobrona powinny być wyłączone zbrodni jako okoliczności niestanowiące zbrodni agresji.

4. Responsibility for aggression and the crime of aggression. Conference in Kampala – before and after, Wydawnictwo LAP LAMBERT Academic Publishing, 2019 r., ISBN 978-613-9-45485-3, s. 1-119.

Jest to kolejne wydanie książkowe, w całości w języku angielskim, pozwalające autorce przedstawić swoje poglądy na międzynarodowym forum czytelniczym.

Państwa podejmują działania, by nigdy nie dopuścić do popełnienia zbrodni agresji przewidzianej w Statucie Międzynarodowego Trybunału Karnego pod warunkiem jej ratyfikacji przez państwo przy posiadaniu definicji tej zbrodni w swoim ustawodawstwie. Postarano się, by zdefiniowanie zbrodni agresji nie zmieniło zasad funkcjonowania tego Trybunału, a wręcz przeciwnie, by świetnie wpisało się do form działania zasad tego Trybunału, w art. 25 par. 3 bis. Należy też pamiętać o ciężarze, znaczeniu i skali wynikających z definicji zbrodni agresji, by eliminować pomniejsze sprawy w orzecznictwie MTK, i nie traktować ich za zbrodnię agresji. Podjęte zostały na świecie działania zachęcające państwa do przyjęcia w

swoim ustawodawstwie zbrodni agresji, a następnie ratyfikowania jej w Statucie Międzynarodowego Trybunału Karnego.

Państwa, które są stałymi członkami Rady Bezpieczeństwa nie ratyfikowały definicji zbrodni agresji, niemniej jednak są aktywne, gdy zachodzi potrzeba przeprowadzenia interwencji humanitarnych, czy samoobrony, uwzględniając przy tym przepisy Karty Narodów Zjednoczonych lub Understandings przewidzianych dla Statutu Międzynarodowego Trybunału Karnego.

5. Terrorism and terroristic acts in the world according to law, Wydawnictwo LAP Lambert Academic Publishing, 2019, ISBN 978-613-9-44960-6, s. 55.

Jest to kolejne wydanie książkowe, w całości w języku angielskim, pozwalające autorce przedstawić swoje poglądy na temat aktów i zbrodni terroryzmu na międzynarodowym forum czytelniczym.

Celem monografii jest rozważenie terminów „terroryzm i „akt terrorystyczny” z punktu widzenia oraz wybranych aktów prawnych. Autorka rozważa możliwości wprowadzenia terroryzmu jako zbrodni do krajowych ustawodawstw oraz uwarunkowania tych możliwości dla zamieszczenia terroryzmu jako zbrodni w Międzynarodowym Trybunale Karnego także w tych państwach.

Szczegółowo analizowane jest pojęcia terroryzmu i aktu terroryzmu z punktu widzenia strukturalnych zagadnień odnoszących się do analizy terroryzmu opartej na jego różnorodnych kryteriach i potrzebach.

Praca bierze pod uwagę wybrane akty prawne na temat terroryzmu, uwzględnia zakaz terroryzmu w Indiach, Wielkiej Brytanii, Stanach Zjednoczonych i w Polsce. Podejmowane są próby zdefiniowania terroryzmu dla potrzeb Statutu Międzynarodowego Trybunału Karnego. Nowa koncepcja zbrodni terroryzmu może zostać wprowadzona do Statutu MTK na takich zasadach, jak zbrodnia agresji.

Autorka uwzględnia zarówno stanowiska dużych państw zachodnich, które chciałyby poradzić sobie z atakami terrorystycznymi, jak i krajów mniej cywilizowanej części świata, skłonnych do przeprowadzania aktów terrorystyczne mających na celu podniesienie prestiżu, czy wręcz doprowadzenie do niepodległości nowych państw.

6. Terroryzm w XXI wieku w świetle prawa. Podtytuł: Projekt kompleksowej zbrodni terroryzmu, 2017, ISBN 978-83-7564-537-8, rec. Prof. Rama RAO, s. 1-91; Wydawnictwo My Book.

7. **Terrorism in the 21 century in the light of law**, rec. Prof. Rama RAO, Wydawnictwo My Book, 2018 r. ISBN 978-83-7564-576-7

W opracowaniu napisanym w dwu wersjach – w języku polskim oraz w wersji obcojęzycznej zwrócono uwagę na zmiany zachodzące w pojęciu terroryzm. Można o nim mówić od wieku XVII we Francji, a potem w Niemczech. W rozważaniach wstępnych przybliżono pojęcie “terroryzm”. Przedstawiono historię tego pojęcia. Można dojść do wniosku, iż etap pierwszy to etap tworzenia projektu pojęcia “terroryzm” przez środowiska naukowe i organizacje międzynarodowe w następstwie działań terrorystów w Europie, choć można mówić jedynie o projektach definicji terroryzmu. Etap drugi to etap związany z “zimną wojną” i utworzeniem się ruchów narodowowyzwoleńczych. Za trzeci etap można uznać działania Al-kaidy, Talibów, Islamic State in Iraq (2006) *The Islamic State of Iraq and the Levant* (ISIL) (rok 2013)) lub Islamic State of Iraq and al-Sham, a także Islamic State of Iraq and Syria (ISIS) (od 2014 r.). Doprowadziło to do przyjęcia przez ONZ kolejnych konwencji, których celem jest zapobieganie terroryzmowi, przeciwdziałanie mu. Przybliżono też poglądy przedstawicieli doktryny opowiadających się za zwalczaniem terroryzmu na drodze prawnej. W kolejnym rozdziale przedstawiono działania ISIS (Islamic State of Iraq and Sham) na świecie. Kolejny rozdział przedstawia instrumenty prawne przeciwko terroryzmowi. Projekt zbrodni terroryzmu nie został zamieszczony w Statucie Międzynarodowego Trybunału Karnego. W tym czasie utworzony został Statut Trybunału Specjalnego dla Libanu, gdzie uznano, że zbrodnia terroryzmu powinna być orzekana zgodnie z prawem międzynarodowym zwyczajowym. W kolejnym rozdziale poruszono kwestię *targeted killings* (wycelowane zabijanie). Zwrócono uwagę, iż wojna mogłaby się rozpocząć od *targeted killings* ważnej osoby albo osób w tym państwie, co doprowadzić może do zamieszek albo wojny w tym kraju. Jeżeli *targeted killings* są przeprowadzane w czasie wojny, wtedy prawo wojny miałoby pierwszeństwo. Pytanie, za jaki czyn zostałyby uznane *targeted killings*, czy przy osądzaniu oskarżonego, mógłby się on spodziewać skazania za zbrodnię wojenną, czy nawet zbrodnię agresji, gdy jest on przywódcą tego państwa i mógłby popełnić wspomniany czyn, jako sprawca kierowniczy.

Wspomniana wyżej pozycja została rozbudowana m. in. o rozdział dotyczący tematyki Indii i ich wkładu do rozwoju zagadnienia zapobiegania terroryzmowi. Opracowano i przyjęto w tym kraju *comprehensive definition of terrorism* zaproponowaną przez Zgromadzenie Ogólne Narodów Zjednoczonych. W kolejnym rozdziale przedstawiono sytuację w Korei Północnej, zwłaszcza z uwagi na możliwość posiadania przez to państwo broni atomowej. Chodzi tu o jej nieużywanie w trakcie zamachów terrorystycznych. W ostatnim rozdziale przedstawiona została koncepcja projektu nowej zbrodni międzynarodowej – zbrodni terroryzmu. Powstały

takie koncepcje w różnych miejscach, w tym zwłaszcza przez Radę Bezpieczeństwa Narodów Zjednoczonych.

8. Terror oraz terroryzm międzynarodowy i globalny z prawnego punktu widzenia, 2019,
rec. Prof. R. Zawłocki, s. 1-235, Wydawnictwo My Book, ISBN 978-83-7564-591-0

Opracowanie z 2019 r. przedstawia „Terror oraz terroryzm międzynarodowy oraz globalny ze światowego punktu widzenia”. W pierwszym rozdziale uwzględnione zostały takie dziedziny wiedzy jak historia, socjologia, psychologia, prawa człowieka, prawo karne międzynarodowe w zestawieniu z terroryzmem. Przedstawione zostały uwarunkowania prawne i historyczne pojęcia terror i terroryzm, jako przedmiotu zainteresowania socjologii, psychologii, bezpieczeństwa i zarządzania nim, uwzględniono relacje piractwa i terroryzmu, praw człowieka i terroryzmu w statucie MTK i Komitecie *Ad hoc* ONZ ds. zwalczania terroryzmu. W rozdziale drugim przedstawiono pierwsze próby przedstawienia terroryzmu w aktach prawnych, potem w rezolucjach międzynarodowych, (gdzie w jednej z nich przewidziano zasady agresji, przewidując z drugiej strony możliwość funkcjonowania terroryzmu, co wynikać miało z art. 7 tego aktu prawnego) oraz w rezolucjach ZO i RB.

Wprowadzenie w życie powyższych postanowień w różnych krajach stało się przedmiotem kolejnego rozdziału. W państwach tych zagadnienia terroryzmu były konieczności z różnych powodów. Szczególnie omówiony został terroryzm i akty prawne z nim związane w Polsce. Kolejny rozdział zajmuje się tematyką projektu zbrodni terroryzmu, który mógłby zostać wprowadzony na potrzeby aktu terroryzmu i Konwencji ds. zbrodni terroryzmu. Przedstawione zostały modele odpowiedzialności karnej za popełniony akt terroryzmu w Międzynarodowym Trybunale Karnym i Komitecie ds. Aktu Terroryzmu. Uwzględniono także możliwość wzięcia pod uwagę zbrodni terroryzmu przy okazji potrzeby osądzenia osoby kierującej lub zarządzającej (sprawującej nadzór nad działaniami państwa), np. przywódcy danego kraju jako osoby kierującej działaniami państw, bądź zarządzającej nimi.

Przy ustalaniu elementów uwzględniających akt terroryzmu bądź wykluczających jego popełnienie można by wykorzystać definicję zbrodni agresji wraz z odnoszącymi się do niej Understandings, w których odnajdziemy sytuacje, gdy orzeczenie zbrodni agresji nie będzie brane pod uwagę. Do strefy pomniejszych przypadków wykluczających popełnienie agresji R. Clark zaliczył zagrożenia, samoobronę, interwencje humanitarne. Podobnie można by rozważyć zbrodnię terroryzmu wykluczając jej stwierdzenie przy ustaleniu, że w tym czasie miało miejsce zagrożenie, samoobrona, interwencja humanitarna. Mogłoby decydować o tym Zgromadzenie Ogólne NZ, stwierdzając, czy doszło do popełnienia zbrodni terroryzmu, czy też miała miejsce inna okoliczność wyłączająca zbrodnię terroryzmu.

9. Terroryzm i akt terroryzmu na świecie w świetle prawa rec. Prof. Rama RAO,
Wydawnictwo My Book, 2018 r., ISBN 978-83-7564-564-4,

Opracowanie dotyczy terroryzmu i aktów prawnych terroryzmu z uwzględnieniem aktów prawnych i ich projektów począwszy od 1919 r. przez konwencje Międzynarodowego Stowarzyszenia Prawa Karnego, konwencjami powstałymi pod auspicjami Ligi Narodów, a także Konwencji Genewskich odnośnie do aktów terroryzmu, Konwencji ONZ odnoszących się do aktów terroryzmu, następnie rezolucji Rady Bezpieczeństwa, wreszcie projektu Rezolucji Zgromadzenia Ogólnego, który przedstawia do dziś nieprzyjęty projekt aktu terroryzmu.

Rezolucje RB zwracały uwagę na potrzebę przyjęcia aktu terroryzmu do swojego ustawodawstwa przez państwa na świecie, stąd kolejny rozdział dotyczy problematyki terroryzmu w wybranych krajach (w Indiach, Stanach Zjednoczonych, Wielkiej Brytanii i w Polsce). Przedstawiane są sposoby zapobiegania terroryzmowi w tych krajach, jego zwalczania w tych krajach oraz sposobu rozumienia tego pojęcia przez wieki odbiegających, różniących się pomiędzy tymi państwami, a w rezultacie to jedno pojęcie „terroryzm” powinno skłonić do podobnego rozumienia.

Zapobieganie i zwalczanie terroryzmu stanowi ośrodek zainteresowania państw usiłujących zapobiegać terroryzmowi i skłania inne państwa do wprowadzania w teorię i praktykę zapobiegania terroryzmowi. Opisywany jest przypadek Stanów Zjednoczonych, które starały się w porozumieniu z rządami bądź ONZ (w ramach RB). W 2015 r. wydana została rezolucja RB 2249, która uznała ISIS za globalne zagrożenie. Zwrócono uwagę, że rezolucja ta nie gwarantuje, że podejmowane przez państwa działania będą zgodne z prawem. Rezolucja ta miałaby doprowadzić do utworzenia działania w samoobronie, zdaniem M. P. Scharfa. Pozostaje także kwestia targeted killings podejmowana przez państwa chcące poradzić sobie z terrorystami. Pytanie, czy działania te są zgodne z prawem międzynarodowym, prawami człowieka i prawem wojennym. Podtrzymując stwierdzenia, że prawo do targeted killings nie są zgodne z prawami człowieka, w niektórych sytuacjach miałyby być brane pod uwagę dla uwzględnienia bezpieczeństwa państwa. Te wyjątkowe sytuacje nie umniejszają potrzeby uwzględnienia aktów terroryzmu także w Statucie MTK. Nie powinno być jednak przeszkód z uznaniem za niezgodne z prawem i karygodne zachowania sprawców aktów terrorystycznych przez Międzynarodowy Trybunał Kary.

Stąd też kolejne rozdziały odnoszą się do przedstawienia elementów aktu terroryzmu i form tego aktu. Wzięte pod uwagę zostały też okoliczności wyłączające odpowiedzialność karną z uwagi na brak bezprawności lub brak winy.

Uwzględniana jest przy tym definicja biorąca pod uwagę akty terroru zaproponowane przez Komitet ONZ zajmujący się aktami terrorystycznymi. W ostatnim rozdziale zostały uwzględnione osiągnięcia Międzynarodowych Trybunałów Karnych lub trybunałów z elementami międzynarodowymi, jako że w każdym trybunale stworzona była możliwość uwzględnienia terroryzmu. W niektórych trybunałach (Międzynarodowy Trybunał dla byłej Jugosławii i Międzynarodowy Trybunał Karny) zbrodniarze zostali osądzeni.. Wśród okoliczności można wymienić akty terroryzmu na lądzie, na morzu czy w powietrzu, np. z użyciem statków powietrznych.

Rozdział 6 dotyczy okoliczności wyłączających odpowiedzialność karną z uwagi na brak bezprawności lub winy. Ostatni rozdział prezentuje terroryzm w kontekście międzynarodowych trybunałów karnych lub trybunałów z elementem międzynarodowym. We wrześniu 2016 r. jedna osoba została skazana za terroryzm przez MTK. Osoba ta będąca terrorystą została skazana za zbrodnie wojenne, a w ich ramach za terroryzm.

Przytoczona jest także propozycja R. Clarka, by wprowadzić do MTK zbrodnię terroryzmu, nie miałyby jednak charakteru uniwersalnego, stąd lepszym wyjściem byłoby przyjęcie definicji aktu terroryzmu, by był komplementarny.

VIII. Mam również dorobek w postaci publikacji popularyzujących naukę zamieszczonych w internetowym magazynie „Stosunki międzynarodowe”. Są to następujące pozycje:

1. Prawo do interwencji humanitarnych, Stosunki Międzynarodowe, 20.12.2011, <http://www.stosunki.pl/?q=content/>, pkt. 0.

Streszczenie: Interwencja humanitarna jest faktem mającym miejsce w historii ludzkości od dawien dawna.

Ludzkość ma problem z włączeniem pojęcia interwencji humanitarnych do już istniejących pojęć z zakresu międzynarodowego prawa publicznego albo karnego. Decydując się na zaakceptowanie nieautoryzowanych interwencji humanitarnych należałoby rozważyć okoliczności jej stosowania oraz proporcję. W przypadku interwencji humanitarnej dobrem ratowanym jest przede wszystkim życie i zdrowie ludzi, tymczasem zarzut stawiany interwencjom jest często stawiany pod adresem spowodowania śmierci ludności cywilnej na skutek nieumiejętnie przygotowanej akcji. Pomimo że podnosi się, że takie straty są nieuniknione, powinno się podejmować wszystkie możliwe starania, by śmierć ludności cywilnej była rzadkością i zapobiegać takim sytuacjom.

Skoro przyjmujemy założenie, że istnieje prawo do interwencji humanitarnej, to należy rozważyć skutki naruszenia tego prawa. Konsekwencje prawne (przy obecnym ich braku)

przyjęcia założenia, zgodnie z którym interwencja humanitarna jest wojną sprawiedliwą, mogłyby być następujące:

Z punktu widzenia międzynarodowego prawa publicznego, interwencję humanitarną traktuje się zatem w pierwszym przypadku za sytuację niewywołującą negatywnych konsekwencji prawnych za udział w niej (indyferentną prawnie), a w drugim za przestępstwo (zbrodnię), za które można jedynie złagodzić sankcje lub odstąpić od ich wymierzenia. MTS mógłby zasądzić środki tymczasowe, w ramach których mógłby zobowiązać państwo do odstąpienia od podjętych kroków, by odstąpić od prowadzenia interwencji humanitarnych. MTS mógłby negatywnie odnieść się do podjętych przez państwo działań i potraktować je jako agresję. Pierwszy przypadek odpowiadałby autoryzowanym interwencjom humanitarnym. Szukając zbrodni, która odpowiadałaby drugiemu przypadkowi, to, ponieważ chodziłoby o naruszenie suwerenności państwa, podmiotom międzynarodowym biorącym udział w interwencji humanitarnej we wskazanym przypadku można by przypisać udział w agresji na drugie państwo. Drugi przypadek mógłby odpowiadać nieautoryzowanym interwencjom zbrojnym jako niezgodnych z KNZ. W trzecim przypadku MTS uznałby czyn państwa za agresję.

Z punktu widzenia międzynarodowego prawa karnego uznanie interwencji humanitarnej za okoliczność wyłączającą bezprawność oznaczałoby, że osoby biorące w niej udział, nie ponoszą odpowiedzialności karnej właśnie z uwagi na tę okoliczność, co nie zwalnia od odpowiedzialności karnej za inne przestępstwa popełnione w jej trakcie. Są też poglądy, zgodnie z którymi interwencję humanitarną uznać można za okoliczność łagodzącą, zgodnie z którą osoby ponosiłyby łagodniejszą odpowiedzialność za udział w interwencji humanitarnej. Jak się zatem wydaje, każda interwencja humanitarna podlegać będzie indywidualnemu osądowi przez właściwe podmioty, które staną przed wyzwaniem związanym z dopracowaniem zasad, na jakich interwencje mogą być podejmowane.

Można jedynie prognozować, jak w przyszłości MTK podejdzie do kwestii interwencji humanitarnych, jako że nie jest to jeden z organów potraktowanych za sąd w sprawie legalności postępowania, jak Rada Bezpieczeństwa, Zgromadzenie Ogólne Narodów Zjednoczonych czy Międzynarodowy Trybunał Sprawiedliwości. Wydaje się być jednak niemożliwym, żeby jednostronna interwencja humanitarna została włączona do zakresu pojęcia „zbrodnie agresji”, choć dużo zależy będzie np. od okoliczności jej podjęcia.

2. Zbrodnie przeciwko ludzkości w polskim prawie karnym, Stosunki międzynarodowe, 9.04.2012, <http://www.stosunki.pl/?q=content/>

Streszczenie: W opracowaniu przedstawione zostało pojęcie przestępstwa zbrodni przeciwko ludzkości. Zbrodnie przeciwko ludzkości została po raz pierwszy zamieszczona w kodeksie

karnym z 1997 r. Przepis został wprowadzony przez ustawę z 20 maja 2010 r. o zmianie ustawy – Kodeks karny, ustawy o Policji, ustawy – Przepisy wprowadzające Kodeks Karny oraz ustawy – Kodeks postępowania karnego (Dz. U. Nr 98, poz. 626). Jej istotą jest ochrona ludzkości.

Norma sankcjonowana w swej dyspozycji odnosi się do realizacji jednego z czynów zbrodni przeciwko ludzkości, a z uwagi na ciężar zbrodni trudno jest „usprawiedliwić” działania realizujące jej znamiona, niemniej jednak do okoliczności wyłączającej odpowiedzialność karną z powodu bezprawności zaliczyć by można obronę konieczną.

Zbrodnia przeciwko ludzkości należy do jurysdykcji przedmiotowej Międzynarodowego Trybunału Karnego w Norymberdze. Termin „zbrodnia przeciwko ludzkości” został ugruntowany w prawie karnym wraz z włączeniem definicji tej zbrodni do Statutu Międzynarodowego Trybunału Wojskowego (MTW). Jak stwierdzili T. Cyprian, J. Sawicki, Trybunał Norymberski jedynie rozwinął już istniejącą wcześniej koncepcję zbrodni przeciwko ludzkości (Dz. U. z 1947 r. Nr 63, poz. 367).

Kolejnym ratyfikowanym przez RP aktem prawnym, w którym przewidziano zbrodnię przeciwko ludzkości, jest Statut Międzynarodowego Trybunału Karnego (MTK). Przepisy art. 118a k.k. i art. 7 Statutu MTK są zbieżne z uwagi na konieczność implementacji oraz realizacji zasady komplementarności.

Podmiotem może być każdy, kto jest zdolny do ponoszenia odpowiedzialności karnej. Sprawca może kierować się motywacją narodową, rasową, etniczną, wyznaniową lub światopoglądową, podczas brania udziału w jednym z powtarzających się zamachów skierowanych przeciwko grupie ludności podjętych w celu wykonania lub wsparcia polityki państwa lub organizacji. Motywacja ta nie jest jednak wymagana.

Czynność sprawcza polega w §1 art. 118a k.k. na braniu udziału w masowym zamachu lub choćby w jednym z powtarzających się zamachów skierowanych przeciwko grupie ludności podjętych w celu wykonania lub wsparcia polityki państwa lub organizacji i: 1) dopuszczaniu się zabójstwa, 2) powodowaniu ciężkiego uszczerbku na zdrowiu człowieka, 3) stwarzaniu dla osób należących do grupy ludności warunki życia grożące ich biologicznej egzystencji, w szczególności przez pozbawienie dostępu do żywności lub opieki medycznej, które są obliczone na ich wyniszczenie.

Czynność sprawcza polega w §2 na braniu udziału w masowym zamachu lub choćby w jednym z powtarzających się zamachów skierowanych przeciwko grupie ludności podjętych w celu wykonania lub wsparcia polityki państwa lub organizacji i przy tym: 1) powoduje oddanie osoby w stan niewolnictwa lub utrzymuje ją w tym stanie, 2) pozbawia osobę wolności na czas przekraczający 7 dni lub ze szczególnym udręczeniem,

- 3) stosuje tortury lub poddaje osobę okrutnemu lub nieludzkiemu traktowaniu,
- 4) dopuszcza się zgwałcenia albo stosując przemoc, groźbę bezprawną lub podstęp w inny sposób narusza wolność seksualną osoby,
- 5) stosując przemoc lub groźbę bezprawną powoduje zajście przez kobietę w ciążę w zamiarze wpłynięcia na skład etniczny grupy ludności lub dokonania innych poważnych naruszeń prawa międzynarodowego,
- 6) pozbawia osobę wolności i odmawia udzielenia informacji dotyczących tej osoby lub miejsca jej pobytu lub przekazuje nieprawdziwe informacje dotyczące tej osoby lub miejsca jej pobytu, w zamiarze pozbawienia takiej osoby ochrony prawnej przez dłuższy okres.

Czynność sprawcza polega w §3 polega na braniu udziału w masowym zamachu lub choćby w jednym z powtarzających się zamachów skierowanych przeciwko grupie ludności podjętych w celu wykonania lub wsparcia polityki państwa lub organizacji:

- 1) naruszając prawo międzynarodowe zmusza osoby do zmiany ich zgodnego z prawem miejsca zamieszkania,
- 2) dopuszcza się poważnego prześladowania grupy ludności z powodów uznanych za niedopuszczalne na podstawie prawa międzynarodowego, w szczególności politycznych, rasowych, narodowych, etnicznych, kulturowych, wyznaniowych lub z powodu bezwyznaniowości, światopoglądu lub płci, powodując pozbawienie praw podstawowych.

Określenie „w celu wykonania lub wsparcia polityki państwa lub organizacji wskazywać ma na powtarzalność prowadzonych działań przez osoby chcące zrealizować ustalony wspólny plan. Wskazuje także na treść zawartego porozumienia w sposób wyraźny lub dorozumiany.

W art. 118a § 2 pkt 5 k.k. posłużono się zwrotem: „lub innej formy przemocy seksualnej porównywalnej wagi”). Biorąc pod uwagę zasadę nullum crimen sine lege, inne formy ograniczają się do form wymienionych w polskim kodeksie karnym. Z uwagi na odmienne uregulowanie niektórych postaci zbrodni przeciwko ludzkości, wymagają one stosownej interpretacji, by przy uwzględnianiu istniejących przepisów polskiego prawa karnego, móc stosować art. 118 a k.k.

Ogół rozważań prowadzi do konkluzji, że udało się implementować do polskiego porządku prawnego zbrodnię przeciwko ludzkości. Pomimo że nie wyeliminowano wszystkich niejasności związanych z opisem czynów zabronionych, doktryna i praktyka stosowania prawa powinna wskazać właściwą interpretację tego przepisu, by pozostawał on w zgodzie z polskim prawem.

3. Akt agresji a akt terrorystyczny, 17.08.2012, który został powołany w analizie: WOJNY HYBRYDOWE NA FORUM ONZ autorstwa | Bolesław Balcerowicz, Jerzy

Kranz, Eugeniusz Smolar, przypis 2: „Dr Dominika Drózdź, *Akt agresji a akt terrorystyczny*, Stosunki Międzynarodowe, 17.08. 2012 <http://www.stosunki.pl/?q=content/akt-agresji-akt-terrorystyczny>”

Streszczenie: Opracowanie to ma na celu zarysowanie relacji między aktem terrorystycznym a aktem agresji. Akt terrorystyczny można powiązać z terroryzmem, a akt agresji z pojęciem agresji. Oba pojęcia – agresja i terroryzm doczekały się w ostatnim czasie nowych definicji - w obu przypadkach z uwagi na funkcjonowanie międzynarodowych trybunałów karnych, w pierwszym przypadku stałego Międzynarodowego Trybunału Karnego (MTK), a drugim trybunału z elementem międzynarodowym dla Libanu (STL). W przypadku zbrodni agresji jest to wciąż projekt zbrodni agresji opracowany w trakcie konferencji w Kampali w 2010 r.

Akty agresji w postaci czynów popełnianych przez państwa zostały wyliczone w rezolucji Zgromadzenia Ogólnego ONZ nr 3314. Akty terrorystyczne oparte są na przemocy lub groźbie ich dokonania. Przemoc może przejawiać się w zabójstwach, uprowadzeniach, zniszczeniu mienia państwowego. Mogą być aktem zbrodni przeciwko ludzkości, aktem zbrodni ludobójstwa, aktem zbrodni wojennych. Nowy terroryzm połączony jest z zabójstwami na masową skalę nowi terroryści chcą osiągnąć lepszy przekaz medialny by w efekcie zastraszyć opinię publiczną. Poddać pod rozagę należałoby w tym miejscu, czy mogą jednocześnie wypełniać znamiona aktu agresji (zbrodni agresji).

Akty terrorystyczne są zawsze atakami przeciwko ludności cywilnej. Czyny te (akt terrorystyczny i zbrodnia agresji) popełniane są z zamiarem bezpośrednim zabarwionym (*dolus directus coloratus*). Zastosowanie znajdzie w przypadku projektu zbrodni agresji art. 30 Statutu Międzynarodowego Trybunału Karnego.

Konkludując stwierdzić można, że pojęcia te zachodzą na siebie. Aktu terrorystycznego nie można jednak uznać za jedną ze zbrodni agresji, z uwagi na wymaganą w przypadku zbrodni agresji zależność podmiotu od państwa. Stąd pojęcie aktu terrorystycznego jest szersze od aktu agresji. Oznacza to, że nie każdy akt terrorystyczny jest jednocześnie zbrodnią agresji.

W każdej sytuacji popełnienia aktu terrorystycznego, by móc dokonywać porównania ze zbrodnią agresji, odpowiedzialność za popełnienie tego aktu musiałaby spoczywać na państwie. Trzeba by zatem założyć, że każdy akt terrorystyczny jest powiązany z państwem, a właściwie popełniany przeciwko państwu. Jedynie, gdy można by było tego dowieść, przy przyjęciu powyższych założeń, taki akt terrorystyczny można by jednocześnie uznać za zbrodnię agresji.

4. Interwencja militarna w Mali. Jak współcześnie rozstrzygnąć kwestię interwencji militarnych na świecie?, Stosunki Międzynarodowe 2.02.2013, <http://www.stosunki.pl/?q=content/>

Poniżej zamieszczono streszczenie:

Przedstawione zostały koncepcje pomocy innym krajom w sytuacji, gdy zagrożone jest jego terytorium przez obce siły. Koncepcja prawa do interwencji humanitarnej została zastąpiona przez koncepcję odpowiedzialności za ochronę. W międzyczasie powstały inne koncepcje, które wskazywałyby, jak społeczność międzynarodowa miałaby sobie poradzić z zamieszkami wewnątrz państwa, a wpływającymi w dobie globalizacji na inne państwa. Zachowanie neutralności nie było rozwiązaniem. Pojęcie „interwencja” było synonimem „ingerencji”, co w przekonaniu mieszkańców, wiązałoby się z naruszeniem suwerenności ich państwa.

Została przedstawiona także doktryna Blaira. Zgodnie z nią, należało być pewnym podejmowanej sprawy, wykorzystać środki dyplomatyczne, sprawdzić czy można zorganizować militarne przedsięwzięcie, czy mogą być one długoterminowe, czy interesy narodowe zostały uwzględnione. Zarzucono, że nie uwzględniono wszystkich elementów, zwracano uwagę na polityczny wydźwięk tej doktryny. Pojęcie ”humanitarny”, które zaczęło się kojarzyć nieodłącznie z akcjami wojskowymi, miało zmienić swój wydźwięk, czego, jak się wydaje, nie udało się jednak osiągnąć. Zmiana terminologii z prawa do interwencji na odpowiedzialność za ochronę miała prezentować nowe podłoże dla nowych idei. Zgodnie z tą koncepcją, suwerenność państwa nakłada na nie obowiązek ochrony swoich mieszkańców.

W 2005 r. ONZ przyjęła tzw. odpowiedzialność za ochronę, która to koncepcja popierana była przez ZO i RB. Przyjęcie tej koncepcji nakładało na państwa obowiązek ochrony przed zbrodniami ludobójstwa, przeciwko ludzkości, wojennymi i czystkami etnicznymi. Po drugie, powinno się zapewnić państwu międzynarodową pomoc, by mogło udźwignąć odpowiedzialność poprzez zdolność budowania np. sił wczesnego ostrzegania, zdolności mediatorskie i wspierania przed nadchodzącym kryzysem lub konfliktem; po trzecie ONZ zaakceptowała możliwość ponoszenia odpowiedzialności za użycie stosowania dyplomatycznych, humanitarnych i innych pokojowych środków, by chronić ludność przed tymi zbrodniami. Ostatecznie zadeklarowano zgodę na podjęcie zbiorowych akcji w przypadku, gdy państwo jest niezdolne do ochrony swoich mieszkańców przed wspomnianymi zbrodniami

Pojęcie ”humanitarny”, które zaczęło się kojarzyć nieodłącznie z akcjami wojskowymi, miało zmienić swój wydźwięk, czego, jak się wydaje, nie udało się jednak osiągnąć. Zmiana terminologii z prawa do interwencji na odpowiedzialność za ochronę miała prezentować nowe podłoże dla nowych idei. Zgodnie z tą koncepcją, suwerenność państwa nakłada na nie obowiązek ochrony swoich mieszkańców.

Stan faktyczny w Mali wydaje się wskazywać na podjęcie przez siły międzynarodowe działań zgodnych z koncepcją odpowiedzialności za ochronę. W pierwszej kolejności, opieka

(ochrona) obywateli państwa należy do tego państwa. W drugiej kolejności, koncepcja ta ma uzasadniać działania zbrojne (interwencję na jego terytorium), jeżeli państwo nie może bądź nie jest w stanie zadbać o bezpieczeństwo swoich obywateli. Państwo, na którego terytorium prowadzona jest interwencja, ma świadomość, że interwencja ma miejsce na jego terytorium. Działania militarne będą brane pod uwagę w ostateczności, gdy wyczerpane zostaną możliwości dyplomatyczne i inne środki.

5. Syria w przededniu interwencji zbrojnej? Podejmowanie interwencji w ramach hierarchii moralności państw, Stosunki międzynarodowe, 3.09.2013;

<http://www.stosunki.pl/?q=content/>

Streszczenie: Zbrodnie międzynarodowe mogą być usprawiedliwiane zgodnie z przepisami prawa międzynarodowego publicznego i karnego. Popełniane przed i w trakcie będą mogły się spotkać z odpowiedzialnością międzynarodową bądź karną. Koncepcja odpowiedzialności za ochronę wskazuje na potrzebę ukarania winnych popełnienia naruszeń prawa podczas interwencji zbrojnych. Interwenujący mogliby postawić sprawców bądź przed międzynarodowe trybunały karne, bądź własnymi sądami krajowymi, np. gdy zarzuty byłyby postawione żołnierzom interwenującym. Uniknąć można zarzutu prowadzenia jednostronnej odpowiedzialności karnej.

Zrodził się pomysł koncepcji odpowiedzialności za ochronę nakładający odpowiedzialność na państwa, by w pierwszej kolejności zapobiegać, nie dopuszczać do sytuacji konfliktowych, później walczyć z rebeliantami, a potem usuwać szkody i odbudowywać kraj. Państwa, które ingerowały, mają potem zadbać o bezpieczeństwo mieszkańców. Nastąpiło zatem przesunięcie z istoty i wagi terytoriów na bezpieczeństwo i spokój mieszkańców.

Zgodnie z 2 nowymi koncepcjami: koncepcji odpowiedzialności za ochronę i koncepcji zbrodni agresji, państwo powinno służyć ludziom, to dla niego zostało utworzone i dla niego powinno działać. Zgodnie z odpowiedzialnością za ochronę, państwo nieradzące sobie z prowadzeniem własnych spraw, niepotrafiące zapobiec zbrodniom, sięga po pomoc do innych państw zainteresowanych jej udzieleniem. Z kolei, w razie stwierdzenia przez RB, że została popełniona agresja, odpowiedzialność karną powinny ponieść osoby odpowiedzialne za jej popełnienie.

Nie ma jeszcze zgody na ratyfikację projektu zbrodni agresji, który nie rozwiązuje nurtujących społeczność międzynarodową spraw. Są wątpliwości. Podobnie w przypadku koncepcji odpowiedzialności za ochronę i pytaniem – czy ważniejsza jest autonomia państwa czy ingerencja na jego terytorium celem udzielenia pomocy. Sytuację ułatwia wyrażenie zgody przez państwo, które nie daje sobie rady z rebeliantami czy terrorystami wraz z akceptacją

dalszej pomocy dla tego państwa, utrudnia, gdy to ludność sygnalizuje, że na terytorium państwa dochodzi do popełniania zbrodni międzynarodowych, a władza nie życzy sobie pomocy. Praktyka wskazuje na trudności wynikające przykładowo z braku akceptacji dla interweniujących, różnic kulturowych, zmian, które chce wprowadzać strona interweniująca, itp.

W chwili obecnej trzeba by rozważyć praktykowanie ulepszonej koncepcji odpowiedzialności za ochronę i liczyć na to, że popełnione już błędy pozwolą wypracować w przyszłości zasady ich prowadzenia niezależne od szeregu czynników (np. pogoda, krajobraz, zależność od innych państw itp.). Na przeszkodzie realizacji tej idei może jednak stanąć brak zgody w RB, a w przypadku Stanów Zjednoczonych istotna jest nią zgoda Kongresu.

Publikowałam także artykuły w czasopiśmie „Wiedza Prawnicza” działającym na Wydziale Prawa i Administracji Uniwersytetu Łódzkiego, a także w Biuletynie Analiz CIM (Centrum Inicjatyw Międzynarodowych) na Uniwersytecie Jagiellońskim w Krakowie. Poniżej zamieściłam tytuły i streszczenia prac zamieszczonych we wspomnianych miejscach:

1. Formy popełniania zbrodni przeciwko ludzkości w międzynarodowym prawie karnym i polskim prawie karnym, Wiedza Prawnicza nr 5/2015, ISSN: 2080-4202, s. 25 – 33.

Streszczenie: Do przepisu definiującego zbrodnię przeciwko ludzkości w polskim prawie karnym przeniesiono terminologię przepisu Statutu MTK. Struktura art. 118 a k.k. składa się z elementów, które przewidziane zostały w art. 8 Statutu MTK. Na strukturę tej zbrodni składa się atak (zamach), który powinien być świadomy, masowy lub systematyczny, podjęty stosownie do lub dla wsparcia polityki państwowej lub organizacyjnej, skierowany przeciwko ludności cywilnej.

Jak stwierdzono w opinii Komisji Kodyfikacyjnej, nie przewiduje się w Statucie MTK bezpośredniego zobowiązania państw-stron do zapewnienia karalności i ścigania sprawców tych zbrodni.

Zgodnie z interpretacją tego przepisu, w polskim systemie prawa karnego formą sprawczą, za pomocą której można by popełnić zbrodnię przeciwko ludzkości mogłoby być współsprawstwo, polegające na wykonaniu czynu zabronionego wspólnie i w porozumieniu z inną osobą. W prawie polskim należy wziąć pod uwagę m.in. zasadę indywidualnej odpowiedzialności karnej. Praktyka polskich sądów może dać wyraz takiej potrzebie przez między innymi zróżnicowanie zamiaru sprawcy (art. 20 k.k.), okoliczności osobistych dotyczących sprawcy (art. 21 par. 2 k.k.). Dotychczasowa praktyka MTK wskazuje na potrzebę

dokonania podziału uczestników zbrodni przeciwko ludzkości na sprawców bezpośrednich oraz sprawców pośrednich, a w następstwie zróżnicowania przypisywanych im zamiarów popełnienia tej zbrodni oraz wymierzanych kar.

Skoro nie jesteśmy zobowiązani do literalnego przenoszenia przepisów Statutu MTK odnoszących się do przepisów zbrodni międzynarodowych, to nic nie stoi na przeszkodzie, by nie przyjąć, że zbrodnia ta może być popełniona w formie współsprawstwa, sprawstwa kierowniczego, podżegana, pomocnictwa, zwłaszcza że prawo karne międzynarodowe także dopuszcza popełnienie tej zbrodni w formie współsprawstwa, sprawstwa kierowniczego, podżegania i pomocnictwa. Zachowana powinna zostać zasada indywidualnej odpowiedzialności karnej.

Do przepisu definiującego zbrodnię przeciwko ludzkości w polskim prawie karnym przeniesiono dosłowną terminologię przepisu Statutu MTK. Pojęcie „masowego lub systematycznego zamachu” stanowi odpowiednik angielskiego terminu *widespread or systematic attack*. „Funkcją tej konstrukcji jest przekształcenie jednostkowego czynu skierowanego przeciwko członkowi pewnej grupy ludności (tzw. przestępstwa pospolitego) w zbrodnię międzynarodową oraz dookreślenie wymaganej od sprawcy strony podmiotowej”. Pierwsza część określenia *widespread* odnosi się do sytuacji, w której zamach jest realizowany na szeroką skalę i który został skierowany przeciwko dużej liczbie osób. Druga część (*systematic*) odnosi się do sytuacji, w ramach której zamach ma charakter zorganizowany i powtarzalny. Określenie „w celu wykonania lub wsparcia polityki państwa lub organizacji” wskazywać ma na powtarzalność prowadzonych działań przez osoby chcące zrealizować ustalony wspólny plan.

Państwo polskie ma pierwszeństwo w ustanawianiu swoich przepisów prawnych w zestawieniu ze Statutem Międzynarodowego Trybunału Karnego. Zgodnie z zasadą komplementarności, stosowanie prawa należy w pierwszej kolejności do państwa-strony Statutu MTK, chyba że państwo nie może bądź nie chce tego zrobić. Wprowadzenie art. 118 a było dobrym posunięciem z uwagi na potrzebę wykazania, że sąd polski może osądzić wszystkie zbrodnie wymienione w Statucie MTK. Niemniej jednak ustawodawca polski nie mógł być zakładać, że przepis ten będzie stosowany wyłącznie w sytuacjach, gdy sprawców jest wielu. Jest także możliwość pociągnięcia do odpowiedzialności karnej jednostki za tę zbrodnię.

2. Usiłowanie i przygotowanie zbrodni agresji w prawie karnym międzynarodowym,
Wiedza Prawnicza nr 1/2015, ISSN 2080-4202, s. 24-31.

Streszczenie: Osoby odpowiedzialne za popełnienie zbrodni międzynarodowej mogą zostać osądzone przez Międzynarodowy Trybunał Karny. Osoby mogące kontrolować lub kierować

politycznymi lub wojskowymi działaniami państwa mogłyby ponieść odpowiedzialność karną za zbrodnię agresji. Zbrodnię agresji można było zgodnie ze Statutem Trybunału Norymberskiego – przygotować, wszcząć, pomagać przy jej dokonaniu, dokonać.

Na zbieżności przy definiowaniu zbrodni agresji, ludobójstwa i zbrodni przeciwko ludzkości zwrócić można by uwagę już podczas procesu tworzenia ich definicji.

W Statucie MTK może zostać zamieszczona zbrodnia agresji, jeżeli jej projekt zostanie ratyfikowany przez wystarczającą liczbę państw. Zbrodnia ta jest też zamieszczona w kodeksie prawa karnego w Polsce. W prawie polskim do form stadialnych zalicza się: przygotowanie, usiłowanie i dokonanie. Do form zjawiskowych zalicza się sprawstwo pojedyncze, sprawstwo kierownicze, pomocnictwo i podżeganie. Formy zjawiskowe wymagają współdziałania sprawcy.

Formy popełnienia zbrodni objętych jurysdykcją przedmiotową MTK zamieszczone są w art. 25 Statutu MTK. Przepisy Statutu MTK powinny być stosowane jedynie do podmiotów sprawujących pozycje uprawniające ich do efektywnego sprawowania kontroli lub kierowania politycznymi lub wojskowymi akcjami na terenie kraju.

Nie udało się wprowadzić zmiany do Statutu MTK, która przesądzałaby o potraktowaniu zbrodni agresji, jako postaci zbrodni przeciwko ludzkości, co do której doszukiwano się analogii ze zbrodnią agresji. Inna z propozycji sugerowała użycie terminu wojny agresji, ale przeważały głosy, że jest to stanowisko zbyt restrykcyjne. Nie przeważało też przeświadczenie, zgodnie z którym zbrodnia agresji miałyby prowadzić do okupacji zbrojnej, na terytorium państwa, na którym zbrodnia ta zostałaby popełniona.

Jeżeli RB uznałaby państwo za agresora, to mogłoby to prowadzić MTK do konstatacji, że wśród osób piastujących wspomniane stanowiska są agresorzy, najeźdźcy, którzy wszczęli zbrodnię agresji. Rozważania natury politycznej RB zmieniłyby się w rozważania natury prawnej w MTK.

Twierdzi się, że artykuł 25(3)(c) Statutu MTK nie znalazłby zastosowania w przypadku zbrodni agresji. Oznaczałoby to, że sprawcy przygotowujący lub usiłujący popełnić zbrodnię agresji mogliby nie ponieść odpowiedzialności karnej za swoje zachowania odpowiedzialności karnej. Żeby tego uniknąć, MTK mogłoby uwzględniać także takie formy popełnienia przestępstwa, dokonując całościowej analizy sytuacji na danym terytorium już po wydaniu rezolucji przez RB, która stwierdziłaby uprzednio, że miała tam miejsce agresja; wtedy wydaje się, że MTK mogłoby uwzględnić etap przygotowania zbrodni agresji przez najwyższych przedstawicieli danego państwa.

3. Potrzeba nowelizacji Statutu Międzynarodowego Trybunału Karnego w celu zmiany przepisów odnoszących się do rodzajów broni, Biuletyn Analiz CIM (Centrum Inicjatyw Międzynarodowych), Kraków i Warszawa 2016, ISSN 2300-7192, s. 14-27.

W 2010 r. w Kampali (Ugandzie) podjęto prace nad nowymi zbrodniami wojennymi i projektem zbrodni agresji, co stało się przedmiotem tego opracowania. Statut Międzynarodowego Trybunału Karnego przewiduje zbrodnię ludobójstwa, zbrodnię przeciwko ludzkości i zbrodnię wojenne. W Kampali zastanawiano się nad włączeniem do Statutu kolejnej zbrodni – zbrodni agresji oraz nad włączeniem kolejnych zbrodni wojennych. Te ostatnie zmiany ratyfikowało już 30 Państw – Stron, a dzięki temu ratyfikowane przez poszczególne państwa przepisy mogły zostać włączone do Statutu tego Trybunału. Przepisy te obowiązują jedynie te państwa, które ratyfikowały zmiany przyjęte podczas Konferencji w Kampali. Jednocześnie warto podkreślić, że nie wiązało się to ze zmianą konwencji międzynarodowych, a jedynie projektem zmian do artykułu 8 Statutu Międzynarodowego Trybunału Karnego. Dla niektórych naukowców zbrodnia agresji jest związana ze zbrodniami wojennymi, stąd nie budzi zdziwienia dołączenie zbrodni agresji, jako art. 8bis do Statutu Międzynarodowego Trybunału Karnego, chociaż stosowane jest wobec obu tych zbrodni różne prawo międzynarodowe publiczne - w stosunku do agresji to *ius ad bellum*, a w stosunku do zbrodni wojennych - prawo wojenne związane ze sposobami i prowadzeniem wojen (*ius in bello*).

Uczestnicy konferencji w Kampali zdecydowali o zmianach w art. 8 Statutu MTK i wprowadzeniu zbrodni agresji i warunków jej stosowania oraz zmianach w art. 8 Statutu Międzynarodowego Trybunału Karnego. Można zatem uznać, że treść definicji zbrodni agresji zdecydowała o możliwości funkcjonowania nowych rodzajów broni np. gazów trujących, broni chemicznej i biologicznej, które nie są obecnie prawem zakazane. Nadal nie ma zakazu stosowania niektórych rodzajów broni w konfliktach zbrojnych. Dotyczy to m.in. expanding bullets - broni, o której nie powiedziano, że jest absolutnie zakazana. Mogą one być zastosowane w różnych okolicznościach, także w trakcie konfliktu zbrojnego. Powinny być stosowane rzadko, jak zapewniano w trakcie konferencji w Kampali.

Zakazy użycia broni odnosiły się pierwotnie do międzynarodowych konfliktów zbrojnych. Kolejnym krokiem ustawodawców było objęcie tym zakazem użycia broni w niemiędzynarodowym konflikcie zbrojnym. Podczas Konferencji w Kampali, w Statucie Rzymskim doszło do „zrównania” konfliktów międzynarodowych i nie międzynarodowych. Zmiany w przepisach polegają zatem na możliwości wprowadzenia zakazu stosowania niektórych rodzajów broni w konfliktach międzynarodowych oraz nie międzynarodowych.

Grupa Robocza ds. zmian w Statucie MTK nie przesłała do Kampali rozwiązań odnośnie do zakazu dotyczącego narkotyków i terroryzmu. Wątpliwości na tym tle budzą środki wykorzystywane przeciwko terrorystom usytuowanych w innym państwie. Rozważana była tematyka odpowiedzialności karnej za stosowanie terroryzmu przed międzynarodowym trybunałem karnym na tle ustawodawstwa krajowego poszczególnych państw. Trwają prace nad stworzeniem definicji terroryzmu zgodnie z istniejącymi definicjami terroryzmu w różnych konwencjach międzynarodowych. Trzeba znaleźć sposób na przeniesienie terroryzmu - zbrodni krajowej na poziom międzynarodowy. Tym samym, należy wykazać związek popełnionej zbrodni z prawem międzynarodowym karnym, a nie jedynie z prawem krajowym danego państwa. Oznacza to, że zbrodnie takie powinny stwarzać zagrożenie dla międzynarodowego pokoju, porządku lub bezpieczeństwa państwa lub regionu. Niemniej jednak, ustalenia zgodne z prawem krajowym jednego państwa mogą nie odpowiadać przedstawicielowi doktryny innego państwa. Rozważano także propozycje związane z zakazem handlu narkotykami czy zakazem użycia broni nuklearnej.

Na Konferencji w Kampali opracowano projekt zbrodni agresji, która jest dla niektórych jedną ze zbrodni wojennych. Niemniej jednak, niektóre rodzaje broni nie zostały włączone do Statutu MTK, a interwencje humanitarne nie będą zbrodnią agresji, więc użycie powyższego rodzaju broni w trakcie interwencji humanitarnych mogłoby nie pozostawać w sprzeczności ze Statutem MTK. Nastąpiło ograniczenie możliwości wprowadzenia zakazów użycia kolejnych broni do Statutu MTK, w zamian za wejście w życie zbrodni agresji do tego Statutu. Zmiany w Statucie Międzynarodowego Trybunału Karnego związane były z wprowadzeniem nowych elementów odnoszących się do zakazów użycia różnych rodzajów broni; kontynuowano też prace na zakazem stosowania innych broni. Podczas prac nad zmianami do zbrodni wojennych istotnym problemem stać się może stosunek wprowadzonych zmian do interwencji humanitarnych. Nie zawsze sformułowano zakaz użycia danego rodzaju broni podczas konfliktu zbrojnego (międzynarodowego lub nie międzynarodowego). Stąd dojść można do wniosku, że niektóre z rodzajów broni nadal mogą być używane np. podczas interwencji humanitarnych. Skutkowałoby to stwierdzeniem, że użycie niektórych rodzajów broni nie jest zakazane w świetle Statutu MTK. Istnieją wciąż propozycje objęcia zakazem użycia broni dalszych jej rodzajów (np. broni biologicznej).

Należy pociągać do odpowiedzialności karnej sprawców zbrodni agresji i zbrodni wojennych, lecz, jak wskazano powyżej, w praktyce przepisy te nie dają pełnej gwarancji zakazu użycia siły. Dlatego też należałoby postulować o ograniczenie użycia broni dotąd niezakazanych przepisami prawnymi, by nie pozwalać na prowadzenie działań zbrojnych, np. podczas

interwencji humanitarnych, w sposób niezakazany przez prawo, lecz wiążący się ze stratami dla społeczności ludzkich.

IX. Publikacja Ministerstwa Oświaty i Nauki Ukrainy, Uniwersytetu im. Iwana Franki we Lwowie, Uniwersytetu w Olsztynie, wydana w 2017 r., ma znaczenie dla zwiększenia współpracy między Ukrainą a Polską; została w niej opublikowana recenzja mojego autorstwa, odnosząca się do monografii dotyczącej stosunków międzynarodowych Polski, Ukrainy i Rosji pt. „International Criminal Court – the Central Figure of Transitional Justice? Tailoring Post – Violence Strategies, with Special Reference to Ukraine”, napisanej przez Tomasza Lachowskiego [w:] „The Polish Quaterly of International Affairs“ 2015, vol. 24, nr 3, s.39-58“. Recenzja została opublikowana w „*Contemporary trends in international relations: politics, economic, law*, Lwów 2017, nr 8 (20), ISBN 978-617-7448-22-7.

X. Jestem odpowiedzialna za programy zajęć w latach 2010 -2011 z zakresu prawa i ochrony własności intelektualnej w Społecznej Akademii Nauk. Zrealizowałam projekty sfinansowane przez Unię Europejską z zakresu prawa własności intelektualnej realizowane w Społecznej Akademii Nauk, w ramach których przedstawiałam studentom podstawy tego prawa.

Dominika Dróżdż